

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1943.

Andra kammaren.

Nr 18.

Fredagen den 21 maj.

Kl. 4 e. m.

§ 1.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 272, angående statens bosättningslån.

Denna proposition bordlades.

§ 2.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**, som anförde: Herr talman! I en till mig riktad interpellation har herr Kyling frågat, om Kungl. Maj:t vidtagit av riksdagen äskade reglerande åtgärder beträffande avlöningsförmånerna m. m. för viss icke-ordinarie personal samt — därest detta icke vore fallet — om jag hade för avsikt att föranstalta om en utredning i ärendet samt vidtaga de åtgärder, vartill en sådan utredning kunde föranleda. *Svar på interpellation.*

Någon reglering av den i interpellationen berörda personalens anställnings- och avlöningsförhållanden har ännu icke vidtagits i anledning av riksdagens skrivelse förra året. Material till belysning av det aktuella läget har emellertid infordrats, och efter en granskning av detta torde en utredning komma att igångsättas med uppgift att pröva, i vad mån en reglering av förhållandena kan och bör genomföras.

Den av riksdagens revisorer väckta frågan om enhetliga anställnings- och avlöningsvillkor för viss icke-ordinarie personal är, såsom av revisorernas uttalanden framgår, av intresse inte minst ur statsfinansiell synpunkt.

Revisorerna påpeka, att en tendens framträtt till successiv höjning av personalens formella kvalifikationer, som förklaras av att de sökande i konkurrensen om befattningarna sträva efter att prestera högsta möjliga examenskompetens. Uppskrivningen av kvalifikationerna leder i sin tur till krav på höjda löner. Kommer en höjning av lönenivån till stånd, lockas ytterligare sökande in på ifrågavarande banor. Strävan efter meriter i konkurrensen kan då utlösa en starkare tillströmning av personal till de förberedande teoretiska studierna. Det är uppenbart, att man bör söka komma till rätta med den sålunda av statsrevisorerna karakteriserade utvecklingen med dess ogynnsamma ekonomiska konsekvenser för det allmänna. Det är även angeläget att erhålla en normalisering av anställningsvillkoren som hindrar, att de statliga myndigheterna, på det sätt som statsrevisorerna påtalat, ömsesidigt konkurrera upp lönenivån och därvid föranleda irrationella personalomflyttningar.

Frågan har också en annan sida, som aktualiserats genom de åtgärder som nyligen vidtagits av de yngre juristernas fackorganisation. Ur de arbetssökandes synpunkt kan det te sig naturligt att kräva den löneställning och den befordran, vartill deras formella kompetens synes berättiga. Det är dock givet, att anställningsvillkor och befordringsmöjligheter inom statsförvaltningen liksom på övriga områden måste bestämmas av behovet av tjänstemän i olika grader,

Svar på interpellation. (Forts.)

kraven på formell kompetens för olika befattningar och vederbörandes praktiska duglighet.

För närvarande har krisförvaltningens starka ansvällning medfört, att ifrågavarande personalgrupper icke kunna anses ogynnsamt ställda. Personalkraven på området synas därför i varje fall sakna sådan aktualitet, att de påkalla ett forcerat avgörande av problem vilka, enligt vad det anförda givits vid handen, äro av en art och omfattning som icke ger tillfälle till en snabb och enkel lösning.

Härefter yttrade:

Herr Kyling: Herr talman! Jag tackar statsrådet och chefen för finansdepartementet för det snabba svaret på min interpellation.

I den berättelse, som riksdagens revisorer avgåvo till 1942 års riksdag, återfinnes en sammanställning, som klart utvisar, att de nuvarande anställningsförhållandena för den icke-ordinarie personalen i den civila förvaltningen på ett otillfredsställande sätt skiftar från verk till verk. Detta föranledde revisorerna att fästa riksdagens uppmärksamhet på behovet av en reglering på området i fråga, vilket ledde till en riksdagsskrivelse med begäran om utredning. Enligt revisorernas uppfattning förelåg behov av utredning icke blott på grund av de alltför starka variationerna i bl. a. lönegradsplacering utan också med hänsyn till de faror, som en fortgående utveckling på detta område medfört. Konkurrensen om arbetstillfällena i statens verk hade nämligen lett till att de, som ämnade söka inträde, skaffade sig högre kompetens än tidigare, varigenom också krav på högre löner lätt uppstode. Samtidigt kunde detta åstadkomma, att befattningshavare sysselsattes med enklare göromål än som motsvarade deras kompetens, vilket menligt påverkade arbetsglädjen.

För att uppnå en kvalitativt tillfredsställande återväxt inom förvaltningen är det nödvändigt att statstjänsten alltjämt framstår såsom relativt fördelaktig. Hittills ha de statliga befattningarna trots sina ofta lägre löner bibehållit sin dragningskraft genom den trygghet, de skänkt sina innehavare. Det är givet att denna trygghet icke kan taga sin början redan under den första tiden inom verket. Men däremot är det möjligt att ge även den icke-ordinarie personalen tryggade förhållanden, nämligen i fråga om aspiranttidens normala utvecklingsschema. Denna utveckling från ställningen såsom tillfälligt anställd befattningshavare fram till trappsteget upp till ordinarie tjänst bör också vara om möjligt likartad för likvärdig personal i olika verk. En fast befodringsgång, som efter skälig prövotid för aspiranten fram till en i förhållande till arbete och utbildning rätt avvägd lön, skulle säkerligen vara ytterst värdefull för att höja trivseln och därmed också arbetseffekten inom civilförvaltningen.

På grund av dessa skäl för en reglering av ifrågavarande personalgruppers förhållanden måste det hälsas med tillfredsställelse, att enligt vad statsrådet nyss meddelat material till belysning av det aktuella läget infordrats. Emellertid gör mig svarets formulering, att en utredning härefter »torde» igångsättas, nödsakad att direkt fråga, om Kungl. Maj:t icke med säkerhet ämnar tillmötesgå riksdagens klart uttalade begäran i detta avseende. Skälen för en skyndsam utredning äro så starka, att denna bör komma till stånd, så snart de infordrade uppgifterna föreligga. Av statsrådets uttalande att ifrågavarande personalgrupper icke kunna anses ogynnsamt ställda på grund av krisförvaltningens starka ansvällning kan det förefalla, som finansministern vore av den uppfattningen, att saken kunde skjutas något på framtiden. Jag är

Svar på interpellation. (Forts.)

emellertid övertygad om att statsrådet, då det infortrade materialet föreligger till studium, skall komma till en annan mening.

Vid den kommande utredningen vore det synnerligen önskvärt, om man kunde rikta uppmärksamheten på några frågor, vilka statsrevisorerna och riksdagen icke direkt berört, då utredningen begärdes, men vilka äro av sådan betydelse för den administrativa amanuenspersonalens förhållanden, att de böra behandlas i detta sammanhang. Så borde det undersökas, i vad mån den riktiga tillgången inom vissa verk på amanuenspersonal med hög kompetens medfört att arbete av den ansvarsfyllda karaktär, att det enligt ursprunglig praxis tillhörde ordinarie ämbetsmän i högre lönegrader, numera utföres av icke-ordinarie personal i aspirantställning. Vidare tror jag att det är både ur statsfinansiella och andra synpunkter önskvärt att pröva i vad mån det arbete, som nu utföres av amanuenspersonal, kan uppdelas i rent rutinarbete, som måhända kunde handhavas av personal med mindre krävande utbildning, och sådant arbete, som verkligen förutsätter utnyttjandet av de höga formella kvalifikationer, som den civila förvaltningens amanuenser i regel förvärvat.

Det finns enligt min mening all anledning att utreda båda dessa och tidigare berörda problem, både med hänsyn till statens intressen och skyldigheter såsom arbetsgivare och med anledning av den allt mera framträdande oron bland amanuenspersonal, som blivit en följd av de rådande förhållandena och som även finansministern i sitt svar i viss mån berörde.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Till svar på den föregående talarans direkta fråga kan jag bara säga, att det är min avsikt att igångsätta en utredning men att det icke är möjligt för mig att uttala mig med bestämdhet om huruvida den därför kommer till stånd.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet **Gjöres** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Johnsson i Kastanjegården frågat mig, om jag anser tiden nu vara lämplig att öka ransonerna av potatismjöl, så att ytterligare c:a 60,000 deciton finge konsumeras i hushållen till den 1 oktober i år.

Svar på interpellation.

Med anledning härav får jag anföra följande.

Tillverkningen av potatisstärkelse under innevarande kampanj hade den 1 april i år uppnått en myckenhet av cirka 228,000 deciton. Den i interpellationen såsom trolig angivna vårproduktionen av stärkelse, 35,000—40,000 deciton, blir utan tvivel ännu större. Den torde sannolikt komma att uppgå till 55,000 deciton. Den pågående tillverkningen beräknas nämligen komma att pågå till in i juni månad. En förutsättning härför är dock, att temperaturen hos det för stärkelsens tvättning använda vattnet icke blir för hög. I den händelse produktionen kan fortgå planmässigt skulle årets totala tillverkning komma att uppgå till 283,000 deciton mot 274,000 deciton 1941/42.

Enligt en inom statens livsmedelskommission upprättad hushållningsplan för förbrukningen av potatismjöl, avseende tiden $\frac{1}{10}$ 1942— $\frac{30}{100}$ 1943, skulle 250,000 deciton potatismjöl komma att förbrukas under nämnda tid. Härvid har tilldelningen till enskilda förbrukare beräknats efter en kvantitet av 1,200 gram per person och år. Planen innebär en mycket stark nedskärning av i och för sig berättigade anspråk från industrier av olika slag. Därest årstillverkningen

Svar på interpellation. (Forts.)

bleve 283,000 deciton, skulle sålunda i förhållande till hushållningsplanen ett överskott uppkomma å 33,000 deciton.

Att ineliggande lager av prima potatismjöl hos Sveriges stärkelseproducenters förening u. p. a. i år ökat vid jämförelse med föregående år torde huvudsakligast bero därpå, att potatismjölsförbrukningen i år i motsats till förra året, då handeln var fri till den 14 december, varit reglerad under *hela* konsumtionsåret, och sålunda förbrukningen och inköpen av potatismjöl fördelats mera jämnt över hela året. Lagerökningen torde därför icke i och för sig innebära, att möjlighet finnes till någon förhöjd tilldelning i förhållande till hushållsplanen.

På grund av den ökade produktion, som kommer till stånd nu i vår, torde livsmedelskommissionen vara inställd på att redan under nästa ransoneringsperiod, som omfattar juni och juli månader, lämna en extra tilldelning av potatismjöl till de enskilda hushållen med 200 gram per hushållsmedlem innebärande fördubblad tilldelning under denna period. Definitiv ståndpunkt till frågan, i vilken utsträckning en extra tilldelning av potatismjöl skulle kunna beviljas även under den påföljande ransoneringsperioden, torde lämpligen icke böra fattas, förrän bättre överblick än vad nu står att erhålla vunnits över årets totala produktion av potatismjöl. Därvid måste även bedömas, huruvida icke viss tilläggstilldelning måhända bör lämnas för tillgodoseende av särskilt trängande behov inom industrien.

Vidare yttrade:

Herr **Johnsson** i Kastanjegården: Herr talman! Jag skall be att få tacka herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet för vänligheten att ta befattning med min interpellation och ge mig ett svar, som, även om det icke är tillfredsställande såsom jag ser på läget, dock inte är avvissande.

Då jag framställde frågan, huruvida det skulle vara lämpligt att nu låta ytterligare 60,000 deciton potatismjöl förbrukas, hade jag visserligen inga absoluta siffror att gå efter, men jag räknade med lagerhållningen, tillverkningen och försäljningen, och så kom jag fram till denna siffra, sedan jag också beslutat mig för att hålla mig i underkant för att vara på den säkra sidan. Jag har inte med detta sagt, att jag underskattar det siffermaterial, som herr statsrådet lämnat, men det är tydligen så, att siffrorna i den uppgjorda hushållsplanen inte gå ihop med förhållandena i det praktiska livet, och jag skall försöka att förklara detta.

Tillverknings-siffrorna är det nog ingenting att säga om. Att det blir 55,000 deciton tillverkade i vår är ganska klart. Någon risk för att potatismjölstillverkningen i sommar inte skulle gå planmässigt kan för dagen inte märkas. Visserligen ha några fabriker stannat, men det är i områden, där potatisen är slut och där fabriker ligger långt från järnväg för att kunna fortsätta tillverkningen med råvara från annat håll. Men nya fabriker sätts i gång, och i nästa vecka köra 4 fabriker i gång, som kunna ta potatis från andra områden. Visserligen är det synnerligen besvärligt att riva vid denna årstid. Vattnets höga temperatur kan förorsaka kvalitetsförsämring på mjölet, vilket medför stora kvalitetsavdrag för tillverkarna, men fabriker göra allt vad som är möjligt för att hålla tillverkningen i gång, och jag tror därför att tillverknings-siffrorna äro försiktigt tilltagna. Med en tillverkning alltså av 283,000 deciton plus lagerhållningen den 1 oktober 1942, som var 42,000 deciton, skulle vi under detta konsumtionsår ha att räkna med 325,000 deciton.

Beträffande den uppgjorda hushållsplanen för förbrukning av potatismjöl under ett år till den 1 oktober 1943 så skulle denna omfatta 250,000 deciton.

Svar på interpellation. (Forts.)

Detta gör cirka 21,000 deciton per månad. Emellertid har det intill den 1 maj eller på de första sju månaderna sålts endast 110,000 deciton. Det blir bara 16,000 deciton per månad. Och om försäljningarna komma att gå i samma takt även för de återstående månaderna, skulle vi komma till en försäljning av endast 190,000 deciton. Detta kan naturligtvis bero på flera omständigheter. Den största posten i hushållsplanen är givetvis vad som förbrukas i hushållen, och jag skulle tro, att denna post omfattar mer än hälften av hela förbrukningen. Nu är det så, att på en del håll tillverkas potatismjöl för förbrukning i eget hushåll, vilket är tillåtet, och dessa hushåll köpa icke ut de små ransoner, som ransoneringskortet berättiga till, liksom naturligtvis fallet är med en hel del andra personer, nämligen sådana som äta ute, som det heter, och sådana som ännu icke lärt sig att förstå vad potatismjölet är värt i hushållen. De hushåll däremot, som under vanliga förhållanden använda många gånger om det potatismjöl, som nu erhålles i ransonen, kunna icke köpa som vanligt, och vi komma därför betydligt under den uppgjorda hushållsplanen vid hushållsförbrukningen.

Detsamma kan gälla vissa licenser till industrien, som tilldelats men som icke uttagits. Därför stanna dessa partier i lagerhållningen. Endast på detta sätt kan den ringa åtgången av potatismjöl förklaras.

Om sålunda endast 190,000 deciton skulle komma att säljas enligt den nu uppgjorda hushållsplanen plus vad statsrådet har ställt i utsikt eller 200 gram per hushållsmedlem, d. v. s. 12,000 deciton, och om industrien, såsom statsrådet uttalade, lämnas viss del och tilldelas licenser i samma proportion som i hushållsplanen, skulle detta bli 12,000 deciton eller tillsammans 214,000 deciton. Om man då räknar med samma övergångslager som i fjol, vilket jag för min del anser vara tillräckligt, blir det ändå cirka 70,000 deciton över. Denna stora kvantitet bör icke få ligga över till ett kommande konsumtionsår. Det är ingen tvekan om att en del husmödrar bättre skulle kunna tillgodogöra sig bären under sommaren, t. ex. till krämer o. d., om det finnes tillräckligt med eller mera potatismjöl. Jag såg just i dag i en Stockholmstidning, att en fru framställde frågan, om det icke vore möjligt att få mera potatismjöl, och säkert är det många med henne, som fråga detsamma. Om berättigade anspråk framställas från industrien om ökad tilldelning, tycker jag nog, att även detta bör provas. Vad industrien får kommer ju också folkhushållet till godo.

Att en viss beredskapslagring i allmänhet är välbetänkt är jag den förste att medge, men en sådan vara som potatismjöl skall upplagras i tider, då det är överproduktion på livsmedel. Att lagra stora partier nu, då allt behöver konsumeras, anser jag vara alldeles bakvänt. Det är också på det sättet, att råvaran till det potatismjöl, som nu tillverkas, är potatispartier, som skulle ha varit tillvaratagna på ett annat sätt och ha kommit folkhushållet till godo i annan form.

Med vad jag nu har framhållit har jag velat be herr statsrådet att ägna denna sak den största uppmärksamhet. Då det givetvis för varje månadsskifte går lättare att bilda sig ett omdöme om det faktiska läget, hoppas jag, att allt vad möjligt är göres för att så mycket potatismjöl som möjligt blir förbrukat under detta konsumtionsår, så att vi den 1 oktober icke ha ett onormalt stort ingångslager, och att i första hand hushållsförbrukningen blir tillgodosedd.

Herr Hansson i Skediga: Herr talman! Jag hörde med intresse om den lättnad i marknaden, som statsrådet ställde i utsikt. I den trakt jag representerar fanns det i våras ofantligt stora potatismängder lagrade. Det var potatisodlare, som hade 10,000 kg. inne och icke hade möjlighet att få avsättning för dem eller att kunna använda dem för utfodring av djuren. Potatisbeslaget var

Svar på interpellation. (Forts.)

kanske berättigat, men å andra sidan kunde man ju väntat, att livsmedelskommissionen, innan beslaget gjordes, hade gjort sig underkunnig om tillgången. Nu komma en del mindre brukare, som gått in för potatisodning, att åsamkas rätt kännbara förluster. Jag har hört mig för hos Trädgårdscentralen i Uppsala, som känner till läget. Man försäkrar där, att det finns mycket stora potatislager, som icke kunna avsättas. Jag skulle vilja uttala den förhoppningen, att om vi lyckas få en god skörd av potatis detta år, en inventering göres i tid, så att man kan tillgodogöra sig potatisskörden på det sätt som kan vara önskligt. De mindre odlare, som hörsammat statens uppmaning att söka odla största möjliga mängd potatis, förlora nu åtskilligt. Jag är viss om att med den omtanke om vårt försörjningsläge, som statsrådet har, han skall se till att man undviker sådana förhållanden, som nu inträtt på potatishandelns område. Jag tycker också, att livsmedelskommissionen icke bör få en så vid fullmakt. Det är ju icke meningen, att kommissionen skall göra beslag och stänga marknaden bara för att det skall så vara. Jag hoppas emellertid, att genom de åtgärder statsrådet talade om någon lättnad skall inträda för potatisodlarna.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet **Gjöres**: Herr talman! Det är närmast herr Hanssons i Skediga yttrande, som föranleder mig att säga ytterligare några ord i denna fråga.

Herr Hansson uttryckte den förhoppningen, att man skall göra någon sorts inventering för att skaffa sig bättre överblick över potatissituationen vid konsumtionsårets början, så att man på ett bättre sätt kan planera sina åtgärder. Man bör icke, såsom orden föllo, utfärda beslag för beslagets egen skull.

Jag vill dels med anledning av detta yttrande, dels på grund av att situationen är sådan den är erinra om de omständigheter, som förelågo i höstas. Man försökte givetvis att skaffa sig en överblick över storleken av potatisskörden på vanligt sätt genom skördeuppskattningen. Denna visade, att vi detta konsumtionsår skulle få en potatisskörd, som var rätt mycket mindre än potatisskörden föregående år. Den skulle enligt skördeuppskattningen stanna vid 1,800,000 ton. Jag skall i korthet gå igenom den kalkyl man kom fram till med utgångspunkt från den potatiskvantitet, som skördeuppskattningen ställt i utsikt. Man hade först att beräkna lagringsförluster, vilka alltid äro mycket betydande i fråga om potatis. Dem beräknade man till 200,000 ton. På det sättet fick man fram 1,600,000 ton. Av denna kvantitet anslag man till utsäde 300,000 ton och beräknade för direktkonsumtion 1,100,000 ton. Det är alltid ganska svårt att komma fram till en bedömning av hur stor potatiskonsumtionen blir i de enskilda hushållen. Men när man gjorde beräkningen, gick man ut ifrån de hållpunkter, som förelågo i socialstyrelsens undersökningar rörande livsmedelsförbrukningen. Man fann, att konsumtionen ökats så mycket, att man borde uppskatta totalkvantiteten för direktkonsumtion till 1,100,000 ton. Vidare anslag man till stärkelse- och flingfabrikerna 360,000 ton och fick alltså kvar 40,000 ton för utfodringsändamål. Det var denna försörjningskalkyl, vilken alltså grundade sig på de säkraste uppgifter som stodo att få, som låg till grund för de åtgärder, som livsmedelskommissionen ansåg nödvändiga att vidtaga i det då rådande läget. Åtgärderna förefalla nu, i ljuset av de erfarenheter vi vunnit, rigorösa, kanske onödigt rigorösa, men jag vill säga, att hade dessa förutsättningar varit riktiga, skulle vår potatissituation i år ha varit mycket bekymmersam. Vi voro också i höstas mycket angelägna om att vidtaga åtgärder för att möta en potatiskris i vår. Åtgärder vidtogos av olika art, åtgärder som dess bättre visat sig överflödiga.

Vilka av förutsättningarna i kalkylen är det då som brustit? Jag vågar icke

Svar på interpellation. (Forts.)

påstå det, men det finns anledning antaga, att skördeuppskattningen var för låg. Vidare har den milda vintern inverkat på två sätt. Frostskadorna ha för det första varit mycket mindre än tidigare. Tack vare den milda vintern ha dessutom förbättringar i försörjningen på andra punkter inträtt, varför potatis-konsumtionen inom hushållen nog icke blivit så stor som man räknade med i höstas. Nu har man sökt att på olika sätt under konsumtionsårets gång vinna förtrogenhet med den aktuella situationen. En möjlighet därtill trodde man sig få i sammanhang med hembuden av potatis. Man trodde, att man skulle utifrån hembudens storlek kunna få en något så när säker uppfattning om hur mycket potatis, som verkligen fanns kvar vid den ifrågavarande tidpunkten, alltså den 15 mars 1943. Men de hembud, som gjordes, voro mycket låga. Om jag icke minns fel, stannade hembuden vid en siffra på ungefär 75,000 ton.

Hade vi haft i landet endast den kvantitet, som odlarna hembjöd, skulle vi fått en synnerligen ansträngd potatissituation. Vi vägrade att tro, att dessa hembudsuppgifter avspeglade den riktiga situationen, och gingo därför i författning om att försöka få fram en redovisning ifrån jordbrukarna beträffande de partier, som kunde salubjudas utanför hembuden, men även den siffra, som man här fick fram, stannade vid ett ganska lågt värde.

Man har, såsom jag här velat klargöra, från myndigheternas sida försökt att få en så exakt uppfattning om potatissituationen som möjligt, men det har visat sig, att alla de uppgifter man har fått ha varit sådana, att varje omdöme grundat enbart på dem kommit att korrigeras av verkligheten. Hur man skall göra till denna höst för att komma till en mera exakt bedömning av potatissituationen kan jag inte säga, men jag är alldeles ense med herr Hansson i Skediga om att det är synnerligen angeläget att man försöker att utfinna någon mera effektiv och säker metod än vad de hittills använda metoderna visat sig vara.

Jag har här glömt men jag bör erinra om ytterligare en omständighet, som spelade in rätt mycket vid bedömningen av potatistillgången i höstas, och det var de bladmögelangrepp som potatisen i stora delar av landet utsattes för och som jämte den dåliga väderleken vid skördetiden befarades komma att mycket avsevärt nedsätta potatisens lagringsduglighet. Det var ett mycket allmänt omdöme både bland jordbrukare och bland potatishandels folk liksom även bland dem i livsmedelskommissionen, som sysslade med denna sak, att denna risk var för handen. Även här har förhållandet visat sig vara annorlunda. Potatisen har visat sig mera lagringsduglig och mera hållbar än vad man utgick ifrån i höstas, och bladmögelangreppen ha tydligen inte på långt när fått de besvärliga följder för potatislagringen, som man trodde sig ha anledning frukta i höstas.

Herr Barnekow: Herr talman! Jag vill inte på något sätt anklaga statsrådet för den sorgliga situation, som man kan säga har inträtt på potatismarknaden.

Det är nog riktigt, som statsrådet anförde, att en starkt bidragande orsak till att vi fått så pass stort överskott på potatis har varit det ringa svinn, som ägt rum under vintern — potatisen har inte ruttnat i den utsträckning, som man förut räknat med — men givetvis har det varit en alldeles för låg uppskattning av skörden i höstas. Jag vill dock erinra om att det inte saknats varnande stämor från den i verklig mening potatisodlande bygden i Sverige, nämligen Kristianstads län och västra delen av Blekinge. Där ansågs inte skörden vara så pass liten som den uppskattades till. Men jag vill säga, att det verkligen har varit i mångt och mycket även lantmännens fel, ty de ha inte lämnat uppgifter, framför allt inte nu på våren, om de potatispartier, som funnos tillgängliga.

Det är emellertid en annan sak, som jag skall be att få fråga statsrådet om.

Svar på interpellation. (Forts.)

När man inte förrän nu hört siffrorna, har man ju svårt att döma om deras storlek och inbördes förhållande. Om jag inte missuppfattade, ansåg herr statsrådet, att den extra tillverkning, om vi så få kalla den, som nu äger rum vid stärkelsefabrikerna, skulle vara 55,000 ton, men om jag fattade statsrådet rätt ämnar inte herr statsrådet göra av med dessa 55,000 ton. Den tilldelning, som skall äga rum, skulle inte på långt när uppgå till denna siffra. Då undrar jag, om det var herr statsrådets mening, att vi skola öka lagerbehållningen till hösten utöver den behållning vi hade i fjol. Vi veta mycket väl, att det icke är någon fara för potatisen för nästa år, ty den kan användas till annat — utfodringsförbudet kan tagas bort, och vi kunna använda potatis till brännvinsbränning — men nog blir det synd om stärkelsefabrikerna, om lagret med så stor kvantitet skall överstiga det lager vi hade i höstas.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet **Gjöres**: Herr talman! Till det omdöme om potatissituationen i höstas, som herr Barnekow har fällt, vill jag säga, att det är riktigt, att man i Blekinge ansåg, att skörden var mycket god. Och den var mycket god i detta landskap, men i allmänhet hade man nog bland jordbrukarna och inom handeln den uppfattningen, att den skördeuppskattning, som förelåg, inte var i överkant. Detta endast parentetiskt.

Vad vi skola göra med potatismjölet, om vi få en så god tillgång som man här tror sig kunna räkna med, är ganska lätt att svara på. Det är mycket tacknämligt att få en ökad tilldelning av potatismjöl till hushållen, och det är vidare också mycket önskvärt, att man kan tilldela industrien större kvantiteter än vad som nu sker. Vi ha nödgats hushålla mycket strängt med industrien i olika avseenden. Jag delar helt den syn på dessa ting, som kommit till uttryck både i interpellantens fråga och nu senast i herr Barnekows anförande, att det är synnerligen önskvärt med en större potatismjöltilldelning, särskilt nu under sommaren, då en ökad tilldelning kan möjliggöra för husmödrarna att tillvarataga vad årstiden ger, och jag kan försäkra herrarna, att det är för mig och livsmedelskommissionen en mycket angenäm sak att kunna göra de jämkningar uppåt i potatismjöltilldelningen, som situationen kan möjliggöra.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till jordbruksutskottet propositionen, nr 265, med förslag till lag om in-skränkning med hänsyn till försvaret i rätten att avverka skog;

till behandling av lagutskott propositionen, nr 266, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 24 mars 1942 (nr 128) om förbud mot bebyggelse till hinder för försvaret;

till bevillningsutskottet propositionen, nr 268, med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften, m. m.; samt

till statsutskottet propositionen, nr 269, angående vissa anslag för budgetåret 1943/44 till dövstumskolorna m. m.

§ 5.

Föredrogos var för sig följande på bordet liggande motioner; och remitterades därvid

till statsutskottet motionerna:

nr 385 av herr *Persson* i Tidaholm *m. fl.*; och
nr 386 av herrar *Lundgren* och *Lindberg* i Stockholm;

till första särskilda utskottet motionerna:

nr 387 av herr *Ekdahl*; och
nr 388 av herrar *Kyling* och *von Seth*;

till andra särskilda utskottet motionerna:

nr 389 av herr *Staxäng m. fl.*;
nr 390 av herr *Jonsson* i Skedsbygd *m. fl.*;
nr 391—393 av herr *Gustafsson* i Lekåsa *m. fl.*;
nr 394 av herr *Hedqvist*;
nr 395 av herrar *Staxäng* och *Olson* i Göteborg;
nr 396 av herrar *Jonsson* i Skedsbygd och *Gustafsson* i Lekåsa;
nr 397 av herr *Gustafsson* i Lekåsa *m. fl.*;
nr 398 av herr *Mårtensson m. fl.*;
nr 399 av herr *Norup m. fl.*; och
nr 400 av herr *Gardell m. fl.*;

till jordbruksutskottet motionerna:

nr 401 av herr *Svensson* i Ljungskile *m. fl.*;
nr 402 av herr *Jacobson*; samt

till första särskilda utskottet motionen nr 403 av herr förste vice talmannen *Magnusson m. fl.*

§ 6.

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 116—121.

§ 7.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 235, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förlängning av giltighetstiden för vissa tilläggstullar.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

§ 9.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herr *Hagberg* i Luleå *m. fl.*, nr 404 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 246, angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område *m. m.*;
herrar *Lindahl* och *Pettersson* i Hällbacken, nr 405, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 223, med förslag till lag om allmänna vägar *m. m.*;

herr *Pettersson* i Hällbacken *m. fl.*, nr 406, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 223;

herr *Pettersson* i Hällbacken *m. fl.*, nr 407, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 224, angående den statliga vägorganisationen samt vissa vägväsendet berörande anslagsfrågor.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.42 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Lördagen den 22 maj.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

*Svar på
interpellation.*

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till hans excellens herr statsministern **Hansson**, som anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Kyling till mig framställt frågan, huruvida jag är beredd att medverka till att offentlighetsgrundsatsen i svensk förvaltning och styrelse blir föremål för skärpt vakthållning och hemligstämplandet föremål för ökad kontroll samt huruvida jag anser det påkallat att särskilda sakkunniga, eventuellt 1939 års tillämpningsutredning, åter sättas i tillfälle att utreda bruket av sekretess i förvaltningen och hemligstämplandets förhållande till 1937 års sekretesslag.

Mitt svar är följande.

Såsom en grundregel i svensk förvaltning gäller enligt § 2 *tryckfrihetsförordningen*, att envar svensk medborgare äger fri tillgång till alla till stats- eller kommunalmyndighet inkomna och därifrån utfärdade handlingar, hos sådan myndighet förda diarier, journaler, register och andra dylika förteckningar, därstädes hållna justerade protokoll, så ock alla andra där upprättade handlingar, såvitt de hänföra sig till mål eller ärenden som av myndigheten slutbehandlats. I denna rätt skola allenast gälla de inskränkningar som påkallas av hänsyn till rikets säkerhet eller dess förhållande till främmande makt; eller för brotts förekommande eller beivrande; eller till behörigt skydd för statens eller menigheters intresse i deras ekonomiska mellanhavanden med varandra och med enskilda; eller av hänsyn till privatlivets helgd eller enskildas behöriga ekonomiska intresse.

Lagen den 28 maj 1937 om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar innehåller närmare bestämmelser om vilka handlingar som må hemlighållas och om förutsättningarna därför. Av de föreskrifter, som där meddelas, intressera i detta sammanhang särskilt stadgandena i 4 § om handlingar som röra militära hemligheter eller den ekonomiska försvarsberedskapen och näringslivet.

Om *militära hemligheter* och vad därmed äger samband stadgas i nämnda paragraf, att beträffande handlingar, som röra krigsmaktens mobilisering, sammandragning eller verksamhet under krigstid eller vid krigsfara, dess mobiliseringsförråd och mobiliseringsutrustning, militära anläggningar m. m. eller det civila luftskyddets planläggning, äger Konungen — såframt handlingarnas offentlighögörande kan skada rikets försvar eller eljest medföra våda för dess säkerhet — förordna att de ej må utlämnas förrän viss längre tid förflutit. Med stöd av detta stadgande har Kungl. Maj:t utfärdat *kungörelsen den 25 november 1938 med förordnanden på försvarsväsendets område jämlikt nyssnämnda lag*. I denna kungörelse uppräknas ett stort antal handlingar, därvid dock särskilt angives, att handlingarnas hemlighållande ej är ovillkorligt utan beroende av om deras offentliggörande kan medföra våda för rikets säkerhet eller uppenbart kan skada dess försvar. Här må även näm-

Svar på interpellation. (Forts.)

nas kungörelsen den 12 april 1940 angående förbud mot offentliggörande i tryck av vissa underrättelser om krigsmakten m. m., ehuru den icke utfärdats med stöd av 1937 års lag.

Under krigsåren ha otvivelaktigt militära handlingar hemligstämplats i ökad omfattning. Det är givet, att utbyggnaden av försvaret och den förstärkta försvarsberedskapen i och för sig med nödvändighet måste medföra, att antalet årligen hemligstämplade handlingar blivit större. Därtill kommer, att ett offentliggörande, som kunnat ske utan risk under fredstid, under det pågående kriget ofta måste bedömas kunna medföra väsentlig skada för försvaret.

Man har gjort gällande att hemligstämpling skett i onödan liksom att större offentlighet kunnat vinnas genom en uppdelning av vissa ärenden, så att ej mer än nödigt hemlighålles. Av praktiska skäl är det många gånger svårt att i ett visst ärende göra en klar uppdelning av uppgifter av hemlig och icke hemlig natur. Mot förfaringssättet har också framhållits den tidsutdräkt och det ökade expeditionsarbete, som nödvändigtvis följer då i stort sett samma ärende behandlas i såväl en öppen som en hemlig skrivelse. I brådskande lägen kan ett sådant förfaringssätt medföra risk att en framställning eller en order kommer för sent.

De militära myndigheterna ha emellertid sin uppmärksamhet fäst på vikten av att hemlighållande ej må ske utan verkliga skäl. Sålunda har chefen för försvarsstabens i utfärdad order bl. a. särskilt understrukit, att innan handling betecknas såsom hemlig, skall noga övervägas, huruvida innehållet verkligen kräver hemligstämpling, samt att i många fall hemligstämpling kan undvikas genom lämplig omskrivning eller genom uteslutande av sakförhållanden, som icke för sammanhangets skull behöva medtagas.

Interpellanten har anfört två exempel på irrationell tillämpning från detta område. I det ena fallet hade riksdagens militieombudsman infordrat förklaring från en försvarsområdesbefälhavare med anledning av vissa uppgifter i en ortstidning. Försvarsområdesbefälhavaren hemligstämplade sin förklaring under motivering, att yttrandet innehöll vissa uppgifter angående luftvärnsartilleriets sammansättning på platsen, som icke finge offentliggöras. Militieombudsmannen ansåg emellertid, att dessa uppgifter hade kunnat utelämnas i yttrandet utan att därigenom vållats olägenhet för utredningen. Militieombudsmannen fann likväl icke anledning att vidtaga någon åtgärd mot försvarsområdesbefälhavaren men framhöll, att det vore ett viktigt samhällsintresse, att hemligstämplingen begränsades till fall som vore nödvändiga.

I det andra fallet, som är mera än två år gammalt, hade en militär förvaltningsmyndighet utbjudit till entreprenad uppförandet av tre hangarbyggnader av närmare angiven storlek. Annons härom hade influtit i en tidning. Några dagar efter det annonsen varit införd, begärde en telegrambyrå hos informationsstyrelsen att få i notisform publicera underrättelser om hangarernas golvyta och tiden för deras färdigställande. Framställningen bifölls icke. Detta hade emellertid sin grund i att informationsstyrelsen icke blivit upplyst om annonsen.

I detta sammanhang må nämnas, att en militär förvaltningsmyndighet, nämligen flygförvaltningen, utfärdat generell föreskrift, att handlingar i avgjorda ärenden om upphandling, som ansåges icke motivera hemligstämpling, likväl icke skulle utlämnas förrän två år förflutit från det upphandlingsärendet avgjorts, dock att till person eller firma, som i ärendet avgivit anbud, finge utlämnas transumt av upphandlingsprotokoll, angivande storleken av ingivna anbud men icke vilka anbudsgivarna varit. Då en dylik generell föreskrift icke torde ha stöd i lagen, har militieombudsmannen, som blivit uppmärksam-

Svar på interpellation. (Forts.)

gjord på saken, hos flygförvaltningen hemställt, att den måtte upptaga frågan till förnyad prövning.

Även på den *ekonomiska försvarsberedskapens och näringslivets område* är hemlighållande av ärendena i viss utsträckning påbudet.

Härom stadgas i 4 § av 1937 års lag, att Konungen, i fråga om handlingar rörande den allmänna ekonomiska försvarsberedskapen så ock beträffande handlingar vilka röra näringslivet under krig, krigsfara eller andra utomordentliga, av krig föranledda förhållanden, äger förordna, att de ej må utlämnas förrän viss tid förflutit — såframt handlingarnas offentliggörande kan skada rikets försvar, folkhushållningen eller näringslivets behöriga fortgång eller eljest medföra våda för rikets säkerhet. Även på detta område har Kungl. Maj:t funnit nödvändigt att begagna den givna möjligheten till hemlighållande. Genom *kungörelse den 8 december 1939 med förordnande om inskränkning i rätten att utbekomma allmänna handlingar rörande folkhushållningen* har nämligen föreskrivits bl. a., att handlingar, som avses i 4 § i lagen och röra folkhushållningen vid krig, krigsfara eller andra utomordentliga av krig föranledda förhållanden, ej må utlämnas, i den mån deras offentliggörande kan medföra våda för folkhushållningen eller eljest för rikets säkerhet.

Beträffande tillämpningen av hemligstämpling på folkhushållningens område kan från de olika kommissionernas verksamhetsområden nämnas följande.

Inom livsmedelskommissionen hemlighållas — förutom ärenden som röra handelsförhandlingar med främmande makt eller som röra enskilda firmors eller personers förhållanden — ärenden i vilka beröres landets försörjningsläge i mera grundläggande avseenden; ärenden rörande ifrågasatta ransoneringar eller beslag; och vissa ärenden rörande prissättningen på olika varuslag. Vid avgörande av fråga om hemlighållande i sistnämnda fall beaktas, huruvida man har anledning tro att ett offentliggörande kan komma att medföra rubbningar i den normala handeln. Antalet i kommissionens huvuddiarium upptagna ärenden var år 1942 4,910, övriga diarieförda ärenden c:a 140,000. Antalet hemliga ärenden var samma år 626.

Hos industrikommissionen hemlighållas sådana skrivelser — särskilt från krigsindustriavdelningen, mobiliseringsbyrån och prisbyrån — vilka innehålla uppgifter om militär produktion och militära beställningar eller vilkas offentliggörande av andra motsvarande skäl kan löda till skada för försvaret. En annan grupp, där hemlighållande äger rum, rör skrivelser från utrikeshandelsbyrån som beröra tillkomsten av handelsavtal med främmande makt eller i övrigt innehålla sådana uppgifter om försörjningsläget att deras offentliggörande kan bli till skada. En tredje grupp utgöres av undanförselbyråns skrivelser om bortförande m. m., vilka i stor utsträckning röra frågor om viktiga varulager och dessas belägenhet. En fjärde grupp omfattar framställningar till Konungen om beslag, handelsregleringar, ransoner, importförbud eller produktionsavtal o. d. Antalet ärenden i kommissionens huvuddiarium var år 1942 12,796, därav hemliga 793. Vidare tillkomma å prisbyrån 1,456 hemliga ärenden. Härutöver har kommissionen handlagt en stor mängd offentliga mindre viktiga ärenden.

Även för bränslekommissionens del avser det största antalet hemliga ärenden frågor som röra försvaret. Vidare har kommissionen ansett sig böra undandraga offentligheten sådana uppgifter som haft eller kunnat få betydelse vid handelsförhandlingar med främmande makt. Beträffande handelsregleringar, prissättningar o. d. har kommissionen ansett det allmännas intresse kräva att offentliggörande borde anstå till ikraftträdandet. Kommissionen har haft sin uppmärksamhet riktad på möjligheten att ur en motivering utesluta partier som måste hållas hemliga och upptaga dessa i en särskild hemligstämplad

Svar på interpellation. (Forts.)

handling. Enligt uppgjord statistik voro av 16,295 hos kommissionen diarieförda ärenden under år 1942 1,260 ärenden hemliga, därav 1,131 å bensin- och oljeavdelningen.

Vid arbetsmarknadskommissionen registrerades år 1942 107,352 offentliga och 1,398 hemliga utgående ärenden. Av de hemliga ärendena rörde det stora flertalet militära frågor. Frånräknas de hemliga militära ärendena utgjorde antalet av kommissionen nämnda år behandlade hemliga ärenden endast 0.1 % av det hela.

Handelskommissionen tillämpar hemlighållande, när fråga är om införande av regleringsåtgärder som icke böra i förväg bekantgöras. Kommissionens ärenden beröra i övrigt helt naturligt i betydande utsträckning rikets förhållande till främmande makt och innehålla ofta uppgifter om enskilda firmors affärsförhållanden, då följaktligen andra skäl än hänsynen till folkförsörjningen påkalla hemlighållande. Kommissionen har under år 1942 handlagt 3,197 hemliga och omkring 300,000 andra ärenden.

Av priskontrollnämnden har endast ett fåtal utgående expeditioner hemlighållits, under år 1942 inalles 23. Av dessa voro 13 utlåtanden i av annan myndighet hemligstämplade ärenden. I övrigt hemlighållas till nämnden ingivna kalkyler och andra handlingar som innefatta upplysningar om enskilda företagens eller sammanslutningars affärs- eller driftförhållanden.

Trafikkommissionen hemlighåller ärenden som röra frågor av betydelse för landets krigsberedskap liksom givetvis ärenden rörande den utrikes sjöfarten, om de beröra rikets förhållande till främmande makter. Av 1,279 diarieförda ärenden under år 1942 voro 104 hemliga.

Som jag redan antytt förekommer hemlighållande givetvis ej blott av anledning som har direkt samband med rådande krisförhållanden. Beträffande *civilförvaltningen i allmänhet* uppräknas i 1937 års lag ett flertal handlingar som skola hemlighållas. *I kungörelse den 4 januari 1939 med förordnanden på civilförvaltningens område jämlikt nämnda lag* ha meddelats närmare anvisningar härom i vissa speciella hänseenden.

Bland hithörande handlingar vill jag särskilt nämna tre grupper — som dock ej beröras i nämnda kungörelse.

Enligt 10 § i 1937 års lag må handlingar rörande polismyndighets, tullmyndighets eller allmän åklagares verksamhet till förekommande eller beivrande av brott ej utlämnas, såvida skäligen kan befaras att utlämnande skulle motverka utredningen eller åtgärder till förekommande av brott eller ock vara menligt för rikets säkerhet eller för enskild person. Konungen äger att, om särskilda omständigheter påkalla det, medgiva utlämnande utan hinder av vad nyss sagts.

Detta stadgande ställer ej sällan särskilt åklagarmyndigheten inför ömtåliga avgöranden. För den som är anmäld för ett brott ter sig ju publiceeringen av anmälningen ofta menlig. I förarbetena till lagen anfördes, att om undersökning, som inletts mot viss person såsom misstänkt för brott, ej åstadkommit tillräcklig grund för åtal men ej heller fört till ett resultat, som fritog honom från misstanken för brottet, kunde en oförvitlig person genom offentliggörandet tillfogas allvarlig skada. Ej sällan berördes i utredningen även personliga eller andra förhållanden, vilka hänförde sig till den misstänkte, hans närmaste eller annan person. Dessa förhållanden kunde vara av den art, att en allmänna kännedom om desamma skulle lända den enskilde till men. I dessa och liknande fall syntes ett offentliggörande ej böra medgivas.

Detta uttalande kan naturligtvis, om man så vill, givas en ganska vidsträckt tolkning. Av justitiekanslersämbetet såsom representant för åklagarväsendet har

Svar på interpellation. (Forts.)

jag emellertid inhämtat, att ämbetet ansett sig böra tillämpa utlämningsförbudet restriktivt så att handlingar i tveksamma fall hellre utlämnades än innehölls. Ämbetet säger sig eftersträva att i möjligaste mån tillvarata offentlighetsintresset, när dess tillgodoseende icke kan anses komma i strid med enskilds berättigade krav att en handling icke utlämnas, och har för sin del sökt träffa särskilda anordningar för att tillmötesgå pressens representer.

En andra grupp av ärenden som jag vill nämna i detta sammanhang behandlas i 14 § av 1937 års lag. Enligt detta lagrum må bl. a. handlingar, vilka av läkare eller hos medicinalstyrelsen upprättats till utredning vid domstol eller i ärende som avses i giftermålsbalken, samt handlingar i bl. a. ärenden rörande sjukvård, i vad de angå enskilds personliga förhållanden, ej utan dennes samtycke utlämnas till annan. Även utan sådant samtycke skall dock sådan handling utlämnas, om trygghet kan anses vara för handen, att det ej kommer att missbrukas till skada eller förklenande för den vilkens personliga förhållanden avses i handlingen eller för hans nära anhöriga.

Medicinalstyrelsen som upplyst att hemlighållande inom styrelsen tillämpats beträffande sådana ärenden som nu nämnts — liksom i beredskapsärenden — har tillika uppgivit, att missnöje vid flera tillfällen uttalats med styrelsens tolkning av gällande föreskrifter, när klagomål anförts över vård eller behandling. I anledning härav har inom ämbetsverket dryftats möjligheten av en mera öppen praxis. Därvid har understrukits, att vid bedömning av det särskilda ärendet skulle eftersträvas att handlingarna i största möjliga utsträckning offentliggjordes i alla fall, där ett väsentligt intresse icke däri genom skadades, samt att tvistiga fall, i vilka delfående vägrades, skulle underställas generaldirektörens prövning.

En annan grupp av handlingar som förtjänar att särskilt nämnas rör upphandling o. d. Om denna grupp stadgar 34 § i 1937 års lag bl. a., att handlingar angående förvärv av egendom eller utförande av arbete för myndighets behov annorledes än genom dess egen eller annan myndighets personal ej må utan tillstånd av den myndighet, som handlägger ärendet, utlämnas innan avtal slutits eller ärendet eljest slutförts. Härjämte stadgas, att anbud och vissa andra handlingar ej av myndigheten må utlämnas före nämnda tidpunkt i vidare mån än för prövning av anbud finnes nödvändigt eller begäran om anbuds utbekommande framställs av anbudsgivaren. Då anledning därtill förekommer, äger vederbörande myndighet besluta, att handlingarna även efter nämnda tidpunkt ej må utlämnas utan myndighetens tillstånd.

Jag har redan nämnt, att flygförvaltningens tillämpning av detta stadgande föranlett ingripande av riksdagens militieombudsman.

En liknande tillämpning har förekommit hos egnahemsstyrelsen. Styrelsen hade genom annonsering infordrat anbud å värme- och vattenanläggningar i ett antal bostadshus vid militärförläggningar. Sedan upphandlingsärendet slutbehandlats, hade vissa firmor, vilkas anbud ej antagits, begärt att få utdrag av upphandlingsprotokollet. Till svar härå hade en byråchef å styrelsens vägnar meddelat, att styrelsens upphandlingsprotokoll icke utlämnades. Sedan riksdagens justitieombudsman infordrat förklaring, uppgav byråchefen, att styrelsen med hänsyn till rådande förhållanden icke ansett det lämpligt, att handlingarna rörande ifrågavarande arbeten utlämnades. Styrelsens principiella inställning hade därför varit den, att handlingarnas utlämnande om möjligt skulle undvikas och att styrelsen, om någon insisterade på att handlingar av ifrågavarande slag skulle utlämnas, skulle jämlikt 34 § i 1937 års lag formligen besluta, att handlingarna icke skulle utlämnas. Eftersom sty-

Svar på interpellation. (Forts.)

relsen icke meddelat något särskilt beslut om hemlighållande av handlingarna och dessa alltså vid tiden i fråga voro att anse såsom offentliga, förordnade justitieombudsmannen om åtal mot byråchefen inför Svea hovrätt. I åtalsinstruktionen framhöll justitieombudsmannen tillika, att enligt hans mening styrelsen skulle ha saknat laga skäl att besluta handlingarnas hemlighållande. Målet är beroende på hovrättens prövning.

Under målets behandling i hovrätten uppgav byråchefen till sitt försvar att ett annat verk, domänstyrelsen, under år 1941 med åberopande av 34 § nyssnämnda lag meddelat ett generellt beslut om hemlighållande av anbudshandlingar och inköpsbeslut under två år. Sedan justitieombudsmannen genom protokollsutdrag fått denna uppgift bekräftad, har han från de i beslutet deltagande ledamöterna av domänstyrelsen infordrat yttrande rörande de skäl, vilka legat till grund för beslutet, och det förhållandet att styrelsen meddelat ett generellt beslut i stället för att i varje uppkommande fall pröva frågan om hemlighållande.

I ett annat fall har chefen för Linköpings gasverk anfört klagomål hos justitieombudsmannen över att reservförrådsnämnden vägrat lämna av klaganden begärda uppgifter om vilka priser nämnden tillämpat vid försäljning av kol till Stockholms gasverk. I avgivet yttrande har reservförrådsnämnden, under åberopande av kungörelsen om inskränkning i rätten att utbekomma allmänna handlingar rörande folkhushållningen och då nämnden utgått från att uppgifternas offentliggörande skulle kunna lända Stockholms gasverk till men, förklarat sig icke kunna lämna de önskade uppgifterna. Ärendet är ännu icke av justitieombudsmannen slutbehandlat.

Det är uppenbart, att gällande bestämmelser i samtliga de hänseenden som jag här berört giva utrymme för en mer eller mindre skiftande praxis. Häri ligger otvivelaktigt en fara. Det synes mig emellertid som om myndigheterna — såvitt kunnat inhämtas vid den utredning jag i detta sammanhang låtit verkställa — i allmänhet inse den stora betydelsen av att offentlighetsprincipen i största möjliga utsträckning upprätthålles.

Vad angår tillämpningen inom departementen vill jag nämna, att en nyligen verkställd statistisk utredning för deras del visat att antalet hemligstämplade ärenden efter en stegring strax efter krigsutbrottet sedermera i hög grad minskat, så t. ex. inom folkhushållningsdepartementet från 21.7 % år 1940 till c:a 8 % år 1942.

Jag kan försäkra, att utvecklingen på detta område kommer att vara föremål för regeringens fortsatta uppmärksamhet. Emellertid vill jag även understrika betydelsen av att pressen själv, som har direkt intresse av att offentlighetsprincipen upprätthålles, bevakar detta sitt intresse. Även om en myndighet har diskretionär prövningsrätt, innefattar hemlighållande, som äger rum utan skäl, ett tjänstefel som bör beivras. En väg till rättelse är att, såsom skett i vissa fall, göra anmälan hos riksdagens justitie- eller militieombudsman eller hos annan åklagarmyndighet. Dessutom finnes möjligheten att genom besvär draga myndighets beslut om hemlighållande under prövning av högre instans. Närmare bestämmelser härom meddelas i tryckfrihetsförordningen. Detta gäller dock icke departementschefs beslut, som enligt särskild bestämmelse ej må överklagas. Departementschefen står emellertid som bekant i konstitutionellt ansvar inför riksdagen.

Jag kommer härmed in på en speciell fråga, som berörs i interpellationen, nämligen bruket av underhands- eller diskussionspromemorior inom regeringen. Det har ifrågasatts, huruvida vederbörande departementschef eller regeringen har grundlagsenlig möjlighet att vid överläggningar använda sig av promemorior som utarbetats t. ex. inom någon av kommissionerna utan att prome-

Svar på interpellation. (Forts.)

morian inregistrerats på vederbörande departement. Härtill vill jag svara, att om det icke ovillkorligen tillkommer kommissionen att i första hand taga ståndpunkt i frågan utan Kungl. Maj:t har befogenhet att pröva denna direkt, Kungl. Maj:t rimligen bör kunna anlita vilken tjänsteman Kungl. Maj:t finner lämplig för att göra de utredningar som erfordras i ärendet. Att göra bestämd skillnad mellan promemorior som upprättas på vanligt sätt inom ett departement och sådana som på uppdrag utarbetas av en tjänsteman inom något verk förefaller mig icke motiverat. Vad kommissionerna angår torde dessa få anses knutna på ett alldeles särskilt sätt till Kungl. Maj:ts kansli. Detta har bl. a. kommit till uttryck i instruktionernas föreskrifter om skyldighet för kommissionstjänsteman att föredraga direkt i departement. Kommissionerna tjänstgöra i stor utsträckning direkt såsom utredningsorgan åt departementen.

En bestämd gräns för användningen av underhandspromemorior torde kunna sägas ligga i § 10 regeringsformen. I ett ärende av den beskaffenhet, att det icke bör avgöras utan att sakkunnig myndighet i enlighet med detta stadgande fått tillfälle att taga ståndpunkt till frågan, kan Kungl. Maj:t icke utan att sätta sig över grundlagens bud fatta sitt beslut enbart på grundval av en underhandspromemoria. Som bekant kunna emellertid omständigheterna undantagsvis vara sådana att ett ärende måste avgöras av Kungl. Maj:t direkt utan att tillfälle gives att inhämta sakkunnig myndighets mening.

Beträffande den av interpellanten omnämnda skrivelsen från arbetsmarknadskommissionen »om inkallelse av 1942 års klass till skogsarbete» vill jag framhålla följande.

Vid en statsrådsberedning i början av augusti 1942 informerade arbetsmarknadskommissionens chef regeringen om de olika uppslag i fråga om reglering av arbetsmarknaden som övervägts inom kommissionen. Bränsleförsörjningen under vintern 1942/43 ansågs då icke ingiva sådana farhågor att med hänsyn därtill några principiellt nya åtgärder behövde vidtagas. Med tanke på avverkningarna under vintern 1942/43, för tillgodoseende av bränslebehovet under 1943/44, skulle emellertid de olika uppslagen utformas i en promemoria. Den 27 augusti 1942 överlämnades en diskussionspromemoria i ämnet, vilken icke innehöll några i detalj utarbetade förslag. Avsikten var, att regeringen skulle taga ställning till frågan, om något av uppslagen skulle närmare utarbetas. Den 1 oktober 1942 meddelades besked, att regeringen ville överväga att uttaga 1942 års klass till tjänsteplikt. Förslag härom skulle därför närmare utarbetas. Den 12 oktober 1942 överlämnade kommissionen en ny promemoria, vari tanken på uttagning av 1942 års klass tekniskt utformats. Vid föredragning i statsrådsberedning redogjordes för de möjligheter som ur olika synpunkter förelågo att genomföra förslaget. Efter inhämtat tillstånd av socialministern redogjorde kommissionens chef i början av oktober vid en icke offentlig presskonferens för uppslaget att taga ut 1942 års klass. Genom indiskretion av ett par tidningar bragtes vad sålunda förekommit — delvis i förvanskad form — till allmänhetens kändedom. Det ansågs då nödvändigt att offentligt lämna en redogörelse för vad uttagningen av 1942 års klass skulle innebära, d. v. s. för innehållet i promemorian av den 12 oktober 1942.

I anslutning till den nu lämnade redogörelsen för detta ärende vill jag framhålla, att det icke kan vara rimligt, att ämbetsverken i nuvarande tidsläge med snabbt skiftande förutsättningar, som ingalunda alltid kunna klart bedömas ur det enskilda verkets mera begränsade synvinkel, utan kontakt med regeringen i detalj utarbeta förslag till ingripande åtgärder, för att underställa regeringen dem först i fullt färdigt skick. Detta innebär slöseri med arbetskraft. Den enda förnuftiga vägen synes mig vara, att man här går fram i etap-

Svar på interpellation. (Forts.)

per under ständig kontakt med regeringen. Regeringens ledamöter kunna emellertid näppeligen endast genom muntliga föredragningar av olika alternativ, ofta späckade med siffermässiga beräkningar, få en överblick över alla på olika frågor inverkan omständigheter. Skriftliga framställningar i promemorieform äro därför nödvändiga, då det gäller ärenden som icke kunna företagas till omedelbart avgörande. Vad speciellt beträffar arbetsmarknadskommissionens promemoria av augusti 1942, måste den — bortsett från att den innehöll vissa militära uppgifter som vid ett offentliggörande kunde ha borttagits — betraktas på samma sätt som andra förslag till regeringsåtgärder under nuvarande förhållanden. Man måste alltså taga hänsyn till de risker, man löper vid ett för tidigt offentliggörande. Det är otvivelaktigt, att ett bekantgörande av promemorian skulle haft en ytterst oförmånlig inverkan på rekryteringen av frivillig arbetskraft till skogen. Detta framgår av det förhållandet, att när planerna på uttagning av 1942 års klass till tjänsteplikt genom den nyssnämnda indiskretionen bragtes till offentligheten, minskade intresset för frivillig övergång till skogsarbete påtagligt. Icke minst industriens benägenhet att sätta upp riksarbetslag avtog. Man resonerade som så, att när myndigheterna nu ordnade med tjänsteplikt, behövdes riksarbetslagen ej längre. Detta var fel. Vi hade mer än väl behövt riksarbetslagens arbetsinsats, trots uppslagen om tjänsteplikt. Alldeles särskilt hade vi behövt denna insats, då det sedermera bestämdes att 1942 års klass icke skulle inkallas.

Av det anförda torde min inställning till frågan om hemlighållande av allmänna handlingar framgå med tillräcklig tydlighet. Jag är en bestämd motståndare till allt hemlighållande som icke är nödvändigt. Offentlighetsprincipen är en viktig garanti mot godtycke. Den ger möjlighet för en allsidig nyhetstjänst, som kan vidmakthålla folkets intresse för allmänna angelägenheter, och den skapar en trygghetskänsla som icke får underskattas.

Myndigheternas tillämpning av 1937 års lag kommer ständigt att av regeringen följas med den största uppmärksamhet. Jag finner även önskvärt, att en närmare utredning om tillämpningen återupptages. Att göra detta medan tillämpningen alltjämt står under trycket av nu rådande utomordentliga förhållanden synes mig dock icke lämpligt.

Härefter yttrade:

Herr **Kyling**: Herr talman! Jag ber att till hans excellens herr statsministern få framföra mitt tack för det omfångsrika svaret, som jag i många avseenden måste betrakta som upplysande men i andra knappast fullt tillfredsställande.

Avsikten med min interpellation var att fästa uppmärksamheten på den trängande nödvändigheten av skärpt vakthållning kring offentlighetsgrundsatsen i svensk förvaltning. Skälen härtill ligga i öppen dag, sedan åtskilliga till allmän kännedom komna exempel givit vid handen, att sekretessen brett ut sig på vidsträckt område. Jag noterar att börja med, att statsministern är enig med mig om principen att allt hemlighållande, »som icke är nödvändigt», bör försvinna. Likaså ber jag att få understryka statsministerns ord, att »en allsidig nyhetstjänst, som kan vidmakthålla folkets intresse för allmänna angelägenheter, skapar en trygghetskänsla, som icke får underskattas».

Min interpellation tillkom emellertid mot den bakgrunden, att denna erforderliga trygghetskänsla enligt mitt förmenande på olika sätt börjat undermineras. Därpå har ju dagskrönikan också lämnat aktuella exempel. Jag vill i detta sammanhang uttala min tillfredsställelse över att riksdagens justitie och militie ombudsmän på senare tid fått upprepade möjligheter att ingripa i ett

Svar på interpellation. (Forts.)

flertal fall, varigenom rättelse bör kunna åstadkommas i de avseenden, där offentlighetsprincipen blivit naggad i kanterna. Statsministern har haft vänligheten att i svaret redogöra för en del av dessa fall, som befinna sig under omprövning i olika instanser. Detta förhållande gör det kanske olämpligt att just nu i vidare mån ingå på dessa konkreta exempel. Ehuru de på olika sätt synas mig vara synnerligen lärorika och upplysande. Utan att föregripa dessa pågående prövningar tillåter jag mig ändock att framhålla, att de synas mig bekräfta vikten av att offentlighetsgrundsatsen halles levande.

Det skulle vara frestande att mera utförligt diskutera den långa redogörelse, som statsministern lämnat, men jag skall nöja mig med några punkter och några allmänna principer. Jag ber då först att få förklara, att jag är fullt medveten om att de exceptionella tidsförhållandena påkalla extra varsamhet i offentligheten. Detta gäller givetvis inte minst på det militära området, även om det förefaller, som om hemligstämpeln där vore i alltför flitigt bruk. Jag kan inte underlåta att i detta sammanhang beröra det i min interpellation och i statsministerns svar apostroferade exemplet, då informationsstyrelsen förbjöd publicering av uppgifter, som byggde på i vederbörlig ordning och av vederbörande myndigheter publicerade annonser. Det kan ju vara mänskligt att begå misstag, men då statsministern anför, att publiceringsförbudet grundade sig på att informationsstyrelsen inte var informerad om annonsen, måste jag sätta ett frågetecken i kanten. Jag förmodar, att informationsstyrelsen, innan den utfärdade förbudet, hört sig för hos vederbörande myndighet. Synbarligen har man ej heller där varit bekant med annonsens förekomst. Eller för att uttrycka saken med andra ord: det förefaller mig, som om fallet helt enkelt icke blev föremål för någon realprövning, och i så måtto tycks exemplet — huru periferiskt det än är — dock utgöra belägg för min i interpellationen uttalade åsikt, att man på sina håll synes vara mera benägen att fälla än att fria, då det gäller att applicera hemligstämpeln på vissa papper.

Ur de synpunkter, som jag företrätt med min interpellation, vill jag också uttala tillfredsställelse över meddelandet, att chefen för försvarsstaben i utfärdad order understrukit, att det noga skall övervägas, huruvida innehållet verkligen kräver hemligstämpling, innan handling betecknas som hemlig. Enligt vad jag tagit reda på har denna order senast utfärdats den 3 mars i år. Den bör sålunda ännu vara aktuell, men jag kan inte underlåta att omtala, att man måste ta sig en funderare på någon timme, innan man inom vederbörande pressdetalj kunde erinra sig, vilken order det gällde och när den utfärdades. Efter den offentlighet, som ordern nu fått, vill jag hoppas, att den får förnyad aktualitet och studeras ingående på alla håll.

Den förståelse jag har för de militära sekretessbehoven kan jag utsträcka att också gälla den ekonomiska försvarsberedskapen och kommissionsväsendets många gånger ömtåliga ärenden. Den statistik, som i detta avseende anförts från kommissionerna, kan jag dock endast tillmäta ett mycket begränsat värde. När det exempelvis av handelskommissionen anføres, att man där på ett år expedierat i runt tal 3,200 hemliga skrivelser och 300,000 offentliga, kan jag icke påstå, att jag blev imponerad av den väldiga siffran. 300,000 skrivelser innebär med 300 arbetsdagar och 7 timmars arbetsdag en registrering av minst 2 skrivelser i minuten, vilket måste vara en högst aktningvärd arbetsprestation av en registrator. Han kan vara tacksam för att slippa att också sköta hemligstämpeln samtidigt med registreringen. Skämt åsido är det uppenbart, att dessa siffror vilja bevisa för mycket och därför icke bevisa någonting. Ett verkligt bedömande av sekretessens omfattning kan icke grunda sig på dylika klump-siffror utan kräver en ingående analys av såväl de hemliga som de offentliga handlingarnas karaktär och den gränsdragning, som upprätthålles. Ett sådant

Svar på interpellation. (Forts.)

bedömande är ingen utomstående i stånd att göra utan särskilda befogenheter. För närvarande synes dock statsministern av svaret att döma icke vara benägen för att tillsätta någon dylik sekretesskontroll. Jag skall emellertid be att få återkomma till den saken senare.

En sak, som förtjänar sin särskilda kommentar i detta sammanhang, är frågan om underhandspromemoriorna i regeringen. I min interpellation tillät jag mig ifrågasätta, om icke denna arbetsmetod i realiteten innebar ett kringgående av det remissförfarande, varom det talas i § 10 regeringsformen. Nu svarar statsministern först, att det icke kan göras åtskillnad mellan promemior, som upprättas på vanligt sätt inom ett departement, och sådana, som på uppdrag utarbetas av en tjänsteman inom något verk. Jag är fullt på det klara härmed. Men i nästa mening i interpellationssvaret föres argumenteringen vidare, och det säges, att »kommissionerna i stor utsträckning tjänstgöra direkt såsom utredningsorgan åt departementen». Det talas alltså här icke längre om en enskild tjänsteman utan om kommissionerna såsom sådana. Med denna väsentliga och anmärkningsvärda utvidgning av Kungl. Maj:ts kansli, som här göres gällande, kan regerandet i detta land föras in på vägar, som grundlagsstiftarna icke förutsett. Jag tillåter mig uttrycka starka tvivelsmål om denna utveckling är önskvärd. Den synes i varje fall kunna leda till mycket betänkliga konsekvenser. Jag överlåter dock åt våra statsrättslärdar att ta sig en funderare på varhän denna nya princip för regerandet kan föra oss. För egen del vill jag icke sticka under stol med mina allvarliga betänkligheter.

Vad i interpellationssvaret i övrigt anföres i fråga om sekretessens utbredning inom upphandlingsväsendet och på åtskilliga andra områden skall jag här icke ta upp till detaljdiskussion. Sekretessfrågan är ju ytterst beroende på huru instrumentet handhaves, och i det avseendet ges det rum för många anmärkningar. Det är själva andan det kommer an på. I detta sammanhang vill jag fästa uppmärksamheten på ett offentligt uttalande av en högre tjänsteman i höstas, då det var fråga om några upphandlingsakter. »Vad skulle offentligheten vara till för nytta?», frågade denne tjänsteman och fortsatte: »När det är ett statens verk, som gör upphandlingen, kan det inte gärna bli fråga om något smussel.» Jag vill icke kasta någon som helst skugga på våra förträffliga ämbetsmän, när jag säger, att en sådan självdeklarerad ofelbarhet står i uppenbar strid mot den offentlighetsgrundsats, som hittills varit gällande i svensk förvaltning och som jag hoppas även framgent skall bli gällande. Det är mot dylik sekretessmentalitet, som riksdagen för sin del måste reagera, såväl när den tar sig öppna uttryck som när den verkar i det fördolda. Statsministern erkänner själv i sitt svar, att bestämmelserna ge utrymme för en »mer eller mindre skiftande praxis» och att det ligger en fara häri. Jag vill på det livligaste instämma i detta. Denna skiftande praxis befrämjas givetvis av tånjbara lagparagrafer med kautschukartade uttryck.

Jag vill i detta sammanhang erinra om hur det gick till, när riksdagen så sent som för tre år sedan godkände en föreslagen ändrad lydelse av 4 § sekretesslagen. Genom det tillägg, som då antogs, öppnades sekretessmöjligheter för handlingar — jag citerar här lagen — »vilka röra produktion, handel, bankrörelse, försäkringsrörelse, transportverksamhet eller näringslivet i övrigt under krig, krigsfara eller andra utomordentliga, av krig föranledda förhållanden, såframt handlingarnas offentliggörande kan skada rikets försvar, folkhushållning eller näringslivets behöriga fortgång eller eljest medföra våda för rikets säkerhet». Konstitutionsutskottet godtog detta regeringsförslag, men det förelåg också ett särskilt yttrande av trenne av utskottets ledamöter. Dessa reservanter anförde därvid bland annat: »Om behovet av vidgad sekretess med

Svar på interpellation. (Forts.)

hänsyn till nu rådande förhållanden kan naturligtvis intet tvivel råda. Men en mycket ömtålig och maktpåliggande fråga är hur man i detta hänseende bör gå, med hänsyn tagen till angelägenheten att offentligheten icke kringskäres i vidare mån än som är nödvändigt.»

Propositionen lämnade för sin del ingen vägledning, och utskottet hade ej velat gå med på den omredigering av lagtexten med föregående utredning, som dessa reservanter ansågo befogad.

Då ärendet var före i denna kammare anmärkte en av reservanterna på lagens svävande uttryckssätt, varpå statsrådet och chefen för justitiedepartementet på följande sätt ville lugna dem som kände sig oroade över utvecklingen: »Jag delar till fullo den önskan, som den ärade talaren givit uttryck åt, att offentligheten icke skall kringskäras mer än som är nödvändigt, och jag ber att få fästa den ärade talarens uppmärksamhet vid att under ordförandeskap av universitetskansler Undén tillsatts en kommitté, som har att följa tillämpningen av sekretesslagen och till Kungl. Maj:t inkomma med de förslag till ändringar i lagens avfattning, som kunna visa sig behövliga med hänsyn till de anmärkningar, som tillämpningen kan ge anledning till. Det är givet att denna kommitté kommer att ägna sin uppmärksamhet även åt verkningarna av det lagförslag som nu behandlas, och det torde vara ägnat att minska den ärade talarens farhågor, att denna sak blir föremål för uppmärksamhet från en kommitté, vilken är sammansatt på ett sätt, som helt säkert inger den ärade talaren förtroende för densamma.»

Jag kan tillägga, att denna kommittés arbete låg nere under 1940. Ej heller under 1941 uträttades något, varefter kommittén förpuppades. Sedermera ha samtliga ledamöter begärt sitt entledigande. Så förhöll det sig alltså med den i utsikt ställda garantien.

Det har sålunda icke funnits några möjligheter att utöva behövlig kontroll över sekretessföreskrifternas tillämpning, och det är säkerligen mot bakgrunden härav man har att se den vildvuxna flora, som uppstått. Nu meddelar statsministern, att han finner det önskvärt, att en närmare utredning om tillämpningen av sekretesslagen återupptages, men han anser det icke lämpligt, att så sker under trycket av nu rådande utomordentliga förhållanden. Därmed har jag fått ett svar — och ett negativt svar — på min i interpellationen hävdade åsikt, att det nu är nödvändigare än någonsin att ägna sekretessfrågan en skärpt uppmärksamhet. Jag framhöll också risken av att det i annat fall kunde insmyga sig i förvaltningen en praxis, som det vid en återgång till normalare tider kan vara svårt att göra sig fri ifrån.

Jag måste nu ge uttryck åt den mening, att vad statsministern anförst styrkt mig i min uppfattning. De utomordentliga tiderna synas bli långvariga, och även efter ett krigsslut har man anledning att vänta sig, att tiderna skola bli exceptionella. Om dessa tidsomständigheter skola motivera, att en som erfarenheten tydligt ådagalagt särdeles behövlig kontroll över sekretessens utbredning skall anstå, lär det med fog kunna befaras, att missbruken rota sig fast ordentligt.

Det är gott och väl, att regeringen skall följa tillämpningen av sekretesslagen, såsom det i svaret säges, »med den största uppmärksamhet», men regeringen har i dessa tider mycket för händerna. Jag erinrar också om justitieministerns av mig nyss citerade uttalande om kontrollens betydelse i en situation, då icke blott lagarnas avfattning utan än mera deras tillämpning är svävande. Det får givetvis betraktas såsom en vinst att statsministerns interpellationssvar och den utredning, som synbarligen föregått detsamma, bringat offentlighetsprincipen i aktualitet på alla håll. Vill man bevara folkstyrets sundhet, får man sannerligen inte släppa efter på denna grundsats och än mindre tillåta, att

Svar på interpellation. (Forts.)

några ofelbarhetsdogmer bli dyrkade i förvaltningen med alla dess förgreningar.

Då någon åtgärd i av mig antydd riktning för att skärpa kontrollen synbarligen ej är att vänta från regeringens sida, vill jag till sist uttrycka den förhoppningen, att alla, som då och då i sin gärning stöta emot sekretessens murar, äro angelägna om att få hemligstämpelns berättigande prövad genom överklaganden, i den mån sådana äro möjliga. Det ligger visserligen i sakens natur, att hemliga handlingar i regel undandraga sig varje insyn, men erfarenheten har ju också visat, att det ges tillfälligheter, som avslöja missbruket då och då. Dessa tillfälligheter synas mig böra utnyttjas, så att vi få till stånd en allmänhetens skärpta kontroll till motvikt mot den mörklägningsmentalitet, vars existens här och var avslöjats vid skilda tillfällen. Det är min övertygelse, att man inte under några omständigheter får underskatta den fara, som ligger i sekretessens skiftande framträdande och varierande praxis. Vill man betrakta offentlighetsgrundsatsen såsom en trygghetsgaranti, har man större skäl att ta på dessa frågor med en mera ängslig omvårdnad än vad fallet många gånger varit.

Jag ber att än en gång få framföra mitt tack till statsministern för svaret och gör det i den förhoppningen, att om än den av mig önskade och efterlysta handlingen uteblivit likväl de auktoritativa ord, som i svaret fällts mot sekretessmissbruket och till förmån för offentlighetsprincipen, skola vinna erforderligt beaktande i hela vårt statsmaskineri.

Herr **Håstad**: Herr talman! Som ingångsspråk för det lilla inlägg i debatten, som jag här ämnar göra, skulle jag vilja välja August Strindbergs ord: allting går igen. När vi i onsdags diskuterade dechargen, förelåg till behandling ett memorial, som i hög grad berörde frågan om regeringens och riksdagens rättigheter. Detta memorial påminde i det hänseendet mycket om det memorial, som konstitutionsutskottet avgav 1917, vilket förhållande någon talare i första kammaren i onsdags också påminde om. När vi nu i dag diskutera frågan om sekretessen, vill jag erinra om att samma problem var aktuellt redan då. I det mycket beryktade anförande, som herr Värner Rydén höll i 1917 års remissdebatt, yttrade han bl. a. följande: »Det har under den nuvarande regeringschefens styrelse utbildat sig ett sätt att handskas med den röda stämpeln, med den hemliga stämpeln, som jag för min del aldrig sett maken till. I fortsättningen av denna riksdag torde jag få anledning att exemplifiera de missbruk, som i detta avseende förekommit. Jag skall här endast erinra därom, att man nu för tiden hemligstämplar snart sagt allting, som rör regeringshandlingar. — — — Och jag skulle vilja säga, att varhelst man än vill söka tränga in i någon angelägenhet, som rör riksstyrelsen, så stöter man mot denna mur av hemligstämplade handlingar. Under den nuvarande regimen ha ämbetsverken börjat använda den hemliga stämpeln så oerhört friskt, att man kan fråga sig, om de inte snart använda lika mycket rött bläck som svart.» Rydén ställde således i utsikt att senare under riksdagen återkomma med närmare redogörelse för sina synpunkter på detta spörsmål, men han gjorde det inte. Jag vet visserligen inte, om det fanns någon grundval för den kategoriska dom, som han då fällde, men vi veta alla, att under detta krig har diskussionen, när det gällt frågan om sekretesslagen, rört sig i ungefär samma tongångar, som jag nyss citerade.

Ingen bestrider, att utrikes- och försvarspolitiken samt landets försörjning under detta krig, i det ytterst prekära läge, som vårt land under flera år befunnit sig i, kräva den största varsamhet, när det gäller att publicera uppgifter och handlingar. Mig veterligt har heller ingen opponerat mot att vissa

Svar på interpellation. (Forts.)

tillämpningsföreskrifter till tryckfrihetsbestämmelserna utfärdats för krigstiden, exempelvis den berömda författningen nr 197, som reglerar frågan om de militära försvarshemligheterna och som tillkom 1940. Detta har man tvärtom accepterat såsom självfallet. Allas samfälliga intresse får gå före enskilt nyhetsintresse. Så långt äro också alla ense. Hur dessa bestämmelser skola tolkas och tillämpas ha meningarna emellertid ganska självklart måst bryta sig om. Jag vill blott erinra om ett uttalande, som gjorts av Tidningarnas Telegrambyrås chef, alltså av en person, som måste anses vara mest initierad på detta område. Han yttrade i en diskussion, som för omkring ett halvt år sedan hölls i Publicistklubben, att det under detta krig och även i anledning av 1937 års sekretesslag kommit in »en ny mentalitet hos ämbetsverken», när det gäller offentlighetsprincipens tillämpning.

För min del anser jag inte, att det centrala är, om en eller annan försvarsnyhet omedelbart bringas till offentligheten, utan det centrala måste vara, att reglerna för vårt offentlighetsväsen icke fresta myndigheterna att undertrycka eller kväva offentlighetsprincipen mera än tidslägets nöd kräver. Hemligstämpeln bör icke kunna utnyttjas för att vederbörande skola undslippa en fri diskussion, d. v. s. för att förhindra kritiska synpunkter att framläggas i fråga om sådana handlingar och akter, rörande vilka sekretess icke rimligen bör råda. Ibland undrar man dock, om den sekretess, som införts beträffande militära och utrikespolitiska frågor — även om den i sig själv verkligen skulle ha haft goda skäl för sig — har varit till förmån för opinionsbildningen. Utan att vilja gå in på någon detaljdiskussion tänker jag härvid närmast på regeringens sätt att meddela sig med allmänheten, när det gällt kurirplanen. Det hade varit erforderligt, att klara upplysningar redan för i fjol höstas lämnats till allmänheten. Jag tror inte, att vårt land skulle ha lidit någon skada härav. Jag skulle tro, att åtskilliga riksdagsmän vid resor i landet blivit bestormade med frågor, varför dessa plan fingo gå och vilken mission de hade att fylla samt vilka rättigheter de hade. På dylika frågor hade även vi riksdagsmän stora svårigheter att ge uttömmande svar.

Jag skall inte gå in på de olika områden, dit sekretessen spritt sig. Jag undrar dock, om icke krisrevisionens arbete alltför mycket har hemligstämplats. Det är hittills ganska litet som kommit ut till offentligheten härav. Denna avskärmning strider mot en god tradition i svensk förvaltning.

Det viktigaste är väl ändock kommissionerna och deras promemorior. Statsministern berörde detta utförligt i sitt svar, och även interpellanten var inne härpå. Två saker äro, synes det mig, i detta krisläge ganska självklara. Först och främst är ett visst underhandspromemorieväsen ofrånkomligt. Det kan också förklaras genom de instruktioner, som utfärdats för kommissionerna och där det beredes möjlighet till direkt föredragning av kommissionens tjänstemän inför regeringen. Vidare är en sekretess givetvis nödvändig, antingen det nu är en promemoria eller en särskild framställning från en kommission, då det rör sådana ömtåliga frågor som beslag, regleringar, känsliga prisändringar o. s. v. Man frågar sig dock, om dessa principer alltid tillämpas på detta sätt. Tyvärr är det för en vanlig riksdagsman omöjligt att här komma med en ingående utredning, då hela området för granskning är alldeles för stort. Endast konstitutionsutskottet har resurser för en utredning.

Jag vill emellertid peka på ett par problem. Ett av dessa har tidigare många gånger diskuterats i riksdagen — dock icke, såvitt jag kan minnas, i denna kammare. Jag syftar på livsmedelskommissionens framställning i höstas angående jordbrukspriserna. Denna framställning hemligstämplades eller blev åtminstone inte offentliggjord under någon månads tid. Det har sagts, att i denna promemoria skulle ha funnits vissa uppgifter om vårt allmänna för-

Svar på interpellation. (Forts.)

sörjningsläge, som inte gärna borde komma ut. Men detta var i alla fall en underordnad fråga i denna framställning, och uppgifterna borde i så fall ha kunnat mönstras ut till en hemlig akt. I övrigt veta vi ju alla, att denna framställning till sitt innehåll var känd av många av jordbrukets ledande män, liksom att den, trots att den inte offentliggjorts, spelade en mycket stor roll indirekt i valrörelsen. Vidare har det sagts ifrån sakkunnigt håll, utan att det mig veterligt har bestritts, att dröjsmålet med publiceringen av framställningen bidrog till stegringen av potatispriset. Jag kan inte finna, att ett omedelbart publicerande av denna framställning skulle ha medfört någon våda för folkförsörjningen — jag använder det uttryck, som författningen föreskriver som villkor för hemligstämplande. Men faktum är, att fördröjandet medförde våda för potatispriset.

Jag skulle även i korthet vilja beröra en annan framställning. I februari i fjol ingingo bränslekommissionen, industrikommissionen och priskontrollnämnden med en framställning till regeringen om vissa justeringar i krigskonjunkturskatten. Denna framställning diarietfördes i regeringen den 2 mars och hemligstämplades samtidigt — jag vet inte, om det skedde i folkhushållningsdepartementet eller i finansdepartementet. Förseglingen bröts dock den 17 mars, och sedan blev handlingen offentliggjord. Jag har oerhört svårt att föreställa mig, att en sådan framställning, som rörde vissa tekniska skatteförhållanden, skulle kunna vara av den natur, att den överhuvud taget bör kunna bli föremål för sekretess. Om så vore fallet, skulle praktiskt taget alla framställningar om skatter och liknande saker kunna hemligstämpas.

Det rimliga bör väl vara, synes det mig, att kommissionernas framställningar, liksom framställningar ifrån alla statliga verk, jag talar alltså inte om underhandspromemorior från någon enskild tjänsteman, alltid göras offentliga omedelbart när de lämnas in på kanslihuset, så framt detta inte medför den våda för folkförsörjningen, om vilken författningen talar. Jag är inte riktigt säker på — jag betonar emellertid att jag på detta område inte kan vara i besittning av fullständiga uppgifter — om alla handlingar med denna snabbhet göras till offentliga. Jag undrar, om de inte ibland få dväljas en viss tid i kanslihuset, innan man naturaliserar dem som medborgare i de fria handlingarnas rike.

Jag skulle också i detta sammanhang vilja ställa den frågan, i vilken utsträckning man numera i kanslihuset tillämpar det systemet, att inkomna handlingar inte utlämnas till offentligheten utan att ha blivit föremål för hemligstämplande.

Statsministern har anfört, att kommissionerna skulle ha en något annan ställning än ämbetsverken. De skulle vara att betrakta delvis som något slags byråer i kanslihuset. Det förhåller sig väl dock så, att statsmakterna aldrig någon gång positivt tagit ståndpunkt till förmån för sådana principer, som utvecklades av 1911 års departementalsakkunniga, vilka just voro inne på tanken att inkorporera ämbetsverken i departementen. Statsmakterna ha i stort sett, såvitt jag kunnat följa utvecklingen, velat hävda den gamla principen om ämbetsverkens självständighet. Fara uppstår ju i varje fall, att om det sekretessväsende, som nu ibland kanske i alltför stor utsträckning vunnit insteg inom förvaltningen, skulle vinna vidare spridning, detta också måste smitta av sig till andra ordinarie verk med ekonomiska uppgifter.

En annan sak, som kanske ligger litet utanför det problem som herr Kyling framställt, är frågan om tryckningen av offentliga utredningar. Jag förstår helt och fullt, att regeringen av statsfinansiella skäl velat vara mycket återhållsam när det gällt att bringa till trycket offentliga utredningar, kommittéutlåtanden o. s. v. Men icke förty måste man konstatera, att detta är ägnat att

Svar på interpellation. (Forts.)

medföra en viss brist, en lakun i den offentliga diskussionen. Det ges också därigenom vissa möjligheter för myndigheterna att undslippa en diskussion vid vissa tidpunkter. Jag betonar dock, att jag inte tror, att det förelegat någon bestämd avsikt ifrån regeringens sida härutinnan. Jag skulle endast vilja framställa det önskemålet, att man i möjligaste mån bringar till trycket åtminstone huvudpunkterna i kommittéutlåtanden, som med hänsyn till kostnaderna nu äro för stora för att tryckas i sin helhet.

Herr talman! Härmed har jag sagt ungefär vad jag skulle vilja anföra. Jag vill endast till slut konstatera, att pressen redan förut har reagerat mot en överdriven sekretess. Det är vidare alldeles evident, att regeringen på sista tiden varit angelägen att minska frekvensen av hemligstämplandet. Statsministerns meddelande i detta avseende är ägnat att mottagas med största tillfredsställelse. Viktigt är väl dock, att även riksdagens opinion på detta betydelsefulla område ger sig till känna. Även om kriget skulle sluta om ett eller annat år, gå vi måhända mot en svår övergångstid, som på grund av svårartade internationella ekonomiska förhållanden kan komma att präglas av statsmakternas fortsatta ingripande eller reglerande på näringslivets område. Med tanke på just denna övergångstid, som vi ha att genomkämpa innan vi kunna återgå till normala förhållanden, synes det mig vara av den största betydelse, att de gamla svenska principerna om handlingarnas offentlighet nu hävdas från riksdagens sida.

Herr Sefve: Herr talman! Hans excellens statsministern berörde i sitt svar ett spörsmål av mycket stor aktuell betydelse, nämligen frågan om den konstitutionella granskningen och dessa underhandspromemorior. Det är ju för närvarande på så sätt, att beslut av mycket stor och ingripande betydelse ofta fattas av kommissionerna, delvis på egen hand, delvis — tar jag för givet — efter samråd med vederbörande statsråd; allt dock i full överensstämmelse med Kungl. Maj:ts intentioner. Resultatet blir emellertid, att besluten icke återfinnas i något statsrådsprotokoll. Jag är fullt övertygad om att detta tillvägagångssätt är nödvändigt under nuvarande förhållanden. Såsom statsmakterna nu ingripa på näringslivets olika områden, måste de ha organ till sitt förfogande, som kunna arbeta efter samma praktiska linjer som inom näringslivet. Emellertid blir resultatet i detta fall, att den konstitutionella granskningen blir lidande härav. Konstitutionsutskottet kan nämligen inte genom statsrådsprotokollen få reda på vad som förevarit. Är det nu dessutom på det sättet, att kommissionernas egna handlingar i stor utsträckning hemligstämplas, kan man inte heller genom tidningarna få reda på detta.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 2.

Avlämnades följande propositioner, nämligen:

- av herr statsrådet *Gjöres* propositionen, nr 275, angående vissa byggnadsfrågor m. m. inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde; samt
- av herr statsrådet *Bergquist* propositionerna:
  - nr 243, angående anslag till förbättrande av bostadsförhållandena;
  - nr 270, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 9 § lagen den 23 oktober 1914 (nr 325) om krigsdomstolar och rättegången därstädes;
  - nr 271, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 2:o, 8:o, 14:o och 16:o lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt;
  - nr 273, angående anslag till medicinalstyrelsen och statens farmaceutiska laboratorium för budgetåret 1943/44 m. m.; och

nr 274, med förslag till lag angående utsträckt tillämpning av lagen den 15 december 1939 (nr 856) om utbetalande av krigsriskersättning till sjömän.

Samtliga dessa propositioner bordlades.

§ 3.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 272, angående statens bosättningslån.

§ 4.

Föredrogs var efter annan följande på bordet liggande motioner; och remitterades därvid

till jordbruksutskottet motionen nr 404 av herr *Hagberg* i Luleå *m. fl.*; samt till andra särskilda utskottet motionerna:

nr 405, av herr *Lindahl* och *Pettersson* i Hällbacken; och

nr 406 och 407 av herr *Pettersson* i Hällbacken *m. fl.*

§ 5.

Föredrogs vart efter annat andra lagutskottets utlåtanden:

nr 25, i anledning av väckt motion om vidgad möjlighet för arbetsgivare att överflytta arbetsgivaransvaret till särskild arbetsföreståndare;

nr 26, i anledning av väckt motion om utredning rörande förekomsten av alkohelpåverkan vid olycksfall i arbete *m. m.*; och

nr 27, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i lagen om krigsskadeersättning.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 6.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplysningsverksamhet rörande forsknings- och försöksarbetet på jordbrukets område jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen den 5 mars 1943 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 120, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att till Upplysningsverksamhet rörande forsknings- och försöksarbetet på jordbrukets område för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under nionde huvudtiteln anvisa ett anslag av 38,000 kronor.

I samband därmed hade utskottet till behandling förehaft följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) I: 222 av herr *Björck m. fl.*;

2) II: 319 av herr *Persson* i Falla, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att dels avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 120 angående upplysningsverksamhet rörande forsknings- och försöksarbetet på jordbrukets område, dels ock i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förnyad utredning i denna fråga;

3) II: 335 av herr *Jacobson*, vari yrkats, att riksdagen måtte vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 120 avslå densamma.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till förevarande proposition samt med avslag å motionerna I: 222. II: 319 och II: 335, till Upplysnings-

*Upplysnings-
verksamhet
rörande forsk-
nings- och
försöksarbetet
på jordbrukets
område.*

Upplysningsverksamhet rörande forsknings- och försöksarbetet på jordbrukets område. (Forts.)

ningsverksamhet rörande forsknings- och försöksarbetet på jordbrukets område för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under nionde huvudtiteln anvisa ett anslag av 38.000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Carl Edmund Eriksson, Granath, Andersberg* och *Jacobson*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa.

A. att riksdagen måtte i enlighet med motionerna II: 319 och II: 335 förklara sig icke kunna bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

B. att motionerna I: 222 och II: 335 i övrigt icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Jacobson**: Herr talman! Jag skall be att i allra största korthet få ange skälen till att jag i en motion yrkat avslag på ifrågavarande proposition.

Sedan jag läst den kungl. propositionen, stod det klart för mig, att de vägar, som angivits i densamma för att nå den mycket viktiga och lofvärda avsikten att de betydelsefulla resultat, som komma fram genom statens anslag till forskning och dylikt, snabbare än nu skulle bli allmänt tillgängliga, mötts av en mycket skarp kritik från de sakkunniga remissinstanserna. Vad jag alldeles särskilt lade märke till, var vad lantbrukshögskolans lärarråd anförde i sitt yttrande om att det för den vetenskapliga forskningen skulle vara »synnerligen allvarligt, om nämnden skulle få något som helst inflytande på den omfattning, i vilken resultaten av forskningsarbetet bringas till jordbrukarnas och trädgårdsodlarnas kännedom». Det kan väl inte förnekas att just lantbrukshögskolans lärarråd borde bättre än någon annan myndighet eller institution i hela landet sitta inne med sakkunskap på hithörande område. Det är inte bara lantbrukshögskolans lärarråd, som avstyrkt utredningens förslag, varpå den kungl. propositionen bygger, utan snart sagt samtliga myndigheter, på några undantag när, ha mycket bestämt avstyrkt den föreslagna åtgärden. Lantbruksakademien »är icke övertygad om behovet och lämpligheten — — —». Växtskyddsanstalten »ställer sig tvivlande». Sveriges agronom- och lantbrukslärareförbund säger, att man kan »icke vänta sig några större fördelar av den föreslagna anordningen». Jag skulle kunna räkna upp hela rader av yttranden, av vilka de allra flesta gå i avstyrkande riktning. Jag skall emellertid inte trötta kammaren med att återge flera yttranden, men det må tillåtas mig att erinra om att statsrådet Bramstorps eget hushållningssällskaps förvaltningsutskott ställt sig synnerligen kritiskt och likaså statskontoret.

Det torde inte kunna bestridas, att det knappast framlagts en proposition byggd på en utredning, som blivit så illa åtgången av de tillfrågade myndigheterna som denna. Härtill kommer det olämpliga i att i dessa tider inrätta en ny statsinstitution. Gentemot detta påstående kommer statsrådet Bramstorp säkerligen att invända, att så inte är meningen, vilket det åskade beloppet om endast 38,000 kronor skulle ge stöd för. Gentemot en eventuell sådan invändning vill jag erinra om att vi i propositionen bli lovade, att organisationen skall bli större och givetvis även dyrbarare vad det lider. Vore det allvar med allt tal om iakttagande av största möjliga sparsamhet, hade denna proposition i nuvarande statsfinansiella läge aldrig blivit framlagd.

Herr talman! Jag tillåter mig yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet förgade reservationen, som vid onsdagens plenum bifölls i första kammaren.

Herr **Liedberg**: Herr talman! Vad som framför allt förefaller att skilja utskottsmajoritetens och reservanternas uppfattningar åt är omdömet, huruvida

Upplyningsverksamhet rörande forsknings- och försöksarbetet på jordbrukets område. (Forts.)

det sätt, på vilket publicerandet hittills skett och för närvarande sker, är tillfredsställande eller ej. Utskottsmajoriteten delar ju Kungl. Maj:ts uppfattning, att resultaten av denna stora, av så många olika institutioner och organ bedrivna forsknings- och försöksverksamhet på ett ytterligt otillfredsställande sätt komma dem till del, som det hela är avsett för. Jag tror, att man kan få en ganska klar bild härav, om man gör sig besvär att i propositionen läsa igenom de uppgifter, som där äro återgivna beträffande de antal exemplar, i vilka dessa olika meddelanden, publikationer m. m. utgå. Dessa uppgifter återfinnas på sidorna 4—6 i propositionen. Man finner då, att exempelvis meddelandena från lantbrukshögskolans försöksanstalter äro skrivna på svenska och som regel försedda med en på engelska och tyska avfattad sammanfattning. Naturligtvis kan detta ha sin betydelse för dem i utlandet, som ha intresse för detta, men dessa översättningar ha givetvis inte något direkt värde för det stora flertalet svenska jordbrukare. Denna i och för sig värdefulla publikation utgår i en upplaga om mellan 1,500 och 2,000 exemplar. Vi ha vidare t. ex. Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut, som utger en årsskrift, vilken utgår i 300 exemplar i form av meddelanden från statens mejeriförsök, statens trädgårdsförsök och trädgårdsekonomiska byrån. Denna upplaga har emellertid befunnits vara för liten och kommer därför att ökas till 1,200 exemplar. Meddelanden från statens trädgårdsförsöks fruktavdelning ha en upplaga om 600—700 exemplar och köksväxtavdelningens meddelanden en upplaga om 2,000 exemplar. Statens växtskyddsanstalt utger tre publikationer, nämligen Meddelanden, Flygblad och Växtskyddsnotiser. Meddelandena och Växtskyddsnotiserna utgå i upplagor om 3,000 exemplar, under det att Flygbladens upplagor ha växlat mellan 5,000 och 35,000 exemplar. Vad man maximalt kommer upp till är alltså 35,000 exemplar, som distribueras till jordbrukarna efter de grunder man finner vara de bästa. Men det är givetvis omöjligt för vilken som helst institution att plocka ut de 35,000 jordbrukare av 420,000, som bäst behöva dessa meddelanden. Vidare ha vi olika skrifter, utgivna av respektive föreningar och institutioner, såsom svenska vall- och mosskulturforeningens tidskrift och växtförädlingsanstaltens årsbok m. fl.

Herr Jacobson i Vilhelmina pekar på det mottagande, som förslaget har fått från de olika instanser, till vilka det remitterats. Han säger, att samtliga ha uttalat sig mycket ogynnsamt. Men detta tror jag nog måste betecknas som överord. På sid. 21 i propositionen lämnas en redogörelse för de avgivna yttrandena, och det heter där inledningsvis: »De av utredningen framlagda förslagen ha i *allmänhet* vunnit anslutning i de avgivna yttrandena.» Därefter följer en mycket objektiv redogörelse för de yttranden, som gått i kritisk riktning. Så vitt jag förstår har man i propositionen icke i lika hög grad refererat de instämmande yttrandena som de kritiska. Det torde väl vara en ganska vanlig procedur att man gör på det sättet för att inte på något vis undertrycka den kritik, som har framkommit.

Ser man närmare på denna kritik finner man, att den ingalunda är så kategoriskt avstyrkande som herr Jacobson har velat göra gällande. Detta kan var och en som vill läsa dessa yttranden själv konstatera. Det uttalas i dessa yttranden tvivel om huruvida den sammansättning, som av utredningen föreslagits för nämnden, är den riktiga. Man ifrågasätter — i likhet med lantbruksstyrelsen — om denna nämnd inte borde kombineras med det jordbruksvetenskapliga råd, som anses böra komma till stånd o. s. v.

Jag skall ta upp till bemötande ett enda av de argument, som herr Jacobson ur remissvaren har velat anföra mot det framlagda förslaget. Han sade, att lantbrukshögskolans lärarråd ansåg det ytterst betänkligt, om denna nämnd

Upplysningsverksamhet rörande forsknings- och försöksarbetet på jordbrukets område. (Forts.)

skulle på något sätt begränsa publiceringen av vissa försöksresultat. Jag tycker, att detta resonemang, som för övrigt inte omfattas av hela lärarrådet — tre ledamöter av detsamma ha reserverat sig — faller fullständigt till marken, när lärarrådet å ena sidan säger, att man vill slå vakt om friheten att publicera resultaten av forskningsarbetet, men å andra sidan måste konstatera, att denna publicering i närvarande stund inte kan komma till stånd i en på något sätt effektiv omfattning.

Vad är det då som gör, herr talman, att en del av de hörda institutionerna ställt sig tveksamma till förslaget? Ja, det är väl närmast det, att det är helt mänskligt och naturligt, att var och en vill slå vakt om sitt eget. Vare sig det gäller en förening, som företräder ett enskilt forskningsområde, vilket förekommer på sina håll, eller en statlig institution, som företräder andra områden, tycka givetvis alla dessa parter, att deras eget område är det absolut viktigaste. Därifrån bör allting publiceras, tycker man, och vederbörande kan helt naturligt inte ha något större intresse för de andra områdena. Vidare ha nästan alla dessa institutioner, föreningar eller — märk väl, ärade kammarledamöter — firmor, som utge olika skrifter, ett mycket starkt intresse av att dessa skrifter, som äro kombinerade med medlemsskap när det gäller föreningar och distribueras till kundkretsen när det gäller firmor, skola innehålla något speciellt lockande, som man inte kan återfinna annorstädes. Man förstår mycket väl, att en förening i sin tidskrift vill bjuda något i gengäld för årsavgiften — därom är ingenting ont att säga i och för sig — men man förstår också, att det icke går att därmed kombinera det önskemål, som måste vara det dominerande, nämligen att försöksresultaten, vare sig de äro åstadkomna genom en förenings, en statlig institutions eller växtförädlingsanstalts verksamhet, skola komma så många som möjligt till del. Detta måste gå före den enskilda institutionens önskemål att hävda sig själv.

Vid utredningen har man kommit fram till tre olika alternativ och stannat vid ett av dessa, det tredje. Utredningsmännen ha haft den uppfattningen — det kan väl knappast sakligt bestridas — att det gäller att bland detta vidlyftiga material å ena sidan välja ut det bästa och det som är av generell betydelse och å andra sidan se till, att det blir publicerat. När man då på detta område möter så många olika institutioner och organ, kan man som jag nyss nämnde givetvis inte påräkna, att var och en av dessa skall vara kapabel att göra detta urval på ett vederhäftigt och fullt objektivt sätt. Allting kan inte publiceras; det finns ingen publikation i världen, där allting skulle kunna införas. Därför måste alltid en avvägning ske mellan olika forskningsresultat. Det gäller att avgöra vad som är av större vikt eller större allmänt intresse. Utredningen har kommit till den uppfattningen, vilken jag finner vara riktig, att det för att nå detta resultat är nödvändigt att skapa ett organ, som på ett objektivt och obundet sätt kan göra detta urval. Ett sådant organ kan ingen enskild organisation eller sammanslutning åstadkomma — det är ju en typisk statlig och allmän uppgift.

Nu säger man gentemot detta: här ställer ni till med en ny statlig institution, här startar ni en ny statlig verksamhet. Ja, ärade reservanter, jag trodde inte, att åtminstone en del av reservanterna var så förfärligt rädd för att överhuvud taget sätta i gång med statlig verksamhet. Det kan ju i och för sig vara tacknämligt att konstatera en sådan betänksamhet. Men jag får ju säga, att här gäller det en uppgift, som helt enkelt endast kan lösas av ett av staten förordnat organ.

Det sparsamhetsintresse, som har tagit sig uttryck i denna reservation, är ju för all del mycket respektabelt även det. Skola vi anlägga sparsamhetssynpunk-

Upplysningsverksamhet rörande forsknings- och försöksarbetet på jordbrukets område. (Forts.)

ter, tror jag emellertid, att det finns tacksammare områden för en diskussion än detta. Jag skall i varje fall be att också en liten smula få beröra den ekonomiska sidan av saken.

Hur har man alltså, sedan man kommit till den uppfattningen, att det behövs ett objektivt fristående organ, som skall välja ut det som skall publiceras, sökt lösa frågan om tillvägagångssättet vid denna publicering? Jo, man har först undersökt kostnaderna för att utge en särskild publikation i 25,000 exemplar, i 50,000 exemplar o. s. v. Det visade sig då, att detta skulle bli oerhört dyrt och att, om man skulle söka få igen utgifterna från dem, som togo emot denna publikation, genom någon sorts prenumerationsavgift, skulle utsikterna att få någon större prenumerantskara bli mycket små. Den lantbrukstidskrift, som har den största spridningen, nämligen Landtmanen: Tidskrift för landtmän, har en upplaga på 10,000 exemplar, det är allt.

Man frågade sig då i stället, om det icke funnes någon publikation, med vilken denna sak skulle kunna kombineras, varigenom man ju skulle kunna förbilliga distributionskostnaderna. Var och en, som känner till de större tidningarnas prenumerantantal här i landet, vet, att det egentligen bara finns två, som ha sådan storleksordning, att man genom dem kan nå det övervägande antalet av den svenska befolkningen, och det är Föreningsbladet och kooperativs veckotidskrift Vi. Det behöver ju knappast motiveras, att av dessa Föreningsbladet lämpar sig bäst för uppgiften. Föreningsbladet kommer ju till jordbrukarna, medan Vi visserligen även kommer till en del jordbrukare men i största allmänhet till icke-jordbrukare. Det kan alltså icke råda någon tvekan om vilket av dessa organ som är det för detta ändamål lämpligaste.

Hur pass lämpligt är, d. v. s. hur pass stor spridning har nu Föreningsbladet? Ja, tidningen, som kommer ut med ett nummer i veckan, har i närvarande stund en upplaga av 340,000 exemplar, och den beräknas nå samtliga till de ekonomiska föreningarna anslutna jordbrukare, d. v. s. så gott som samtliga jordbrukare, som överhuvud taget ha något saluöverskott från sina jordbruk.

Man har nu träffat en preliminär uppgörelse med Föreningsbladet, enligt vilken denna tidning helt enkelt åtar sig distributionen av forsknings- och försöksresultaten. Staten skulle icke få några andra kostnader än för nämnden och dess verksamhet, alltså för urvalsproceduren, medan tidningen åtar sig verkställigheten helt utan kostnad för det allmänna.

Det är att märka, att urvalet av det material, som nämnden önskar få publicerat, icke kommer lantbruksförbundets tidning, Föreningsbladet, på något sätt vid. Den har endast att ta hand om vad den får sig tillskickat. Jag säger detta, därför att det i diskussionen har antytts, att anordningen skulle innebära någon sorts monopolställning för Föreningsbladet, vilket därigenom skulle stärka sin ställning och få ett speciellt inflytande. Tidningen får icke något som helst inflytande på vilket material, som skall publiceras, och vilket material, som icke skall publiceras. Tidningen ställer sig enbart till förfogande, och märk väl, ärade kammarledamöter, samma material skall enligt förslaget ställas till förfogande för *varje* tidning eller publikation, som vill publicera det. Därmed torde talet om monopol vara avfärdat.

Hur kan då Föreningsbladet finansiera en sådan sak? Ja, det blir ju en sak för sig, hur den gör det. Det beräknas komma att kosta ungefär 80,000 kronor, och det tidskriftsbolag, som utger Föreningsbladet, får försöka bära denna kostnad så gott det kan. Det har även andra verksamheter, som gå någorlunda väl. I den mån det icke skulle gå att täcka utgiften med de löpande inkomsterna, får man öka prenumerationspriset för Föreningsbladet. Det blir emellertid i så fall något, som får bäras av hela det svenska jordbruket, efter-

Upplysningsverksamhet rörande forsknings- och försöksarbetet på jordbrukets område. (Forts.)

som de olika ekonomiska föreningarna efter viss fördelning sinsemellan få betala prenumerationsavgifterna. Den enskilde jordbrukaren slipper prenumerera. Han får i alla fall tidningen sig tillsänd och därmed också redogörelserna för försöks- och forskningsverksamheten. De sistnämnda komma att ingå i ett häfte, inlagt i tidningen. Det kommer förmodligen att levereras med hålslag i kanten, så att var och en kan sätta in i en pärm det som han har bruk för, medan det som han icke har bruk för får gå i papperskorgen. Under alla förhållanden blir det ett mycket billigare och ändamålsenligare sätt att distribuera hela materialet till alla än att försöka sig på en så olöslig uppgift som att välja ut vilka som skola ha det ena materialet eller det andra.

Ja, herr talman, jag tror, att jag härmed har kunnat någorlunda bemöta de användningar, som ha gjorts mot detta förslag. Jag vill därtill endast lägga, att om förslaget mot förmodan icke skulle komma att bifallas av riksdagen, så har man därigenom hindrat en god lösning av en angelägen sak. Man skall icke tro, att man därmed har åstadkommit något positivt. Man har i stället helt enkelt skjutit på framtiden en fråga, som påkallar sin omedelbara lösning, och framför allt har man åstadkommit, att alla de stora summor, som läggas ned på försöks- och forskningsverksamhet på jordbrukets område, icke bli effektivt utnyttjade, eftersom resultatet av forskningen och försöken icke kommer dem till del, som skola utnyttja dem, så snart och i den utsträckning, som borde ske.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herr *Lindmark*.

Herr **Jacobson** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag skall först be att få rätta herr Liedberg på en punkt, där det tydligen föreligger ett missförstånd. Jag sade icke, herr Liedberg, att samtliga yttranden gått i avstyrkande riktning, utan jag sade, att de allra flesta på några undantag när hade gjort det. Herr Liedberg åberopar nu, att det i propositionen står, att de gått i tillstyrkande riktning. Inom utskottet tog jag mig friheten påpeka, att man fick den uppfattningen av propositionen, att så icke var fallet, men sekreteraren lämnade då den upplysningen, att han hade hämtat uttrycket från propositionen. Det var då ingenting att göra åt saken.

I övrigt skulle jag vilja säga, att jag fick en förnimmelse av att det var långt mera ordföranden i Sveriges lantbruksförbund, godsägaren Liedberg, och direktören och ordföranden i det förslag, som trycker och distribuerar Föreningsbladet, som talade än att det var riksdagsmannen Liedberg.

Om nyttan och nödvändigheten av denna upplysningsverksamhet behöva vi icke diskutera. Den saken är klar. Tvisten gäller ju på vilket sätt man skall gå till väga, om man skall gå den väg, som har föreslagits i Kungl. Maj:ts proposition, eller om man skall gå någon av de vägar, som från olika håll ha framkommit i de avgivna remissvaren.

Herr Liedberg kom heller aldrig in på frågan, om det i dessa tider kan vara nyttigt och lämpligt att starta, jag vill inte säga ett nytt ämbetsverk men i varje fall en ny statsinstitution. Såvitt jag kunde finna halkade herr Liedberg helt över den frågan.

Jag vidhåller mitt yrkande, herr talman!

Härefter anförde:

Herr förste vice talmannen **Magnusson**: Jag kan icke dela herr Jacobsons uppfattning, att tvisten här gäller hur man skall gå till väga, ty herr Jacobsons

Upplysningsverksamhet rörande forsknings- och försöksarbetet på jordbrukets område. (Forts.)

uppfattning är den, att man skall markera på stället vila och nöja sig med ett förhållande, som är ytterst otillfredsställande. När jordbrukets huvudtitel var före i denna kammare begärde jag ordet vid föredragningen av den punkt, som behandlade försöksverksamheten på trädgårdsodlingens område, och jag riktade då en ganska kärv anmärkning mot det sätt, på vilket denna verksamhet bedrivs, och även mot den ofullständiga publiceringen av verksamhetsresultaten. Jag skall icke nu upprepa de befogade anmärkningar, som jag gjorde mot vederbörande föreståndares sätt att bedriva sin verksamhet, men det är ju uppenbart, att om man har inrättat en dyrbar försöksverksamhet och om denna försöksverksamhet når åtskilliga för jordbruket och trädgårdsodlingen värdefulla resultat, så är icke mycket därmed vunnet, ifall dessa resultat väsentligen stanna hos vederbörande tjänstemän och ett litet fåtal jordbrukare och trädgårdsodlare. Nu är förhållandet sådant, att på grund av de mycket ofta påtalade bristfälligheterna i fråga om publiceringen av resultaten bli dessa icke tillräckligt kända av vederbörande odlare och ge sålunda icke heller den avsedda nyttan.

När herr Jacobson talade om sparsamhet och i litet irriterade vändningar i sitt första anförande förmenade, att talet om sparsamhet var en död bokstav för många och kanske för flertalet av riksdagens ledamöter, så vill jag säga, att om vi icke sörja för att vi få resultaten av försöksverksamheten bättre publicerade än hittills, då skola vi också gå in för en verkligt effektiv sparsamhet genom att mycket väsentligt inskränka den nu bedrivna försöksverksamheten, ty att driva denna på det sätt och i den omfattning, som nu är fallet, utan att sörja för att resultaten av denna verksamhet bli tillräckligt tillgängliga och publicerade, är enligt min mening ett slöseri, som icke kan försvaras.

För min del hälsar jag med glädje det förslag, som här föreligger, och hoppas, att det också skall leda till avsett resultat. Herr Liedberg har ju redan utvecklat hur det hela skall gå till, och jag skall därför icke gå in på den saken, men jag vill, herr talman, göra ett litet tillägg, och det vill jag adressera icke blott till den blivande nämnden, som jag hoppas genom ett av andra kammaren fattat beslut komma till stånd, utan även till alla dem, som ha med försöksverksamheten att skaffa. Vi som bo närmare eller fjärrare försöksgårdarna ha nog många gånger undrat, om det icke skulle vara möjligt för vederbörande föreståndare eller tjänstemän att själva ta så pass mycket initiativ, att de skulle kunna åstadkomma några populära artiklar i ortens tidningar. Det se vi emellertid aldrig till. Överhuvud taget få vi icke, i varje fall icke i ortspressen, veta, att dessa försöksgårdar existera annat än om vederbörande tidningsman någon gång går dit för att göra några förfrågningar och få några upplysningar.

Jag skulle därför vilja uttala, att det kommer icke att räcka med att vi få denna centrala nämnd, som skall bearbeta och sammanarbeta resultaten och publicera dem, utan de, som syssla med denna försöksverksamhet, måste också själva, naturligtvis i samarbete med nämnden, lägga ned litet arbete för att publicera och offentliggöra resultaten av sin verksamhet.

Jag skulle också vilja upprepa vad jag tillät mig säga, när jag talade i anslutning till behandlingen av huvudtiteln, att de människor, som leda denna försöksverksamhet, måste ha den där gnistan, så att de vilja skapa något nytt, ty utan detta och utan en tillräcklig publicering kommer icke försöksverksamheten att ge vad den kan ge och vad den bör ge, nämligen nya möjligheter för det svenska jordbruket och den svenska trädgårdsodlingen.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Upplysningsverksamhet rörande forsknings- och försöksarbetet på jordbrukets område. (Forts.)

Herr **Carlström**: Herr talman! Jag förmodar, att ingen vill påstå, att jag i onödan vill sätta i gång med nya ämbetsverk, som det heter. Eftersom man från visst håll antyder, att något sådant här skulle vara i görningen, vill jag med några ord söka deklarerera min inställning, då jag varit med om utskottets förslag på denna punkt.

Det kan ju sägas, att i en tid, då det gäller att spara pengar, skall man icke ta sig för att införa en sådan ny institution för upplysningsverksamhet. Inom den delegation av besparingsberedningen, som hade att behandla frågan om möjligheten att göra besparingar i nionde huvudtiteln, restes emellertid från flera håll det spörsmålet: När vi kosta på så många miljoner på experiment och för att försöka få fram nya rön till jordbrukets fromma, äro vi då också säkra på att dessa resultat komma ut till vederbörande? Ja, i remissyttrandena över detta förslag har man ju från skilda håll sökt påvisa, att man inom varje särskild institution söker få ut sina publikationer till allmänheten och särskilt till jordbrukarna, men som herr Liedberg här nyss framhöll sker detta i alla fall mycket fragmentariskt. Det är nu fråga om att nå ett mycket stort klientel av jordbrukare genom att i en bilaga anknäta denna upplysningsverksamhet till Jordbrukarnas Föreningsblad. För min del tror jag, att det är en förnuftig tanke att genom en sådan anordning söka bringa nya rön och råd till allmän kännedom. Det förhåller sig ju på det sättet, att var och en, som är ansluten till en mejeri- eller slakteriförening, får detta Föreningsblad vare sig han vill det eller icke — prenumerationen sker nämligen kollektivt — och på det sättet få de allra flesta jordbrukare del av dessa upplysningar.

Jag tror nog, att man bör läsa de yttranden, som gå i avstyrkande riktning, med viss eftertanke. Det ligger nog på botten av dessa yttranden, att man var på sin kant är rädd för att komma en liten smula i skymundan, ifall man på detta sätt sammanför vad man på olika håll har experimenterat fram. Man måste väl ändå fästa större avseende vid det verkliga nyttoresultatet och vid att man på detta sätt kan få upplysningarna bäst distribuerade.

Från reservanternas sida har man här talat om sparsamhet, om att tidsläget icke nu skulle vara lämpligt o. s. v. Jag vill erinra om att då vi för någon vecka sedan behandlade en annan fråga, som gällde upplysningsverksamhet för jordbruket, ställde jag mig en smula kritisk. Det gällde då att ge jordbrukarna bättre insikter i uppförandet av byggnader. I detta fall hade man redan förut de så kallade ladugårdssakkunniga, men trots detta hesiterade man icke för att utvidga verksamheten, fastän den därigenom skulle få betydligt större omfattning och dra betydligt större kostnader än vad det här är fråga om. För min del menar jag, att i nu förevarande fall gäller det praktiskt sett en åtgärd, genom vilken man med relativt små medel såvitt jag kan förstå vinner ett ganska gott resultat. Därför går jag med på förslaget trots min inställning till sparsamheten.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Jonsson** i Fjäle: Herr talman! Jag har begärt ordet för att anföra några synpunkter i denna fråga och skall därvid utgå från ett uttalande, som reservanterna ha gjort. De säga, att »upplysningsverksamheten på detta område har varit i stort sett tillfredsställande». Jag tror, att var och en, som har försökt att något djupare tränga in i detta problem, och att var och en, som själv är jordbrukare och sålunda har sett hur det nu är ordnat, måste säga sig, att detta påstående icke är med verkligheten överensstämmande. Det har redan av flera talare påpekats, hurusom staten lägger ned betydande summor

Upplysningsverksamhet rörande forsknings- och försöksarbetet på jordbrukets område. (Forts.)

för att främja forsknings- och försöksverksamheten på jordbrukets område, och det förefaller mig då vara en logisk konsekvens av den uppfattningen, att staten bör understödja och främja den uppgift som består däri att man söker bringa resultaten till jordbrukarnas kännedom, ty det är ju först sedan försöks- och forskningsresultaten blivit omsatta i verkligheten, i jordbrukarnas vardagsgärning skulle man kunna säga, som de få något praktiskt betydelsefullt resultat. Var och en som är jordbrukare och skall försöka få del av dessa resultat på forsknings- och försöksverksamhetens område vet, att det icke är en så lätt uppgift. En vanlig vardagsbonde, vilken såsom det stora flertalet av vårt lands jordbrukare icke fått någon utbildning och icke heller haft någon längre tid att ägna sig åt studier, har under nuvarande förhållanden stora svårigheter att bli delaktig av dessa resultat. Härtill kommer, att publiceringen i stor utsträckning är splittrad, och därför blir det ännu större svårigheter.

Så är det en omständighet som jag vill bringa i erinran, nämligen den att de forsknings- och försöksresultat, som förekommit i vårt land, icke äro tillämpliga överallt på grund av de vitt skilda klimatiska och andra förhållanden varunder landets jordbrukare arbeta. Därför måste resultaten av forsknings- och försöksverksamheten meddelas och omsättas i praktiken med förstånd och under lämpliga former. Jag skulle vilja uttala den förhoppningen, att denna nämnd, som jag hoppas kommer till stånd, ägnar denna sak stor uppmärksamhet.

I detta sammanhang vill jag också erinra om, att när det gäller den landsända jag närmast representerar och känner till, nämligen Norrland, forsknings- och försöksverksamheten kommit till först under de sista åren, vilket är mycket otillfredsställande. Därför borde det faktiskt vara en uppgift att se till, att även jordbruksproduktionen i Norrland, som dock bedrivs i mycket stor utsträckning, av forsknings- och försöksinstituterna ägnades större uppmärksamhet än hittills varit fallet, så att även jordbrukarna där uppe kunna bli delaktiga av resultaten därav. Jag vill i detta sammanhang till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet säga, att när han skall lägga upp grunderna för och utformningen av arbetsformerna för nämnden han bör taga hänsyn även till Norrlandsförhållandena, så att Norrland också blir representerat.

I övrigt vill jag framhålla gentemot talet om sparsamhet, att man här kan diskutera om vad som är sparsamhet. Jag anser, att om vi kunna för den enligt mitt förmenande ringa summa det här gäller utöka produktionen genom användande av de bättre produktionsmetoder, som komma fram vid denna forsknings- och försöksverksamhet, så kunna vi få igen denna summa och mer till. Man kan visserligen å ena sidan göra den erinran, att jordbrukarnas ekonomiska organisationer äro så stora och starka, att de själva borde kunna taga hand om den saken, men å andra sidan ligger det till så, att de forsknings- och försöksinstitut som vi ha i detta land äro statliga, och att det därför bör vara ett statligt intresse, att resultaten av forsknings- och försöksverksamheten på ett riktigt sätt föras ut till landets jordbrukare. För min del anser jag det icke vara något fel, att offentliggörandet av dessa resultat sker under samarbete med jordbrukarnas ekonomiska föreningar. Jag räknar det såsom ett plus och en fördel. Ty vilken fördel skulle det icke vara för landets jordbrukare, om de, såsom detta förslag syftar till, få meddelanden om dessa resultat i en bilaga till Jordbrukarnas föreningsblad, som når praktiskt taget alla jordbrukarhem i vårt land. När de få denna publikation en gång i veckan, kunna de få meddelande icke blott om de praktiska och ekonomiska saker, som röra föreningsverksamheten, utan också om de resultat, som man kommit till på olika

Upplysningsverksamhet rörande forsknings- och försöksarbetet på jordbrukets område. (Forts.)

områden, när det gäller forsknings- och försöksverksamheten. Då kunna de taga del härav och söka omsätta det i sin praktiska gärning.

Jag har kommit till den uppfattningen, att detta är ett steg framåt och värt statligt understöd, och därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde herrar *Norén* och *Orgård*.

Herr *Andersson* i Tungelsta: Herr talman! Då jag tillhör utskottsmajoriteten, har jag ansett mig böra avge en deklaration rörande grunderna för mitt ställningstagande i denna fråga. Här ha uppträtt så många talare för utskottet, att jag skall för min del fatta mig mycket kort.

Alla torde vara överens därom, att den försöksverksamhet som i mycket betydande omfattning bedrivs på jordbrukets och trädgårdsodlingens områden är av utomordentligt stor ekonomisk betydelse icke blott för enskilda företagare utan för landet i dess helhet. Det anslag som det allmänna lämnar för detta ändamål är, såsom det redan erinrats om, ganska betydande. Det torde uppgå till omkring 2 miljoner kronor varje år. Denna starka stödverksamhet från det allmännas sida kan emellertid anses vara väl använda pengar endast om de resultat som forsknings- och försöksverksamheten uppnår bringas till företagarnas kännedom och kunna nyttiggöras för produktionen i det levande livet. Det gäller här 100,000 företagare — oftast små företagare. Det är fråga om människor som i allmänhet ha mycket ringa teoretiska kunskaper på sitt område. Deras kunskaper på området bestå ju mest i den praktiska färdighet de förvärvat under utövandet av sin gärning. De ha icke med det nu rådande systemet någon möjlighet att få del av de resultat — i varje fall icke inom rimlig tid — som forsknings- och försöksverksamheten kommit till. Endast i den mån vederbörande komma i kontakt med konsulterande tjänstemännen i hus-hållningssällskapen eller i den mån de kunna besöka lantmannaskolor och kurser eller åhöra föreläsningar ha de möjlighet att kunna få del av dessa resultat. Det är emellertid ett mycket ringa fåtal av den stora mängden jordbrukare och trädgårdsodlare som på detta sätt ha möjlighet att bli delaktiga av dessa resultat. Den av Kungl. Maj:t föreslagna anordningen möjliggör, att praktiskt taget varje företagare kan få kännedom om de resultat, upplysningar och rön som äro av värde just för honom personligen vid utövande av hans arbete. Om detta kan uppnås för en så relativt liten kostnad från det allmännas sida som det här gäller, tycker jag för min del, att man icke kan hesitera för att gå in för denna visserligen nya utgift för ett sådant ändamål. Jag anser därför för min del, att jag tryggt kan instämma i det yrkande som tidigare framställtts om bifall till utskottets hemställan.

Herr *Persson* i Falla: Herr talman! Argumenteringen från utskottsmajoritetens sida har hittills lagts på den bogen, att det i propositionen varit fråga om att till jordbrukarna snabbast och effektivast möjligt förmedla resultaten av forsknings- och försöksverksamheten på detta område, under det att man från den andra sidan velat motsätta sig detta. Det ligger emellertid uppenbarligen icke till på det sättet. Om önskvärdheten av att resultaten av forsknings- och försöksverksamheten på jordbrukets område komma allmänheten och då närmast jordbrukarna till godo på det bästa och snabbaste sättet, där- om torde icke råda någon meningsskiljaktighet. Vad meningarna bryta sig om är det i propositionen föreslagna sättet för anordnande av denna förmedling. Att för denna föga omfattande verksamhet — en funktion som såvitt jag förstår är mycket enkel och begränsad — här bygga ett embryo till ett nytt äm-

Upplysningsverksamhet rörande forsknings- och försöksarbetet på jordbrukets område. (Forts.)

betsverk, en fristående statlig institution, finner jag synnerligen anmärkningsvärt och olämpligt. Detta står i strid mot hela den inställning som på senare tid gjort sig gällande, nämligen att i nuvarande läge får man framför allt se till att rationalisera den statliga verksamheten och icke bygga ut den på ett omotiverat sätt. Det är bl. a. detta som exempelvis besparingsberedningen sysslat med och sökt finna begränsningslinjer för. I de offentliga debatterna har detta varit ett mycket starkt framträdande motiv. Jag tror, att det är angeläget att söka hålla igen så långt man kan. Vi som varit med i det offentliga livet någon längre tid veta alla med vilken inneboende benägenhet nästan såsom med en naturlags kraft de statliga institutionerna sträva efter att växa och förmera sig. Att det skulle komma att ske även i detta fall, behöver man väl icke hysa någon tvekan om, sedan departementschefen i sitt yttrande uttalat, att efter tids och erfarenhets vinnande kan det komma att byggas ut vidare. Därför tror jag vi kunna vara fullt övertygade om att därest vi nu taga denna institution kommer den i fortsättningen att växa. Kanske att man här rent av har den institution som Kar de Mumma i dag förebådar, nämligen »institutet för inrättande av nya institut». Den utveckling som denne skämtare driver med, har en allvarligare bakgrund i det levande livet. Vi få här vara försiktiga. Jag tror dock, att man kan vinna det syfte, varom vi alla egentligen äro överens, på ett annat och enklare sätt.

Det är rätt anmärkningsvärt, att propositionen framkommit med det förslag som här föreligger, trots att avstyrkandena varit så många och så genomgående från olika håll. Åtskilliga ha tillstyrkt, men om vi se på dem som avstyrkt, finna vi, att det kommit avstyrkande yttranden av lantbrukshögskolans lärarråd, från lantbruksakademien, från styrelsen för Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut, från styrelsen för Statens centrala frökontrollanstalt, från styrelsen för Statens lantbrukskemiska kontrollanstalt, från Skaraborgs läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott, från Sveriges agronom- och lantbrukslärarförbund, från Sveriges allmänna lantbrukstjänstemannaförbund, från Weibullsholms växtförädlingsanstalt och icke minst från hushållningssällskapets förvaltningsutskott i landets främsta jordbrukslän, Malmöhus län. Mycket kraftig kritik har kommit från förvaltningsutskottet hos Älvsborgs läns norra hushållningssällskap, från lantbrukshögskolans försöksnämnd och från Gotlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott. Mycket ingående kritik mot delar av förslaget har dessutom lämnats från andra håll. Det är ganska enastående, att en kungl. proposition kommer med en sådan belastning till ett utskott, att det är synnerligen anmärkningsvärt. Man har sökt finna förklaring till detta på olika sätt, vilket jag nu icke skall gå in på.

Om man emellertid vill vinna sitt syfte, finns det såsom jag sade olika vägar. Åtskilliga ha angivits i de inkomna remissyttrandena, bl. a. att lägga in denna verksamhet i lantbruksstyrelsen eller lantbrukshögskolan eller lantbruksakademien. Jag skulle tro, att det sistnämnda skulle vara den lämpligaste utvägen, men naturligtvis är det möjligt att även lägga den i lantbrukshögskolan eller också i lantbruksstyrelsen även om det möjligen där icke för närvarande är så lägligt. Alltså någon omöjlighet för att anordna saken på ett enklare och billigare men fullt lika effektivt sätt finns icke.

Beträffande sedan publiceringen, som det talats särskilt mycket om, tror jag icke, att det finns någon särskild anledning att anmärka mot att exempelvis Föreningsbladet skulle få publicera resultaten. Det vore i och för sig mycket lämpligt, och en sådan anordning kan naturligtvis kombineras med vilka anordningar av själva sammanställningen som helst, antingen man lägger denna i lantbruksakademien eller på annat ställe. Vad som emellertid för mig här är

Upplysningsverksamhet rörande forsknings- och försöksarbetet på jordbrukets område. (Forts.)

det avgörande är, att det är en synnerligen olämplig anordning att för denna mycket begränsade och enkla uppgift bygga upp en särskild statsinstitution, då man har statliga verk och institutioner, som mycket väl kunna inrättas för denna uppgift och där den kunde på det allra smidigaste sättet bli utförd.

I en av mig avlämnad motion har jag rekommenderat, att frågan skall tagas under förnyad utredning. Det ha reservanterna icke gått med på utan de ha yrkat rent avslag. Jag skulle ansett det lämpligare, om man velat rekommendera en förnyad utredning; men egentligen är kanske utredning ett för stort ord i detta sammanhang, eftersom materialet redan finns och det då knappast behövs någon större utredning. Vad jag anser att man bör göra är att taga frågan under förnyad omprövning på ett annat sätt än som nu skett. För detta behövs naturligtvis icke någon stor utredning, men det behövs, att departementschefen tager frågan under förnyat övervägande. Det kan också tänkas, att det då behövs en liten undersökning, men i stort sett tror jag, att det material som finns i ärendet är tillräckligt. Ifall denna kammare, såsom första kammaren gjort förut, bifaller reservationen, alltså avslår utskottets förslag och Kungl. Maj:ts proposition, står det fullt öppet för departementschefen att såsom jag sade taga frågan under övervägande på ett annat sätt. Jag vill också uttala den förhoppningen, att han kommer att göra det och att vi sålunda till nästa år få förslag om en annan anordning än som här föreslås. Jag yrkar alltså, herr talman, bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Denna fråga om sättet att delge den stora allmänheten resultaten av forsknings- och försöksverksamheten är av gammalt datum. Man har undersökt och försökt finna vägar på olika sätt, men man har hittills icke lyckats. Man har förut alltid kommit till samma resultat som den siste ärade talaren nu kommit till, d. v. s. att begära en ny utredning. När det gäller en sak, som man icke vill ha genomförd eller anser icke vara nödvändig, förordar man en ny utredning, då man alltid vet, att en utredning tar sin tid, och att under tiden ingenting blir gjort.

Invändningen mot det förslag som föreligger är först och främst den, att flertalet av de hörda myndigheterna avstyrkt förslaget. Det är emellertid icke på det sättet, att flertalet av de hörda myndigheterna avstyrkt. Det framgår på sid. 2 och 3 i utskottets utlåtande, huru många som fått yttra sig över detta förslag. När man här nämnt tre hushållningssällskap, nämligen hushållningssällskapen i Malmöhus, Skaraborgs och Älvsborgs län, vill jag här till säga, att det är ytterligare 23 hushållningssällskap som icke redovisats och som följaktligen ha tillstyrkt. Icke minst deras konsulenter och andra tjänstemän ha erfarenheter av vad som behövs på detta område.

Vad sedan gäller mitt eget hushållningssällskap, som herr Persson i Falla särskilt berörde, har det riktat kritik mot utredningens förslag att materialet skulle vara tillgängligt för tidningarna i allmänhet, såsom propositionen föreslår. Hushållningssällskapet har byggt sin uppfattning på att materialet skulle publiceras i föreningsbladet, och att de tidningar som i övrigt ville ha dem skulle få betala en viss ersättning för att få dessa redogörelser. Detta har nu tagits bort, och det har sagts, att meningen är, att tidningspressen i allmänhet skall ha rätt att få del av resultaten för att kunna delgiva dem åt den stora massan av prenumeranter på de olika tidningarna. Vad som man gjort invändning emot har alltså borttagits i det nu föreliggande förslaget.

Vidare säger man, att man tror, att detta inte blir så fullständigt som det borde vara utan att man skall utrusta de olika försöks- och forskningsorga-

Upplysningsverksamhet rörande forsknings- och försöksarbetet på jordbrukets område. (Forts.)

nen med särskilda medel för att de själva skola kunna utföra ifrågavarande arbete. Ja, då tror jag, att herr Persson i Falla blir ännu mera rädd för kostnaderna, ty de bli sannerligen icke små, om man skall göra på detta sätt. Det är självfallet, att det då blir oerhört mycket större kostnader.

Sedan åberopar man lantbrukshögskolans lärarråd. Som en talare förut har påpekat, finns det delade meningar även inom detta lärarråd. Det förhåller sig emellertid på det sättet, att de personer som syssla med denna forsknings- och försöksverksamhet icke själva kunnat komma till något praktiskt resultat i fråga om hur den stora allmänheten skall på ett bättre sätt än hittills skett kunna delgivas resultaten av deras verksamhet. Det är alldeles självklart, att de publikationer som gå ut från de olika forsknings- och försöksanstalterna även bli erforderliga i fortsättningen, men ett oerhört stort antal av dem som egentligen borde få del av de resultat till vilka dessa forskare kommit få icke det. Det är väl från denna synpunkt som man bör se denna sak.

Jag har nu sysslat med nionde huvudtiteln i många år och har många gånger tyckt, att det är oerhört mycket pengar som lägges ned på denna verksamhet med ett relativt dåligt resultat, d. v. s. icke dåligt resultat på det sättet, att de människor som utföra denna forsknings- och försöksverksamhet inte komma till mycket goda resultat, utan på det sättet, att resultaten icke bli kända för den stora grupp av yrkesutövare, som egentligen skulle ha fördel av att dessa pengar läggas ned på ifrågavarande verksamhet. Avsikten med denna verksamhet är väl, att dessa yrkesutövare skulle få en bättre ekonomisk standard genom att det beredes dem möjlighet att bättre bruka sin jord, vilket kommer hela det svenska folkhushållet till godo. Nog har jag sagt mig, att det med hänsyn icke minst till jordbrukets framtida utveckling är en förstarangsfråga, att man i fortsättningen försöker driva denna forsknings- och försöksverksamhet med samma intensitet som tidigare. Men då kräver enligt mitt sätt att se en vanlig ekonomisk omtänksamhet, att de erfarenheter som denna verksamhet giver också bringas till de människors kännedom som egentligen skola tillämpa dessa erfarenheter. Det är från den utgångspunkten som jag har lagt fram detta förslag.

Jag vill icke göra gällande, att detta förslag är det bästa av alla. Det kan hända, att det kan komma fram något bättre, men jag vill säga, att detta är det enda positiva resultat som hittills uppnåtts, och då tycker jag, att man bör försöka sätta i gång.

Det är icke på det sättet, att man här inrättar en statsinstitution, utan man bara tillsätter en nämnd, som liksom en utredningskommitté kan lämna vissa upplysningar. Man anställer en man som skall ha de nödiga kvalifikationerna för att sammanföra de resultat som det här är fråga om. Med avseende på de viskningar som hörts både i första och i andra kammaren, att denna plats redan skulle vara vikt för en särskild person, vill jag meddela, att detta icke äger den ringaste grund. Den man som skall utöva den här ifrågavarande verksamheten måste naturligtvis ha kunskaper på detta område och kunna stå i nära kontakt med dem som utöva denna forsknings- och försöksverksamhet för att kunna nå fram till de bästa resultaten.

Vi resonera så många gånger om framtidens jordbruk. Vad vi behöva observera är, att det är så otaligt många små jordbrukare i vårt land, och det är, mina damer och herrar, icke endast ett jordbrukarintresse, att man kan åstadkomma bästa möjliga försörjning för dessa, utan det är ett intresse för hela det svenska folkhushållet, att man av den svenska jorden kan utvinna den största möjliga produktion. Såväl producenter som konsumenter klara

Upplysningsverksamhet rörande forsknings- och försöksarbetet på jordbrukets område. (Forts.)

sig bäst genom att man får fram den största möjliga produktionen för de nedlagda kostnaderna. Om vi blicka tillbaka och se, vilka resultat man nått på jordbrukets område sedan förra världskriget, så äro vi på det klara med att vi i närvarande stund stå på en betydligt bättre ståndpunkt i fråga om att driva jordbruket på ett ekonomiskt riktigt sätt. Men det återstår oerhört mycket att göra härvidlag, och jag föreställer mig, att vi inte bara av den anledningen, att vi böra fortsätta med forsknings- och försöksverksamheten, ha råd att kasta ut hur mycket pengar som helst därpå utan att samtidigt se till, att resultaten på bästa och lämpligaste sätt komma den stora mängden av jordbrukare till del.

För några år sedan kom en veterinär till mig och begärde bidrag av statsmedel för vissa försöks- och forskningsarbeten, som han höll på med beträffande en sjukdom som grasserade bland djuren i Dalarna. Nu är ju anslaget för extra utgifter till jordbrukets befrämjande mycket hårt anlitat, men jag sade i alla fall till honom: »Ni skall få de där pengarna men på villkor att ni — naturligtvis utan att släppa ut några vilseledande meddelanden — omedelbart delger den stora allmänheten de resultat, som ni kommer till. Man skall inte behöva vänta på att få del av edra rön, till dess ni fått en stor tjock broschyr tryckt, avsedd att föreläggas de statliga myndigheterna såsom resultat av edert arbete, något som kan dröja flera år. En sådan broschyr kostar också vanligen så mycket pengar, att den stora mängden av jordbrukare inte ha råd att köpa den.» — Veterinären gjorde verkligen som jag sade och försökte lägga fram sina resultat, allteftersom han uppnådde dem, och det visade sig, att man kunde bara genom en liten ändring av foderstaternas sammansättning förebygga den ifrågakvarande sjukdomen, vilken hade fått ganska stor utbredning bland djuren däruppe.

Jag kan även nämna, att besparingsberedningen, när den granskade utgifterna för forsknings- och försöksverksamheten på jordbrukets område, ifrågasatte, om man inte i skrivelse till Kungl. Maj:t borde framhålla önskvärdheten av att verksamhetens resultat delgävos den stora mängden av jordbrukare på ett annat sätt än vad som nu skedde, eftersom det annars inte vore försvarligt ur ekonomisk synpunkt, att staten kastade ut så mycket pengar på denna verksamhet.

Nu bedrivs det ju forsknings- och försöksverksamhet även inom industriens och hantverkets område, men om jag ser t. ex. på industrien, så äro företagsenheter där inte tillnärmelsevis lika många som på jordbrukets område. Man kan därför inom industrien tillämpa ett helt annat system för delgivande av denna verksamhets resultat än vad man kan göra inom jordbruket.

Och är det ändå inte på det sättet, mina damer och herrar, att om man läser de meddelanden i sammanträngd form om försöksverksamheten och dess resultat, som publiceras i såväl Jordbrukarnas föreningsblad som i andra tidningar, så kan man bättre tillgodogöra sig de instruktioner, som lämnas av konsulenter och andra tjänstemän från hushållningssällskapen och sådana institutioner i övrigt, som syssla med dessa saker. Vi äro ju angelägna om att anordna småbrukarkurser för att just de mindre jordbrukarna skola få ökade kunskaper om sitt yrke, och ha då de, som komma till dessa kurser, t. ex. samlat på den bilaga, som följer med Jordbrukarnas föreningsblad, och någon gång när de haft tid satt sig och studerat denna, så äro de mycket mer mottagliga för den undervisning, som de få på kursen.

Jag kan inte förstå, att den förste ärade talaren, herr Jacobson i Vilhelmina, som ju många gånger visat sig intresserad av att hjälpa småbrukets utöfvere, nu inte vill unna dessa att få kännedom om forsknings- och försöksverk-

Upplysningsverksamhet rörande forsknings- och försöksarbetet på jordbrukets område. (Forts.)

samheten på ett riktigt sätt. Jag tycker att man inte kan göra tillräckligt, när det gäller att bibringa alla Sveriges jordbrukare kunskap om den tekniska utvecklingen och dess resultat.

När vi komma till tiden efter kriget, är det ju stora problem, som vänta oss, och det är nu därför ett hela folkhushållets intresse att vi söka åstadkomma bästa möjliga resultat av den svenska jordbruksproduktionen. Inte minst ur den synpunkten skulle det förefalla mig besynnerligt, om denna kammare inte skulle bifalla det nu föreliggande förslaget.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Gustafson** i Vimmerby: Herr talman! Vi ha ju här i landet under många år haft förmånen av att ha tillgång till en försöks- och forskningsverksamhet på jordbrukets område, som både i fråga om omfattning och kvalitet måste sägas motsvara högt ställda anspråk. Det är inte tu tal om att denna försöks- och forskningsverksamhet varit av utomordentligt stor betydelse icke blott genom att den möjliggjort en förbättring av de ekonomiska förhållandena för de inom jordbruksnäringen sysselsatta, utan även därigenom att dess resultat kommit folkhushållet till godo i mycket stor omfattning, och vi ha, inte minst i nuvarande tid, all anledning att vara tacksamma för vad som härvidlag utträttats.

I ett hänseende har emellertid denna verksamhet hittills nog inte kunnat göras så fruktbringande som borde ha varit möjligt. När det här — i varje fall från motionärens herr Jacobsons sida och från reservanternas sida — talas om att resultatet av försöks- och forskningsverksamheten på jordbrukets område kunnat på ett i stort sett tillfredsställande sätt bringas till mer allmän kännedom, så måste jag för min del säga: nej, det är just på den punkten, som det har brutit och alltjämt brister.

Redan för snart ett tiotal år tillbaka hade jag, i samband med en utredning på jordbrukets område, anledning att ganska ivrigt plädera för att de resultat, som den där bedrivna forsknings- och försöksverksamheten undan för undan nådde fram till, borde så snabbt som möjligt och i största möjliga omfattning bringas till den jordbrukande allmänhetens kännedom. Den gången fanns emellertid inte så stora möjligheter, som nu stå till buds i detta hänseende. Vi kunna numera, såsom här erinrats om, genom Jordbrukarnas föreningsblad nå praktiskt taget varje enskild jordbrukare, och i och med att man från detta tidningsföretags sida förklarar sig villig att påtaga sig de betydande ekonomiska uppföringar, som ett offentliggörande av forsknings- och försöksverksamhetens resultat måste innebära, så har en sådan allmän publicering av resultatet möjliggjorts, som jag redan för ett tiotal år sedan efterlyste.

Herr Persson i Falla har, såvitt jag kunnat förstå av hans motion och av det anförande han nyss hållit här i kammaren, inte gått lika långt som reservanterna i det att han inte ställer sig mer avvisande till Kungl. Maj:ts förslag än att han talar om att en ytterligare utredning bör ske. Det vittnar alltså om, att även herr Persson i Falla i viss mån hör till dem som anse att det nu inte i allo är väl beställt härvidlag.

Herr Persson i Falla pekade under sitt inlägg här i debatten på den möjligheten att upplysningsnämnden för försöksverksamheten inte organiserades såsom en fristående nämnd, utan inom någon redan befintlig institution — herr Persson i Falla nämnde lantbruksstyrelsen och lantbruksakademien. Jag tror att om man verkligen är besjälad av en önskan att snabbast möjligt bringa re-

Upplysningsverksamhet rörande forsknings- och försöksarbetet på jordbrukets område. (Forts.)

sultaten av försöks- och forskningsverksamheten till allmänhetens kännedom, så bör man inrätta en fristående nämnd. Det är nog ingen av oss som är främmande för att man inom våra olika ämbetsverk, inte minst under nuvarande tider, har så många och betydande arbetsuppgifter, att det är fara värt att ett inordnande av den här ifrågavarande upplysningsverksamheten under något av dessa redan befintliga organ skulle ha till följd en viss eftersläpning, i vad avser offentliggörandet av resultaten.

Det är en annan sak som jag skulle vilja peka på i detta sammanhang. Här talas så mycket om behovet av rationalisering inom jordbruket. Jag vill då säga, att inom vissa delar av landet, där det framför allt finns skogsbygdsjordbruk, hör man med viss skepsis på detta tal, ty med de steniga åkrar, dåligt arronderade och små fält, som man där har, finns det inte möjlighet till några längre gående rationaliseringar, om det med rationalisering menas att man inom jordbruket alltmer skall göra sig oberoende av den mänskliga arbetskraften. Men när det återigen gäller växtodling, sortval, konstgödslingsmetoder och mycket annat sådant, har man även inom skogsbygdsjordbruket vissa, i många fall kanske rätt betydande möjligheter till rationalisering. Det är därför, om man skall kunna få till stånd en sådan rationalisering av jordbruket, som så ivrigt påyrkas från andra håll, först och sist nödvändigt att jordbrukarna i dessa bygder ha ingående kännedom om såväl förutsättningarna för odling av olika växtslag som om de rationellaste gödslingsmetoderna och annat sådant.

Men vi ha ju — något som nog inte är främmande för kammarens ledamöter — överallt ute i landet lantbruksskolor och lantmannaskolor, vilka såsom undervisningsorgan betraktade ligga på ett mycket högt plan. Det är emellertid endast ett mycket ringa antal, procentuellt sett, av landets jordbrukare, som ha möjlighet att genomgå dessa skolor. För den alldeles övervägande delen av svenska jordbrukare gäller, att de ha att fullfölja sin gärning utan någon som helst teoretisk yrkesutbildning. När jag framhåller detta, är jag angelägen att understryka, att även om vad jag nu sagt är riktigt beträffande de flesta jordbrukare, så är det i ännu högre grad riktigt när det gäller de mindre jordbrukarna i olika bygder av landet. Dessa mindre jordbrukare kunna inte av ekonomiska skäl, då de äro beroende av sin inkomst och då deras arbetskraft behövs hemma på gården, besöka lantmannaskolorna. Den enda form av yrkesutbildning, som står till buds för dessa mindre jordbrukare, är att genom läsning eller måhända genom åhörandet av ett eller annat jordbruksföredrag inhämta vissa kunskaper.

Nu vill jag gärna hoppas, att inte herr Jacobson i Vilhelmina genom sin motion om avslag på Kungl. Maj:ts förslag har velat hindra att just dessa mindre jordbrukare skola få möjlighet att skaffa sig bättre insikter på det område, som vår överläggning här gäller.

Med detta har jag i få ord sökt ange några skäl, varför jag anser att man bör ansluta sig till utskottets förslag, till vilket förslag jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herrar *Hansson* i Skediga och *Persson* i Norrby instämde häruti.

Herr **Sandberg**: Herr talman! Då jag anser det önskvärt att från det län, som jag representerar, höjes en röst även för tillstyrkande av det föreliggande utskottsförslaget och inte endast, såsom skedde för en stund sedan, för avslag å detsamma, så skall jag be att här få säga några ord.

Jag vill då först och främst framhålla, att det ju inte råder någon tvekan

Upplysningsverksamhet rörande forsknings- och försöksarbetet på jordbrukets område. (Forts.)

om betydelsen av den upplysningsverksamhet, varom här är fråga. Alla äro överens om att det är i högsta grad nödvändigt, att resultaten av forsknings- och försöksverksamheten på jordbrukets område på ett effektivt sätt komma jordbruket till godo. Jag vill understryka vad herr förste vice talmannen nyss sade, nämligen att det är dålig sparsamhet eller rättare sagt ett slöseri av betänkligt slag, om man icke ser till att de praktiskt arbetande jordbrukarna kunna i så stor utsträckning som möjligt nyttiggöra sig av forskningens resultat.

Den meningsskiljaktighet, som råder, gäller i stället frågan om det organ, som skall ha hand om upplysningsverksamheten. Man har här förmenat, att det inte skulle vara lämpligt att inrätta ett nytt statligt organ för detta ändamål, utan att upplysningsverksamheten skulle kunna anknytas till någon redan befintlig institution. Men om man skulle göra detta, finge man nog, vare sig man anlätade lantbruksstyrelsen eller lantbruksakademien eller någon annan institution, lov att utrusta denna med särskild arbetskraft för uppgiften, därest upplysningsverksamheten skulle kunna — vilket ju är i hög grad önskvärt — fungera på ett snabbt och effektivt sätt och detta skulle ju också komma att medföra kostnader. Det är nödvändigt, att man får ett organ som på ett auktoritativt sätt kan taga sig an denna upplysningsverksamhet, och jag tror att en för ändamålet särskilt inrättad nämnd, låt vara av blygsam omfattning, har de största möjligheterna att göra detta.

Jag vill också säga, att jag inte betraktar ett bifall till det här föreliggande förslaget såsom ovillkorligen bindande för all framtid, när det gäller den ifrågasatta anordningen, eller ledande till att vi få ett nytt ämbetsverk, som kommer att utveckla sig allt vidare, utan jag anser, att man, om anordningen visar sig mindre lämplig, får söka sig fram på andra vägar. Jag tror att det bästa tillvägagångssättet, när det gäller att finna formen för upplysningsverksamheten på detta område, är att man söker sig fram genom praktiska försök, och det är ju denna uppfattning, som ligger till grund för Kungl. Maj:ts förslag. Även lantbruksstyrelsen betonar den saken och säger att »förslaget synes innebära en ur kostnadssynpunkt godtagbar lösning och torde kunna försöksvis genomföras och prövas».

Vill man nå det mål, vars betydelse här av flera talare med all rätt betonats, nämligen en sådan upplysningsverksamhet att jordbrukarna utan dröjsmål och på ett effektivt sätt erhålla del av forsknings- och försöksarbetets resultat, så tror jag att man bör begagna sig av den möjlighet, som erbjödes genom det föreliggande förslaget.

Vad beträffar anordningen att genom Jordbrukarnas föreningsblad publicera de uppnådda resultaten, behöver jag inte ytterligare betona betydelsen därav, då man ju allmänt anser detta sätt mycket lyckligt.

Till sist vill jag bara säga, att jag anser att det här gäller en för vårt jordbruk så viktig verksamhet, att de blygsamma belopp, som vi offra på den, äro synnerligen väl använda medel, även om det skulle finnas vissa ovisshetsmoment. Och skulle verksamheten bli något dyrare i fortsättningen, så må, det också vara hänt, ty hela saken är av det värde, att även det är försvarligt. Det kan ju inte komma att röra sig om mera avsevärda belopp.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Ericsson i Sörsjön: Herr talman! Jag har inte begärt ordet för att lämna något bidrag till debatten, som i någon större utsträckning kan tjäna kammarens ledamöter till vägledning i denna fråga. Jag har för min del från första början varit positivt inställd till en utvidgning av upplysningsverk-

Upplysningsverksamhet rörande forsknings- och försöksarbetet på jordbrukets område. (Forts.)

samheten rörande forsknings- och försöksarbetet på jordbrukets område, och det föreliggade ärendet skulle säkerligen ha fått passera utan något som helst yttrande från min sida, därest inte de meningsskiljaktigheter, som nu uppstått, hade kommit till synes.

Jag vill emellertid nu deklarerera, att jag gärna ansluter mig till den här av samtliga talare framförda uppfattningen, att det är nödvändigt med en mer fullständig och efter förhållandena bättre lämpad upplysning om forsknings- och försöksarbetets resultat. Den omständigheten att en sådan utvidgning av upplysningsverksamheten skulle dra en kostnad av 38,000 kronor om året till att börja med, har åtminstone inte inverkat på mig på det sättet, att jag skulle vilja vara med om att avstyrka det föreliggande förslaget. Om det är något gott som man tror sig kunna genomföra, då är det ju alldeles tydligt, att man inte bara får taga hänsyn till utgifterna. Men det kan ändå inte undgås, att man måste vid sitt ställningstagande i viss mån taga intryck av de yttranden som avgivits beträffande detta ärende. Även om man på de flesta håll uttalat sig för en vidgad upplysningsverksamhet, så har det dock funnits mycket delade meningar beträffande sättet för anordnande av denna upplysningsverksamhet, och såvitt jag av de avgivna yttrandena kunnat finna, har kritiken mot det framlagda förslaget varit ganska betydande. Jag fäste mig särskilt vid det yttrande som har avgivits av lantbruksstyrelsen och där den föreslår, att innan positiva åtgärder vidtagas för förverkligandet av dessa förslag, utredning verkställes, huruvida icke båda dessa uppgifter skulle kunna sammanföras och uppdragas åt ett enda för ändamålet särskilt upprättat organ. Den andra uppgiften eller anordningen som skulle sammanföras i detta organ, som lantbruksstyrelsen även föreslår, innefattas i ett förslag som framlagts av professorerna i lantbrukshögskolan G. H. Flodkvist och H. G. Lundegårdh. De ha där föreslagit inrättandet av ett jordbruksvetenskapligt råd.

Med hänsyn till de ofördelaktiga yttranden om förslaget som avgivits har jag till slut kommit till den uppfattningen, att det vore lämpligt att fortsätta med utredning och ytterligare övervägande. Det är tydligt, att jag med utgångspunkt från denna uppfattning anser, att det yrkande som framställts i den av herr Persson i Falla avlämnade motionen är det under nuvarande förhållanden lämpligaste.

Jag ber sålunda att med framförande av dessa synpunkter få yrka bifall till motionen i andra kammaren nr 319 av herr Persson i Falla. Jag gör detta yrkande i första hand. Skulle emellertid detta yrkande icke av kammaren bifallas, kommer jag för min del att rösta för utskottets hemställan.

Häruti instämde herr *Måler*.

Herr Persson i Falla: Herr talman! Debatten har i fortsättningen liksom från början rört sig på den linjen, att man talat om betydelsen av att forsknings- och försöksverksamhetens resultat komma jordbruket till godo. Varenda talare som har yttrat sig till förmån för utskottets förslag har mycket kraftigt tryckt på denna synpunkt. Det förefaller mig vara tämligen överflödigt att göra detta, ty om den saken äro vi alla överens. Det föreligger ingen meningsskiljaktighet i fråga om denna sak. Vad vi äro oense om, det är, huruvida det nu i propositionen och utskottsutlåtandet föreslagna sättet är det bästa och lämpligaste. Det är det som vi ha olika meningar om.

Nu säger herr statsrådet, att detta kanske icke är det bästa sättet, men att det icke föreligger några andra förslag och då får man försöka med det förslag som föreligger. Men det kan i fortsättningen bero på herr statsrådet och

Upplysningsverksamhet rörande forsknings- och försöksarbetet på jordbrukets område. (Forts.)

chefen för jordbruksdepartementet, om det skall kunna framläggas andra förslag. I remissyttrandena har det framlagts förslag till andra lösningar av denna fråga, och jag tror, att de ligga så pass klara och lätt tillgängliga att realiserar, att det icke behövs någon vidlyftig apparat för att få fram dem. Jag förutsätter, att för det fall, att propositionen och utskottets förslag avslås, departementschefen, med det varma intresse för saken han har betygat, icke kommer att låta frågan ligga, utan att han kommer att ta upp den på ett annat sätt och försöka få en bättre lösning av densamma.

Nu har visserligen herr Gustafson i Vimmerby sökt att finna en argumentering mot att inordna den föreslagna verksamheten i någon av tidigare befintliga statliga institutioner. Han säger, att vill man, att forsknings- och försöksverksamhetens resultat skola komma jordbruket snabbt tillgodo, så bör man bygga upp en ny fristående institution, ty om man inordnar denna upplysningsverksamhet i någon av de nu befintliga institutionerna, då skall arbetet komma att köra fast och släpa efter. Hur kan herr Gustafson i Vimmerby säga något sådant? Det är ju bara ett påstående. Det skulle förutsätta, att man rent av skulle sabotera denna verksamhet i låt mig säga lantbruksakademien, lantbrukshögskolan eller lantbruksstyrelsen, om den nu kommer att förläggas till någon av dessa institutioner. Det finns ingen anledning att antaga något sådant, utan man får utgå ifrån, att i vilken av dessa institutioner som verksamheten än kommer att förläggas, så kommer den att fullgöras snabbt och bra. Det finns ingen anledning att förutsätta, att denna verksamhet på något sätt skulle komma att köra fast. Man kommer naturligtvis att lojalt söka skaffa behövliga arbetskrafter för denna speciella sak, och dessa personer arbeta väl icke sämre, om de sitta i en gammal institution, än om de sitta i en fullständigt ny för ändamålet särskilt uppbyggd sådan.

Det var en talare på Norrlandsbänken som sade, att visade det sig att anordningarna icke vore lämpliga — det skulle vara en försöksanordning, menade han — så finge man söka gå fram på en annan väg. Men nog tycker jag ändå, att man när det är fråga om att bygga upp en speciell statsinstitution och igångsätta en särskild verksamhet bör ha fullt klart för sig att den väg som man vill slå in på är lämplig. Man skall inte planlöst söka sig hit och dit för att möjligen finna en väg som kan vara lämplig, utan man skall ha vägen fullt klar för sig från början. Kostar det en del, så är det värt det, säger herr Sandberg, och blir det dyrare i fortsättningen, så må det vara hänt. Det är ju en ekonomisk princip som man nog har känning med rätt ofta, men man hör den icke så öppet uttalas här i kammaren, som herr Sandberg gjorde. Det finns en gammal nationalekonomisk sats som säger, att när man vill vinna ett visst syfte, så bör man söka vinna det med minsta möjliga kostnad och uppoffring. Det är den gamla lagen om det minsta medlet. Men den tycks vara främmande för herr Sandberg, och den är gudi klagat allt för ofta främmande för statens verksamhet överhuvud taget. Bara man nu vill ha någonting, så bryr man sig inte så mycket om vad det kostar. Vi ha kommit in i en hushållning, en dans med pengar och med värden där man inte vill veta av någon återhållsamhet. Vi behöva icke spara, vi behöva icke räkna med vad det kostar, ty pengar finnas, och bara man vinner det syfte man vill nå, så må det vara hänt, sade herr Sandberg, att det kostar en del, och kommer att kosta ännu mera. Detta är enligt mina begrepp en dålig princip. Jag håller mig till den gamla regeln, som vederhäftiga människor tidigare ha hållit sig till, att vill man vinna en viss bestämd sak, då skall man se till, att man vinner den med minsta möjliga kostnader och uppoffringar. Det är ur denna synpunkt, som jag, herr talman, vidhåller min ståndpunkt.

Upplysningsverksamhet rörande forsknings- och försöksarbetet på jordbrukets område. (Forts.)

Nu har herr Ericsson i Sörsjön yrkat bifall till den motion som jag avgivit, och där jag yrkat avslag på den kungl. propositionen, men föreslagit en skrivelse med begäran om ny utredning. Det är klart, att detta yrkande innebär den för mig behagligaste utvägen, och jag tror, att det är den riktiga vägen att gå. Jag anser emellertid, såsom jag i mitt förra anförande yttrade, att det icke är behövt att igångsätta en vidlyftig utredningsapparat. Här har man materialet samlat, men ett vidare övervägande tror jag är lämpligt. Om man vill kalla det för fortsatt utredning eller något annat, är kanske mer en form-sak eller en fråga om namn. Som saken nu ligger till ansluter jag mig naturligtvis gärna till herr Ericssons i Sörsjön yrkande. Jag vill dock säga, att jag har en annan fortsättning på yrkandet än herr Ericsson i Sörsjön. Han yrkade i första hand bifall till min motion och i andra hand till utskottets förslag. Jag för min del vill ta detta bifallsyrkande till min motion i första hand men ett avslagsyrkande på utskottets förslag i andra hand, då det i realiteten torde föra till samma resultat, nämligen ett annat och bättre förslag nästa år.

Herr Sandberg: Herr talman! Jag vill säga herr Persson i Falla, att det behöves icke betyda någon lättsinnig ekonomisk politik, om man, såsom jag gjort, betonar att det här överhuvud taget rör sig om en relativt blygsam kostnad, framför allt till en början, och att även om den skulle komma att något stiga, så är den sak som det gäller värd denna kostnad, som i alla händelser icke kan bli alltför halsbrytande. Jag tror icke, att man kan påstå det vara något ekonomiskt lättsinne, om man uttalar sig på detta sätt. För övrigt är jag nog en företrädare av sparsamhetssynpunkter i lika hög grad som herr Persson i Falla.

Herr Gustafson i Vimmerby: Herr talman! Endast ett par ord till herr Persson i Falla. Herr Persson uttalade, att mina farhågor för att det skulle komma att bli en viss eftersläpning i arbetet, därest man flyttade in dessa arbetsuppgifter i något nu redan befintligt verk, endast var ett löst uttalande, ett förmodande från min sida. Ja, herr Persson i Falla, vad vi från vardera hållet säga, kan i detta fall icke vara annat än ett uttryck för våra egna ömdömen och förmodanden. Det tror jag gäller ömsesidigt.

Jag vill emellertid passa på att säga ännu en sak. Här är det ju fråga om upprättandet av en jordbrukets försöksnämnd, och det är ju ändå en rätt ovanlig anordning att placera in en sådan i ett redan befintligt ämbetsverk. Jag tror inte, att det finns någon särskild anledning att reflektera därpå.

Herr Hagberg i Luleå: Herr talman! Jag för min del kommer att rösta för reservationen. Det gör jag icke därför, att jag anser det vara någon likgiltig eller överflödig sak, att man får till stånd en mer intensiv upplysningsverksamhet rörande resultaten av forsknings- och försöksverksamheten på jordbrukets område, utan jag gör det därför, att jag tycker, att de skäl som anförts för att man skulle skapa ett sådant här nytt ämbetsverk eller i varje fall en ny byrå äro mycket svaga. Det står här i utskottsutlåtandet, att uppgiften för det föreslagna organet skall vara dels att från anstalterna införskaffa korta populärt hållna sammanfattningar av samtliga från anstalterna publicerade avhandlingar och försöksberättelser, dels uppmuntra vid anstalterna verkamma försöksmän att för nämndens räkning utarbeta populära artiklar. Behöver man ha ett särskilt organ för att samla ihop från dessa olika anstalter deras egna avhandlingar? Jag tror, att det kan man samla för ett betydligt billigare pris än 38,000 kronor. Herr Pehrsson-Bramstorp kan säkert i sitt departement

Upplysningsverksamhet rörande forsknings- och försöksarbetet på jordbrukets område. (Forts.)

anställa en vaktmästare, som kan sköta den sidan av saken. Jag tror också, att denna uppgift att uppmuntra dessa anstalter att leverera sådana här populärt hållna avhandlingar borde kunna överlätas åt ett annat organ än till ett särskilt tillskapat råd, därför att vi ha ju ändå en institution, som man kallar kungl. lantbruksstyrelsen och som borde ha detta som en naturlig uppgift. Där är en särskild undervisningsavdelning. Jag kan icke med bästa vilja i världen förstå, varför man skall vid sidan av denna skapa till ett helt nytt organ för att klara dessa — jag måste säga det — mycket enkla uppgifter. Jag kan alltså icke för min del inse, att det har anförts några skäl för att man här skall skapa till ett alldeles nytt organ, när man redan har organ som kan utföra denna uppgift.

Nu har det sagts, bland annat av herr Gustafson i Vimmerby, att lantbruksstyrelsen har för mycket att göra, så att den icke hinner med denna helt naturliga uppgift. Jag har sett, hur byråchefer i lantbruksstyrelsen kunnat publicera stora böcker. Jag förmodar, att med en förnuftig organisation kan lantbruksstyrelsen få tid för denna, som jag tycker, mycket naturliga och självskrivna uppgift.

Herr talman! Jag anser för min del, att denna lösning från regeringens sida icke är någon praktisk lösning. Man kan mycket väl lösa det på det sätt jag sagt. Man kanske kan hitta en ännu enklare lösning. Men när man har en lantbruksstyrelse, borde den ha till uppgift att se till, att forskningsresultaten bli populariserade och bekantgjorda för jordbrukarna i synnerhet.

Jag ber för min del att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Herr talman! Det är icke så ofta som jag har tillfälle att vara ense med herr Hagberg i Luleå, men jag är det i detta fall, även om jag icke ser det så enkelt som han, att en vaktmästare i departementet kan samla ihop materialet. Så enkelt lär det icke kunna gå till.

Jag beklagar, att jag ej kan följa herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet i denna fråga, fastän det är en god idé, som han företräder. Vi äro väl alla ense om, att resultaten ifrån de institutioner, som syssla med forskning på detta område, skola komma till allmän kännedom. Det räcker således icke med att det bara är tjänstemän, som få del av dessa resultat. De måste ut till den stora allmänheten på landsbygden: de måste populariseras. Den saken är självklar; därom råda, som herr Persson i Falla antydde, inga delade meningar. Men det är rätt egendomligt, att när man skall vinna ett resultat och tillsätter en utredningskommission, skall allt till slut byråkratiseras. Det går ej med mindre än att man har en mycket stor organisation för att få ett resultat. Jag finner anmärkningsvärt, att detta förslag från regeringen går stiek mot de principer, som besparingsberedningen lagt upp för de statliga investeringarna. Jag vet icke något förslag i år, som så strider mot alla de anvisningar, som besparingsberedningen tillåtit sig göra och varom besparingsberedningen, trots att den i övrigt hade delade meningar, ändå var fullkomligt ense.

Jag har den uppfattningen, att saken kan ordnas på ett betydligt enklare sätt. Jag föreställer mig, att om man anställer en eller ett par jordbrukskunniga och intelligenta journalister att inom lantbruksstyrelsen taga hand om alla dessa forskningsresultat, bearbeta dem, popularisera dem och sprida dem antingen i pressen, eller på olika sätt genom de publikationer som man redan har eller också i vissa fall genom populära skrifter, nå vi det resultat som är avsett. Det kommer att kosta mycket mindre pengar.

Jag kan således icke följa utskottet och statsrådet, vilket jag beklagar. Men

Upplysningsverksamhet rörande forsknings- och försöksarbetet på jordbrukets område. (Forts.)

jag finner mig på grund av de principer jag ofta företrätt här nödsakad att yrka bifall till reservationen.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Herr Jonsson i Eskilstuna nämnde, att det kan klaras med att endast använda en eller två skickliga publicister, som inom lantbruksstyrelsen skulle bearbeta detta. Om den tanken skulle förverkligas, menar herr Jonsson i Eskilstuna, att det blir billigare? Man får icke publicister att göra detta gratis. Här har ju tänkts att anställa en man att sköta detta arbete och att i nämnden skulle sitta representanter för forskning och annat. De ha ju ingenting annat än den lilla ersättning, som utgår till en kommittéledamot när det gäller utredningar i vanliga fall.

Jag vet, att inom besparingsberedningen har man verkligen allvarligt diskuterat frågan, om det är riktigt att lägga ut så mycket pengar till forsknings- och försöksverksamhet som sker, med mindre resultaten bli kända på ett annat sätt än hittills. Jag har den bestämda uppfattningen, att det inte är riktigt. Herr Persson i Falla framförde citat om vissa nationalekonomiska regler. Man kan naturligtvis följa dessa regler så långt, att man icke vill undersöka det ringaste utan fortsätter att betala ut pengar, även om de pengarna äro relativt överflödiga.

Vi borde tänka på en annan sak, som belastar jordbruket i mycket stor utsträckning. Jordbrukarna böra få reda på, om det är riktigt att använda det eller det växtnäingsmedlet. Det är i många fall som jordbrukarna använda växtnäingsmedel för pengar, som utöka produktionskostnaderna utan ringaste resultat. Det är det som forskningen skall utröna. Men även om forskningen utröner det, veta icke jordbrukarna om det, förrän de få del av det, och dessa upplysningar böra ske snabbt.

Jag tror för min del, att detta är det enklaste sättet, att såväl forskare som det praktiska livets utövare få del av och tillfälle att granska vad som i skilda delar av landet skall tillkännagivas för jordbrukarna.

Herr **Carlström**: Herr talman! Jag är ledsen, att min ärade kollega i besparingsberedningen, herr Jonsson i Eskilstuna, tillkännagivit, att han efter dennas principer har svårt att överhuvud taget gå in för förslag av denna karaktär. Jag sade redan i mitt förra anförande, som herr statsrådet har verifierat, att man inom besparingsberedningens jordbruksdelegation var inne på detta och ansåg att det var slöseri att anslå dessa miljoner till undersöknings- och experimentverksamhet, om man icke får ut resultaten till de breda lagren av jordbrukare. Jag menar, att den kostnad det här gäller är, kan man säga, indirekt en besparing. Det är ur den synpunkten som jag har gått med på utskottets hemställan, helst som, vilket jag redan i mitt förra anförande understrukt, denna tidning, som nu utgår till varenda en som är med i föreningsrörelsen, ger tillfälle för den stora massan jordbrukare att taga del av dessa undersökningar och rön.

Då man — jag kan få lov att säga det — från reservanternas sida inom utskottet förundrade sig över att jag, som brukar vara så »snål» i allmänhet, var med på detta, sade jag: »Det hindrar väl ej, att man kan använda sitt sunda förnuft i praktiska frågor i alla fall.»

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Herr talman! Gentemot statsrådets och herr Carlströms anförande vill jag ännu en gång påpeka, att det råder ingen oenighet om, att forskningsresultaten skola effektiviseras och populariseras. Därom

Upplysningsverksamhet rörande forsknings- och försöksarbetet på jordbrukets område. (Forts.)

äro vi ense. Jag har icke hört någon, som ifrågasatt något annat. Men vi undra, om det icke kan ske på billigare sätt och om man icke därigenom ändå kan nå det resultat, som alla äro ense om. Jag tror ändå i motsats till statsrådet, att den form, som jag tillät mig skissera, till slut blir den allra billigaste. Jag kan icke inse, att det är nödvändigt att för att nå det resultat, man vill, tillskapa ett nytt statligt organ, som kanske i längden blir ganska stort och därför dyrbart.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan; 2:o) avslag å utskottets berörda hemställan samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; samt 3:o) avslag å utskottets ifrågavarande hemställan samt bifall i stället till motionen II: 319; och fann herr förste vice talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Jacobson begärde emellertid votering, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 2:o) angivna propositionen efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 30, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Herr Jacobson begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 74 ja och 61 nej, varjämte 10 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 7.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43, såvitt angår jordbruksärenden.

Punkten 1:o) angående kostnader i samband med sockerregleringen.

I propositionen, nr 163, angående ytterligare utgifter å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 hade Kungl. Maj:t under punkten 1:o) av det vid propositionen fogade protokollet över jordbruksärenden (bilaga 5, sid. 25) föreslagit riksdagen att till kostnader i samband med sockerregleringen å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 anvisa ett reservationsanslag av 19,500,000 kronor.

Kostnader i samband med sockerregleringen.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte till Kostnader i samband med sockerregleringen å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 anvisa ett reservationsanslag av 19,500,000 kronor.

Kostnader i samband med sockerregleringen. (Forts.)

Reservation hade vid denna punkt avgivits av herr *Carlström*, som ansett, att till utskottets motivering bort fogas visst tillägg av i reservationen angiven lydelse.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr **Carlström**: Herr förste vice talman! Som kammarens ledamöter behagade finna har jag vid denna punkt i utlåtandet avlämnat en reservation i fråga om motiveringen. I själva sakfrågan, då det gäller att anslå dessa 19.5 miljoner kronor, är det ju ingenting att göra. Staten har gått in för att taga den förlust, som sockerbolaget eventuellt blir utsatt för på grund av stegade omkostnader. Här är nu ingenting annat att göra än att gå med på Kungl. Maj:ts förslag, i vad det gäller denna summa 19.5 miljoner. Jag föreställer mig emellertid, att det var många här i landet, som blevo en smula chockerade, när vi fingo veta, att till alla andra subventioner, som vi nu ha, vi dessutom skulle ha en subvention också på socker till så betydande belopp som det här är fråga om.

Nu är det ju på det sättet, att departementschefen i propositionen har talat om en utväg, som sockernämnden för sin del också föreslagit, nämligen den, att man kanhända, när förhållandena bli annorlunda här i landet, kan taga igen dessa pengar genom att i fortsättningen hålla uppe ett högre sockerpris än som kunde vara berättigat av kostnaderna, när kriget en gång är slut. Det är alltså fråga om att dessa 20 miljoner kronor, som man kan säga i runt tal, skall man taga igen om ett par år kanhända då vi kommit in i ett — efter vad man kan förstå att departementschefen förmodar — gynnsammare läge för konsumenterna. Jag måste för min del säga, att jag har ganska svårt att tro på att vi framöver, när kriget är slut och vi skola finansiera alla andra subventioner och lån, som vi gjort, skola tänkas vara i ett sådant läge, att det är lättare att föra över dessa kostnader på konsumenterna vid den tidpunkten. Om man söker göra klart för sig, vad priset på socker var under förra världskriget och den dåvarande krisen, så får man reda på i Statistisk årsbok för i fjol, att minuthandelspriset åren 1916—1920 på socker var 1 krona 6 öre per kilogram, och under de därpå följande fyra åren var det 1 krona 21 öre per kilogram. Då hade man alltså mod att taga ut, kan man säga, de omkostnader, som sockerproduktionen och sockertillverkningen förde med sig, utan att föra över dessa kostnader på framtiden.

Nu är det ju på det sättet, att det finnes något som vi kalla för prisstopp. Vi tala om det så kallade taket, som vi icke få slå huvudet i, d. v. s. förstöra, för att riskera att komma in i en ny uppgångsperiod på priser och löner o. s. v. På den punkten är jag överens med regeringen, att vi få akta oss för att komma i kollision med det där taket. Men är det någon risk för, om man för det nya regleringsåret toge ut i sockerpriset de kostnader, som sockerproduktionen drar, att man på den grund komme i kollision med dessa bestämmelser för undvikande av rubbning i prisindex? Om man studerar den ganska intressanta bok, som vi fått här i kammaren under de senast dagarna och som heter: »Statsmakterna och folkhushållningen», finner man där, att prisökningen på socker från 1939 till 1941 visserligen varit 35 procent men effekten av detta i generalindex har varit endast 0.5 procent, och den procentuella andelen i stegringen av konsumtionen i övrigt har varit 1.4 procent. Jag menar sålunda, att om man tagit ut dessa 7 öre, som det varit fråga om, för att slippa de 20 miljoner kronorna, hade man lyckats göra detta utan att komma i kontakt med indexläget.

Det är på den punkten, då det gäller tiden framöver, som jag velat, att ut-

Kostnader i samband med sockerregleringen. (Forts.)

skottet skulle säga ifrån icke bara, som man har gjort i utskottets uttalande, att man kanhända kan taga ut dessa pengar efter kriget genom att hålla upp sockerpriset längre än som är nödvändigt. Jag anser, att det är angeläget, att man klargör för svenska folket vad man har att möta efter krigets slut i avseende å utgifter och skatter av skilda slag. Jag har därför menat, att följande tillägg skulle intagas i utskottets utlåtande: »Att lita till denna senare utväg» — att taga tillbaka pengarna framdeles — »innebär emellertid att saken ställes på en oviss framtid. Enligt utskottets mening bör i mån av behov möjligheten att vidtaga prishöjning i första hand prövas».

Detta gäller givetvis under den förutsättningen, att man ej kommer i kollision med det där taket, som jag tidigare talat om. Jag tror, att det vore kanhända bra, om vi sökte en smula nyktra till, när det gäller att ikläda oss utgifter nu, vilka framtiden skall bära. Ty hur optimistiskt man än ser på förhållandena, kan man väl ej gärna tänka sig, att efterkrisen här i landet kommer att bli sådan, att människornas ekonomiska bärkraft då blir större än den är nu. I själva verket är det ju så, att den stora massan i varje fall av folket i landet tyckes ha gott om pengar, mera än de kunna göra av med på anständigt sätt. Då är det något egendomligt, att man även på detta område velat gå in för subventionslinjen. Enligt min uppfattning är det således all anledning att rekommendera regeringen den tanken, att om det är möjligt utan att råka ut för en höjning av indexen, som går ut över detta prisstopp, så bör man försöka att för nästa regleringsperiod uttaga det pris, som i varje fall är nödvändigt framöver, för att slippa *fortsatt* subvention på detta område. Jag begär ej, att man skall taga ut så bra pris, att man betalar även dessa 20 miljoner kronor, utan blott att man tar så bra pris, att man i fortsättningen kommer ifrån att subventionera denna vara, detta allra helst som, enligt vad jag påpekat, statistiken visar, att sockerpriset är oerhört billigt mot under förra kriget.

Jag ber, herr förste vice talman, att få yrka bifall till min reservation i fråga om motiveringen.

Herr **Andersson** i Tungelsta: Herr talman! Enligt det avtal, som gäller mellan staten och svenska sockerfabriksaktiebolaget, är staten skyldig att täcka den förlust, som uppstår därigenom att priset på socker hålles lägre än som betingas av rådande produktionskostnader. Under det senast förflutna avtalsåret har på grund av att sockerpriset hållits lågt uppstått en förlust på 19.5 miljoner kronor, som det här är fråga om att täcka. Enligt vad som framgår av den skrivelse, som statens sockernämnd avlätit till Kungl. Maj:t, skulle liknade förluster komma att uppstå under det löpande avtalsåret, om icke sockerpriset omedelbart höjdes med omkring 7 öre per kg. Kungl. Maj:t har på grund av rådande pris- och lönestopp icke ansett sig kunna tillgripa utvägen att höja priset. I propositionen har i stället förordats, att man, då kostnaderna för sockertillverkningen framdeles komme att sjunka, skulle låta priset sjunka i ett långsammare tempo och på det sättet täcka en del av de kostnader, som staten nu får ikläda sig för denna produktion. Herr Carlströms förslag till motivering innebär ju, att utskottet skulle giva uttryck åt den meningen, att prishöjning på socker bör vidtagas omedelbart. Sockret ingår som en mycket betydande post i hushållens budget. En så betydande höjning av sockerpriset, som skulle följa, ifall herr Carlströms mening segrade, skulle förmodligen medföra, att man finge göra vissa ruckningar i de överenskommelser, som träffats mellan å ena sidan arbetstagare och deras intressenter samt å andra sidan statsmakterna. Med hänsyn till de nu ingångna överenskommelserna och det rådan-

Kostnader i samband med sockerregleringen. (Forts.)
de pris- och lönestoppet har utskottets majoritet icke ansett sig kunna förorda den utvägen. Då herr Carlström hänvisade till att sockret under förra kriget kostade 1 krona per kg och därutöver, så vill jag framhålla, att detta icke är någonting, som har aktualitet i dag. Under den kris, som det nu pågående kriget medfört för vårt näringsliv, har man försökt att slå in på andra vägar och att undvika en sådan försämring av penningvärdet, som ägde rum under förra kriget. Den åtgärd, som det här är fråga om, ingår som ett led i dessa strävanden.

Jag hemställer, herr förste vice talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr **Carlström** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Gentemot den föregående ärade talaren vill jag endast understryka, att jag icke velat, att regeringen skulle vidtaga en höjning av sockerpriset, om detta skulle medföra en rubbning av det indexläge, som vi ha gått in för att söka bevara. En höjning av sockerpriset med 7 öre per kg skulle, efter vad jag blivit underrättad om, icke behöva medföra någon sådan höjning av index, som kunde vara ägnad att framkalla betänkligheter. Jag menar icke, att utskottet bort uttala sig till förmån för en sådan höjning av sockerpriset, som skulle leda till en rubbning av »taket» utan endast till förmån för en sådan höjning av sockerpriset, som kunde visa sig möjlig att vidtaga utan en sådan rubbning och som skulle göra det möjligt för oss att nästa regleringsår undvika en subvention, kanske lika stor eller större än den, som f. n. måste lämnas. Det är därför jag föreslagit detta tillägg till motiveringen.

Vidare anförde

Herr **Liedberg**: Herr talman! Det har ingalunda inom utskottet saknats förståelse för de synpunkter, herr Carlström gjort sig till tolk för. Att utskottet beslutat sig för den motivering, som utskottet avgivit, och icke velat gå med på det av herr Carlström föreslagna tillägget, har icke berott på att det mellan utskottets och herr Carlströms ståndpunkt förelegat någon artskillnad. På sin höjd har det rört sig om en gradskillnad.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr förste vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring i avseende å motiveringen, som föreslagits i den vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 2 och 3.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 8.

Herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp** avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner: nr 278, angående anslag till skogsstyrelsen m. m.; och nr 279, angående ytterligare anslag till nybyggnad för svenska träforskningsinstitutet.

Dessa propositioner bordlades.

§ 9.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av statens veterinärbakteriologiska anstalt m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 10.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade bestämmelser rörande fridlysning av björn och lo jämte i ämnet väckta motioner.

Ändrade bestämmelser rörande fridlysning av björn och lo.

I en till riksdagen den 5 mars 1943 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 93, hade Kungl. Maj:ten, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, beslutat inhämta riksdagens yttrande över de förslag till ändrade bestämmelser rörande fridlysning av björn och lo, som av föredragande statsrådet framlagts.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft åtskilliga inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner.

Enligt föredragande statsrådets förslag skulle det ankomma på Kungl. Maj:ten att årligen bestämma jakttidens längd. Enligt statsrådets uppfattning borde dock björnen vara fridlyst under våren och den allmänna jakten begränsas till en period under hösten, förslagsvis under tiden den 1 september—den 15 oktober. Den allmänna jakttiden för lo borde tills vidare omfatta månaderna december och januari. Jaktstadgan borde kompletteras med en regel av ungefärligen den innebörd, att renvårdande lapp finge döda björn och lo, som angripit tamdjur, i omedelbart samband med sådan skadegörelse under förutsättning likväl, att han eljest ägde rätt till jakt å området.

I motionen II: 315 av herr *Jacobson m. fl.*, hade hemställts att riksdagen vid behandling av förevarande proposition måtte uttala sig för den utvidgningen av rätten till jakt efter björn, att dylik jakt bleve tillåten under tiden 1 april—31 maj och 1 oktober—30 november;

att jakt efter lo bleve tillåten under alla tider av året;

att jakt efter örn bleve tillåten på alla renbetesland; samt

att lapparnas rätt att förfölja och döda varje rovdjur som angripit renar eller tamdjur utsträcktes att omfatta även nationalparkerna.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:ten anmäla, att riksdagen i anledning av de förslag till ändrade bestämmelser rörande fridlysningen av björn och lo, som av föredragande statsrådet framlagts i förevarande proposition, beslutat avgiva det yttrande som innefattades i utskottets motivering;

B. att motionerna I: 212, I: 216 och II: 315, i den mån de ej kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Enligt utskottets mening borde jakttiden för björn lämpligen bestämmas till en något längre period än vad föredragande statsrådet närmast avsett, förslagsvis till tiden den 1 september—den 31 oktober.

Reservation hade avgivits av herr *Jacobson*, vilken ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till motionen II: 315.

Ändrade bestämmelser rörande fridlysning av björn och lo. (Forts.)

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr Jacobson: Herr förste vice talman! Vid de överläggningar, som i december månad 1940 ägde rum i Arvidsjaur inför ordföranden i den s. k. lapputredningen, generaldirektör Berglöf, och varvid representanter från landets samtliga lappbyar, på tvenne undantag, voro närvarande, diskuterades rovdjursfrågan en hel dag. Då det nu göres gällande — jag hörde det senast i onsdags i första kammaren — att den stora majoriteten bland lapparna och ortsbefolkningen icke önskar en kraftig decimering av rovdjursstammen, är det mig angeläget framhålla, att samtliga representanter vid nyssnämnda sammanträde enhälligt och enträget vädjade om hjälp från statsmakternas sida för en kraftig minskning av rovdjursstammen. Det gällde givetvis i första rummet björnen och lodjuret, men det var anmärkningsvärt, huru många lappar som påtalade den skadegörelse, örnen förorsakar.

Sedan herr Lövgren i Boden och jag förklarat oss villiga att framlägga en motion i riksdagen om vidtagande av erforderliga åtgärder för en kraftig decimering av rovdjursstammen, uttalade sig mötet enhälligt härför. Resultatet av vår framstöt påföljande år blev den s. k. björnutredningen, vars resultat blev framläggandet av den kungl. proposition, som vi nu gå att behandla.

Jag vill först framhålla, att då björnutredningens förslag i slutet av förra året framlades, detsamma icke tillfredsställde de förhoppningar, som lapparna och ortsbefolkningen knutit till detsamma. Man spårade i den försiktighet, varmed de ifrågasatta decimeringsåtgärderna skulle verkställas, svenska naturskyddsföreningens intentioner. Detta var synnerligen förklarligt, ty det är att märka, att det var inte nog med att naturskyddsföreningens sekreterare, doktor Dahlbäck, utsågs till sakkunnig, han förordnades även till de sakkunnigas sekreterare. Det skulle inte ha skadat, att en renskötande lapp kommit med i utredningen. Jag skulle med nöje ha givit statsrådet Domö anvisning på minst ett tiotal vakna, intelligenta och framförallt sakkunniga personer. Men det ansågs inte nödvändigt, att den befolkningsgrupp, vars utkomst- och framtidsmöjligheter det gällde, blev representerad.

Även om jag måste medgiva, att de av björnutredningen föreslagna jakttiderna inte voro de allra bästa, var dock det framlagda förslaget ett steg i rätt riktning och ett påtagligt uttryck för att man ville hjälpa renägarna och andra djurägare i lappmarken att få ha sin boskap skyddad mot rovdjur, som i ett för lappmarksbon fullständigt obegripligt djurskyddsintresse fått förökas på ett oroväckande sätt. I två hänseenden har statsrådet Domö tillstyrkt längre gående åtgärder än vad björnutredningens förslag innefattar. Sålunda göres det tillägget i fråga om nödvärnsrätten, »att renvårdande lapp skall äga att döda björn och lo, som angripit tamdjur, i omedelbart samband med skadegörelse». Vidare förutsattes, att därest jakten å björn och lo under den »lagstadgade» jakttiden inte skulle åstadkomma önskvärd minskning i djurbeståndet, licensförfarande tillgripes. Licensförfarandet har ju prövats och befunnits föga lyckligt. Det innebär dock en förbättring, men det kan icke bestridas, att även om en förbättring i detta fall ägt rum, så är det dock att märka, att statsrådet Domö såsom föredragande departementschef och jordbruksutskottets majoritet gått emot det förnuftigaste och effektivaste i hela björnutredningens förslag, nämligen vad som föreslagits angående rätten att jaga björn under våren. Huruvida någon björn- och lojakt överhuvud taget skall ifrågakomma blir för övrigt helt och hållet beroende på vederbörande statsråds uppfattning och hans sätt att bedöma frågan om och i vad mån avskjutning bör äga rum. Om exempelvis Harald Åkerberg eller Rickard Lindström skulle efterträda statsrådet Domö som konsultativt statsråd — och det är ju icke alldeles otänkbart, att så

Ändrade bestämmelser rörande fridlysning av björn och lo. (Forts.)
kan ske — huru kommer det då att gå med den i propositionen och av utskottet möjligen utlovade jakttiden på hösten? Beträffande farhågorna för att björnen skulle komma att utrotas, är det tillräckligt att hänvisa till björnutredningens eget yttrande å sid. 19.

»Sareks och Stora Sjöfallets nationalparker, som gränsa intill varandra och bilda ett sammanhängande block, äro utan tvivel tillräckligt stora för att inom sig kunna hysa en livsduglig björnstam, även om björnen i angränsande delar bleve starkt decimerad.» För övrigt tycker jag det nästan är en ödets ironi att i Rickard Lindströms tidning i dag finnas intagna icke mindre än två notiser, som gälla björnar. Den ena har till rubrik »Tydliga spår av 19 björnar», och den andra har till rubrik »Björn och postbud möttes, båda flydde». Om det vore så förfärligt stor risk för björnens utrotning, är det ganska eget, att man på en och samma dag i en tidning, som i denna fråga intagit en så ovänlig och avvisande hållning som den, jag nämnde, kan få läsa två dylika notiser. Jag tror icke alls det föreligger någon risk för björnens utrotande. För övrigt är det att märka, och det böra herrarna tänka på, att antalet björnar, som år 1936 uppskattades till cirka 200, nu uppskattas till minst 300. Björnbeståndet har således på sex å sju år ökats med cirka 50 %, så att i det fallet kunna herrarna vara ganska lugna, men det allra bästa beviset för att effektiva åtgärder och icke den halvmesyr, som utskottet föreslagit, böra vidtagas mot rovdjursplågan, är den oerhörda stegring, som under de senaste åren ägt rum beträffande ersättningar för av björn, lo och örn dödade hästar, kor, får, getter och renar. Lagg exempelvis märke till följande. Ersättningsbeloppet utgjorde under 1941 kronor 11,169:— och under 1942 icke mindre än kronor 38,521:—. Enligt uppgifter, som jag under hand inhämtat, komma innevarande års ersättningar att slå alla tidigare rekord.

Herr talman! Till vad jag nu anfört vill jag endast tillägga en sak, som jag med bästa vilja i världen inte kan förstå, och det är, varför djurskyddsvännerna äro så omhjärtade och hjärtnupna, då det gäller rovdjuren, men äro fullständigt likgiltiga, när det gäller renar och tamdjur. Ha ni aldrig tänkt på, huru dessa hanteras och plågas av de omhuldade och fridlysta rovdjuren? Då jag har den bestämda uppfattningen, att de av jordbruksutskottet förordade decimeringsåtgärderna beträffande rovdjuren inte sträcka sig nog långt och jag anser det vara den svenska riksdagens skyldighet att lämna lapparna och den övriga lappmarksbefolkningen det skydd, de ha rätt att kräva för sina renar och tamdjur, tillåter jag mig yrka bifall till den av mig vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr Ericsson i Sörsjön: Herr förste vice talman! Inom jordbruksutskottets andra avdelning har den föreliggande frågan undergått en mycket grundlig behandling. Behandlingen blev ju icke lika grundlig i utskottet. Jag vet icke, om det berodde på, att förslaget till utlåtande var så bra, att nästan alla kunde ena sig om detsamma, eller på andra orsaker. Emellertid ha olika meningar gjort sig gällande bland utskottets ledamöter. Det fanns de, som tillkännagåvo en viss betänksamhet och som väl helst hade sett, att någon allmän jakt på björn och lo icke skulle få förekomma. Andra återigen hävdade den meningen, att Kungl. Maj:ts förslag icke innefattade tillräckliga åtgärder för åstadkommande av en decimering av rovdjursstammen inom landet.

Personligen hade jag ansett det lämpligast, att man hade följt björnutredningens förslag i fråga om jakttiderna. Björnutredningen hade nämligen föreslagit att det skulle införas en allmän jakttid dels på hösten och dels också under sex veckor på våren. Om man gjort detta skulle lapparna ha tillförsäkrats vidgade möjligheter att skydda sina renhjordar under kalvningstiden. Det

Ändrade bestämmelser rörande fridlysning av björn och lo. (Forts.)
fanns emellertid ingen majoritet att ernå för ett dylikt yrkande varken inom andra avdelningen eller inom jordbruksutskottet som sådant. Enligt utskottets förslag är det Kungl. Maj:t som skall äga befogenhet att bestämma, hurvida jakttid på våren skall förekomma eller icke. Utskottet har sålunda icke önskat fastslå vare sig att allmän jakttid skall förekomma på våren eller att den icke får förekomma utan har nöjt sig med att överlämna avgörandet beträffande denna fråga till Kungl. Maj:t, som då har att ta hänsyn till föreliggande omständigheter. Om alltså behov av allmän jakttid anses vara för handen kan Kungl. Maj:t, enligt utskottets förslag, besluta om en dylik jakttid.

Som man lagt märke till finns det en del folk i landet som anser att de rovdjur, varom här är fråga, icke äro sådana skadedjur, att några särskilda åtgärder, såsom allmän jakttid o. s. v., skulle behöva vidtagas. Man menar att dessa rovdjur, och särskilt då björnen, skulle komma att bli så gott som utrotade, om man genomförde detta förslag. Till detta vill jag säga att det är inte fråga om någon fullständig utrotning av dessa rovdjursstammar, utan det är endast fråga om att åstadkomma en nödvändig decimering av de i närvarande stund alltför talrika rovdjur som finnas, särskilt långt norrut i landet. De medborgare som göra dylika uttalanden ha för övrigt, såvitt jag kan förstå, varit sådana som aldrig haft någon närmare kännedom om dessa rovdjur utan som möjligen bara sett dem någon gång i ett menageri eller kanske på Skansen. Dessa personer mena emellertid att det skulle bli så trist och ödligt ute i bygderna om de, som man vill kalla dem, ursprungliga invånarna bli fullständigt utrotade. Man anför vidare att det är alldeles nödvändigt att bibehålla livskraftiga björnstammar inom landet. Även föredragande departementschefen har gjort ett dylikt uttalande, som utskottet understrukt. För min del hade jag önskat få bort detta uttalande ur utlåtandet. Det historiska skeendet med avseende på rovdjuren har nämligen närmast lett mig till den slutsatsen, att man helst önskar befria sig ifrån dessa rovdjur, särskilt när de funnits i närheten av det ställe där man själv har sitt hemvist. Och alldeles säkert förhåller det sig på det sättet, att ju livskraftigare t. ex. björnen är, desto större bekymmer bereder han dem som befinna sig i hans närhet. Man måste därför enligt min mening ta största möjliga hänsyn till den befolkning som bor i de områden inom landet, där rovdjuren ha sitt hemvist. Man måste sålunda här välja mellan rovdjuren och de människor som bo där uppe och som för sin utkomst äro hänvisade till att hålla tamdjur av olika slag.

Nu kanske man vill framhålla att de skador som rovdjuren förorsaka inte äro så synnerligen omfattande och kanske inte heller betyda så mycket, när ersättning för skadorna erlägges av statsmedel. Men det ligger i alla fall så till, att innan man får någon ersättning skall man bevisa, att dödandet av det ena eller andra tamdjuret förorsakats av en björn eller en lo eller vilket rovdjur det nu kan vara fråga om. Kan man inte göra detta, utgår ingen ersättning. Oberoende härav tycker jag ändå det är oriktigt att så många djur skola bli slagna av de norrut inom landet befintliga rovdjuren.

Jag har, herr talman, gjort en sammanställning över de skador av detta slag, som förorsakats av rovdjuren under de tre senaste åren. Jag finner här att under åren 1940, 1941 och 1942 ha på detta sätt avlivats 4 hästar, 5 kor, 810 får, 31 getter och 426 renar. I fråga om hästarna och korna är det björnen som har 100 procent av avlivningarna på sin lott. Av fåren har björnen avlivat 74¹/₂ procent, medan lon svarar för 14 procent och örnen för 11¹/₂ procent. Beträffande getterna har björnen på sin lott 100 procent av avlivningarna. Av renarna slutligen har björnen avlivat 17¹/₂ procent och lon 70 procent, medan örnen

Ändrade bestämmelser rörande fridlysning av björn och lo. (Forts.)

svarat för bortåt 12 $\frac{1}{2}$ procent. Man kan inte enligt mitt sätt att se påstå att skadorna äro så obetydliga, i all synnerhet inte under denna tid då vi ha ganska smått om livsmedel.

Trots allt detta har jag anslutit mig till det föreliggande förslaget, då det inte varit möjligt att utverka något förslag längre gående än det som innefattas i utskottets framställning. Man kan säga att detta förslag är en kompromiss mellan olika riktningar, mellan dem som velat gå litet längre och dem som inte ville gå fullt lika långt. Det är med hänsyn härtill jag ansett mig kunna i nuvarande läge gå med på vad utskottet föreslagit och jag ber, herr talman, att under anförande av dessa synpunkter få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Mäler: Herr talman! Det föreliggande utskottsförslaget har under de senaste veckorna i pressen och vid behandlingen under den allra senaste veckan i första kammaren utmålats som ett dödligt attentat mot den svenska rovdjurstammen. Det finns säkerligen många norrlänningar som inför detta frestas att utropa: Give Gud att det vore så! Det är nämligen på det sättet att man på de orter i Norrland, där björn och lo härja, har den inställningen till dessa vilda djur, att de snarligen borde helt och hållet utrotas.

Emellertid avser utskottsförslaget ingalunda detta, varom en motionär, herr Jacobson i Vilhelmina, redan har upplyst kammaren. Utskottsförslaget är i stället, såsom herr Ericsson i Sörsjön nyss framhöll, ett försök att dra en medelproportional mellan den ytterlighetsriktning, som kräver att alla björnar skola skjutas bort, och den riktning som anser att björnen »skall man skydda, bevara i sin hydda».

Under den förberedande behandlingen av detta ärende var det någon, på avdelningen eller annorstädes, som sade ungefär på det här sättet: Om ni där uppe äro så förfärligt rädda för björnen, varför flytta då inte herrar Mäler och Jacobson och Näslund ifrån de där farliga områdena? Frågan var ju framställd på skämt, men man skulle kunna returnera den och säga till dem i Syd- och Mellansverige, som ömma för den livskraftiga björnstammen: Om ni så högt värdesätta björn och lodjur, varför göra ni då inga ansatser för att flytta dem till er närhet? Detta är visserligen på sidan om ett allvarligt resonemang, men i verkligheten ställer den förstnämnda frågan hela detta problem på sin spets: människa eller djur?

Det svenska samhället och det svenska folkhushållet har inte råd och vill inte vara med om att de bygder det här är fråga om skola avfolkas. Det behövs människor där för att tillvarata jordens tillgångar, för att avverka skog, för att bryta i gruvorna o. s. v. Och behöver det svenska samhället människor där, har detta samhälle också skyldighet att sörja för att levnadsbetingelserna bli så gynnsamma som möjligt. Till åstadkommandet av dessa gynnsamma betingelser hör bl. a. att sörja för att vilddjursstammarna hållas inom rimliga gränser. Jag vill erkänna att de rent materiella skador, som björnen och kanske även lodjuret förorsaka, måhända icke äro så överväldigande, att det för pengarnas skull tarvas några djupt ingripande åtgärder. Men det är någonting annat som är väsentligare här, och det är de ensamboende människornas känsla av trygghet för sig och för barnen.

För två år sedan behandlade riksdagen senast detta spörsmål. Jag hade deltagit i överläggningarna i utskottet och förordat ingrepp till decimering av björn- och lostammarna i känslan av att jag därigenom skulle tjäna fjällbygdernas befolkning, som jag ansåg behöva ett stöd i kampen emot denna oro för de vilda djuren. När jag reste hem kom jag emellertid underfund med att min egen födelsebygd — som ingalunda ligger på fjällvidderna, den ligger visserligen i en skogsbygd men dock ganska nära ett av Europas mest tätbefolka-

Ändrade bestämmelser rörande fridlysning av björn och lo. (Forts.)
de landsbygdsområden — hade en björn varit framme och rivit får och även slagit en älg. Visserligen hade ingen människa blivit skadad, men denna älg hade blivit riven utefter en skogsstig mellan en skogsby och den by, där skolan låg och barnen undervisades. Det är klart, att kanske framför allt mamman, som oftast är ensam hemma när mannen ligger ute på skogsarbete, i vetenskap om att björnen hade varit framme på just den där vägen inte en dag kunde känna sig trygg förrän barnen kommit tillbaka från skolan på kvällen. Jag fick ett personligt intryck av detta, beroende på att de barn som skulle gå den där vägen förbi den plats, där björnen kalasat på älgen, voro mina egna syskonbarn.

Det är klart att detta i Västernorrlands län hör till undantagsfallen, men i Västerbottens och Norrbottens län är det nästan daglig spis att man måste släppa iväg barnen till skolan på en skogsstig där inga andra människor gå, kanske inte på dagar och veckor. Detta skapar i hemmen en känsla utav otrygghet och osäkerhet. Detsamma är förhållandet när man skall skicka barnen till handelsboden eller ut att plocka bär o. s. v.

Det är den psykiska påfrestningen på människorna, som jag i detta fall anser vara det starkaste skälet till att man skall ingripa, och det är därför som jag nu förordat det föreliggande förslaget. Jag hade för min del gärna velat gå längre än Kungl. Maj:t, och jag har i utskottet också förordat detta. I ett par avseenden har utskottet också gått längre än Kungl. Maj:t. I det ena fallet gäller det att den av Kungl. Maj:t föreslagna allmänna jakttiden på en och en halv månad på hösten skulle utsträckas till två månader, och den andra förändringen är, att även den bofasta befolkningen skulle få nödvärnsrätt, när vilddjur hade anfallit deras tamdjur.

Visserligen kan man, som herr Jacobson och delvis också herr Ericsson i Sörsjön gjort, rikta allvarliga anmärkningar mot detta förslag för att det icke går tillräckligt långt, men man har i sitt ställningstagande härvidlag att ta hänsyn till två omständigheter. Den ena är att man i utskottet sökte sammanjämka två ganska oförenliga ståndpunkter kring en linje, där man kunde komma fram till ett positivt resultat. Den andra är att man i utskottsutlåtandet sagt ifrån att lika väl som den föreslagna jakttiden kan inskränkas, om avskjutningen blir för kraftig, skall den kunna utökas. Det är alltså lagt i Kungl. Maj:ts hand att se till, att den nya ordningen tillämpas på sådant sätt, att man får en rimlig begränsning av både björn- och lostammarna. Jag har tillåtit mig att hysa det förtroendet för Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t skall använda den fullmakt, som ligger i detta uttalande, till att tillgodose befolkningens intressen. Jag har därför för närvarande kunnat åtnöja mig med det föreliggande förslaget utan att yrka på längre gående åtgärder.

Visar det sig att dessa åtgärder inte leda till det åsyftade resultatet, och skulle Kungl. Maj:t mot förmodan icke använda dessa möjligheter, kommer självfallet frågan upp igen om få år, ty det är nödvändigt att sörja för att åt de människor, som för sin utkomst och sin livsgärning äro beroende av att bo i de avlägsna skogsbygderna, beredes rimlig trygghet mot dessa vilda djur.

Med hänvisning till det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Anderson** i Tungelsta: Herr talman! Då riksdagen behandlade denna fråga vid 1941 års riksdag företrädde jag i denna kammare nära nog ensam den uppfattningen, att nu gällande bestämmelser borde vara tillräckliga för att åstadkomma en decimering av björn- och lostammarna. Riksdagen beslöt emellertid anhålla om en utredning hos Kungl. Maj:t och det är den utredningens resultat, som vi behandla här i dag.

Ändrade bestämmelser rörande fridlysning av björn och lo. (Forts.)

Den verkställda utredningen har givit belägg för att björn- och lostammarna tillväxt ganska kraftigt under de senare åren. Genom utredningen och erfarenheterna under de senaste åren har det också blivit klart, att det är mycket svårt att göra de s. k. licensjakterna effektiva, att anordna dem så att man vinner det önskade resultatet. Dessa jakter torde också ställa sig ganska dyrbara. Vid sådant förhållande torde ingen annan utväg stå till buds för en reducering av rovdjursstammarna än att, såsom i propositionen föreslagits, tillåta allmän jakttid å djuren. Utskottet har emellertid tydligt sagt ifrån, att utskottet är ense med det föredragande statsrådet därom, att det ur naturskyddssynpunkt bör eftersträvas att fullt livskraftiga stammar av björn och lo bevaras i landet. Detta uttalande från utskottets och departementschefens sida har gjort, att jag för min del kan ansluta mig till utskottets förslag i detta avseende.

Enligt utskottets förmenande bör man vid upphävande av nu gällande fridlysning framgått med stor försiktighet. Det ankommer på Kungl. Maj:t att årligen träffa avgörande angående jakttidens längd och därvid beakta de föreliggande förhållandena. Jag hyser för min del den bestämda förhoppningen, att Kungl. Maj:t därvid skall beakta även naturskyddsvännernas synpunkter och deras intressen.

Utskottet har i två avseenden gått något längre än Kungl. Maj:t. Utskottet har sålunda föreslagit dels en något förlängd jakttid under hösten dels att den s. k. nödvärnsrätten skall utsträckas att gälla icke bara renvårdande lapp utan även andra djurägare, som således skola äga rätt förfölja och döda björn och lo, därest de angripit tamdjur. Det var med stor tvekan jag gick med på även dessa utvidgningar. Men jag ansåg mig kunna göra det med tanke på vad jag nyss anfört, nämligen att det til syvende og sist kommer an på Kungl. Maj:t att anordna dessa jakter och tillåta de jakttider, som det här är fråga om, under hänsynstagande till att man åt landet bevarar en livskraftig stam av dessa djur.

Jag tror att de flesta här i landet, icke bara folk i Syd- och Mellansverige, utan även de, som äro bosatta norrut, äro tämligen ense om att vårt lands natur skulle bli bra mycket fattigare, om dessa ståtliga villebråd helt och hållet blevo utrotade. I händelse det skulle visa sig att denna nödvärnsrätt skulle leda till missbruk, så att djurstammarna löpte fara att utrotas, hoppas jag att Kungl. Maj:t skall beakta detta och vidtaga de åtgärder, som kunna anses vara befogade.

Den linje, som herr Jacobson företräder, har icke fått några andra förespråkare i denna debatt. Jag tror att hans förslag, som väl närmast tager sikte på ett fullständigt utrotande av lo- och björnstammarna i landet, icke har så värst många anhängare, varken i denna kammare eller kanske ens uti de bygder, som han företräder. De opinionsyttringar, som kommit till synes från dessa bygder — jag menar inte de opinionsyttringar, som härstamma från honom själv utan från annat håll — giva vid handen, att man däruppe icke allmänt är tilltalad av att få dessa djurstammar helt utrotade.

Jag tror, att det förslag, som här föreligger, bör kunna prövas, och jag har den förhoppningen, att det skall visa sig, att det leder till det resultat, som alla här syfta till, nämligen att dessa djurstammar hållas inom rimliga gränser. Det är säkerligen ingen, som har annan önskan. I varje fall har icke jag det.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Ändrade bestämmelser rörande fridlysning av björn och lo. (Forts.)

Herr **Jacobson**: Herr talman! Herr Andersson i Tungelsta gör gällande, att jag skulle vilja vara med om att fullständigt utrota björnen. Det är icke riktigt. För mig må det finnas kvar björn på nationalparkerna, så mycket kan man ju i alla fall kosta på sig.

Sedan talade herr Andersson i Tungelsta om opinionsyttringarna. Jag tillåter mig säga honom, att jag skulle vilja beteckna de där organiserade opinionsyttringarna som ojusta. Vad är det man yttrar sig om där? Veta herrarna det? Är det om regeringens förslag eller om utskottets förslag? Nej! Man har yttrat sig i frågan om, huruvida denna jakt skall förbehållas lapparna och ortsbefolkningen eller om stockholmare och göteborgare skola fara upp till lappmarken för att skjuta björn. Ty, märk väl, i utskottet ha vi haft tillgång till de listor, som insamlats. Vad står det där? Jo, där står: »Vi förmena, att en utvidgad licensjakt under kontroll men bedriven av ortsbefolkningen och nomader i stället vore att föredraga.» Vidare: »Vi äro av den meningen att björnbeståndet icke bör utsättas för så kraftig avskjutning som allmän jakttid kommer att medföra.» Men det finnes intet ord om tiden. Vad vet man om, huru de, som farit omkring i gårdarna, framlagt saken.

Jag anhåller, herr talman, att på det sättet få ändra mitt tidigare yrkande, att jag hemställer att kammaren ville besluta, att å sid. 11 i utskottets utlåtande den mening, som börjar med orden »Enligt utskottets uppfattning» och slutar med orden »31 oktober», utbytes mot följande: »Enligt utskottets uppfattning torde dock denna jakttid lämpligen böra bestämmas till de i motionen II: 315 angivna tiderna.» Detta yrkande sammanfaller i sak med mitt tidigare yrkande.

Herr **Sköldin**: Herr talman! När jag begärt ordet i denna fråga, är det icke för att diskutera värdet av de utredningar, som här föreligga. Denna fråga har utan tvivel både en ekonomisk och en psykologisk sida. Vad gäller den ekonomiska sidan, anser jag personligen, att det skulle vara önskvärt, att det från myndigheternas sida ådagalades en större generositet mot de människor, som drabbas av förlust av tamdjur, än vad som kommit till synes. I det avseendet, d. v. s. när det gäller att visa större generositet, framgår också det av propositionen, att förbättringar åstadkommit. Jag vill hänvisa till, att då det sålunda år 1932 utbetalades 195 kronor för skador, som rovdjuren hade åstadkommit, men denna siffra var år 1938 uppe i 6,939 kronor, för att fem år senare, alltså år 1942, vara uppe i 38,521 kronor. Dessa siffror bära alltså vittne om att en större frikostighet visats. Det förhåller sig icke så, som herr Jacobson vill göra gällande, att rovdjursstammen ökat i samma kolossala omfattning, utan naturligtvis samverka båda dessa faktorer till ökningen av ersättningssummorna, ehuru frikostigheten troligen varit den betydelsefullaste faktorn.

Vad sedan gäller den psykologiska sidan av saken är det alltför välbekant, att människornas fantasi knappast känner några gränser på det här området. Det är ju icke så länge sedan som en tidning i Stockholm hade en mycket utförlig redogörelse för, hurusom en man sett en björn i Åkersbergatrakten. Tidningen gick i god för att mannen som sett björnen var mycket trovärdig och vederhäftig. Sedan man företagit en noggrann undersökning visade det sig, att denna björn var en fölunge. Jag vill erinra om ett annat fall, som också bär vittne om människornas fantasi. I Färila i Ljusdalstrakten sköt för några år sedan en man något som påstods vara en varg. Den liksom skytten fotograferades, och de blevo införda i några stockholmstidningar. Det talades även vitt och brett om skyttens skicklighet. Vargen skickades emellertid till Stockholm, och det visade sig då, att det var en schäfer, som karlen hade skjutit.

Ändrade bestämmelser rörande fridlysning av björn och lo. (Forts.)

Dessa förhållanden bära vittne om, att det knappast finnes gränser för människornas fantasi på detta område.

Herr Jacobson har i dag till intäkt för sitt ställningstagande åberopat de i dagens tidningar införda två notiserna om björnars framfart. Vad i dessa notiser omtalas skulle alltså vara argument för de långtgående åtgärder, som herr Jacobson påyrkat. Vad gäller den ena av dessa notiser, så rör det sig där om en dam, som bär omkring posten i någon ort däruppe i Norrland. Hon hade sett en björn, och det framgick av notisen, att både damen och björnen sprungit var och en åt sitt håll. De voro alltså rädda för varandra. Enligt tidningen var det icke fråga om en gräsbjörn, utan det snälla och beskedliga djuret som sprang sin väg var en slagbjörn. Vad beträffar spåren efter de 19 björnarna, vill jag säga, att det är klart, att man har anledning förmoda, att människornas fantasi troligtvis även i detta fallet är orsaken till detta meddelande.

Utskottet har i sitt förslag gått emot förslaget om vårjakt. Utskottet anför dock, att om den höstjakt, som nu skulle införas, icke skulle visa sig tillräcklig för att decimera beståndet av björn i vårt land i tillräcklig utsträckning, skulle man kunna taga i övervägande att medgiva även vårjakt. Jag föreställer mig emellertid, herr talman, att vederbörande statsråd dock icke skall gå över till att införa vårjakt här i landet utan att riksdagen dessförinnan beredes tillfälle uttala sig härom.

Det var närmast för att säga några ord om den s. k. vårjakten, som jag begärde ordet. Om man läser herr Jacobsons motion, finner man, att han mot björnutredningens förslag om en vårjakt som skulle börja, jag vill minnas den första maj, anför, att det är alldeles försent att påbörja jakt vid denna tidpunkt, då »björnen redan vid denna tid är uppstigen ur sitt vinteride sedan början av april», för att citera herr Jacobson. Redan då, menar herr Jacobson, bör tillfälle beredas att skjuta björn. Det förhåller sig emellertid så, att vid denna tidpunkt ha björnhonorna redan fått sina ungar. Om man skulle medgiva att jakt även får försiggå på våren, bleve alltså resultatet i många fall, att ungarna skulle svälta ihjäl på grund av att modern blivit skjuten. Vi få redan i skapelseläran lära oss, att vi som människor skola härska över djuren på marken och fiskarna i vattnet. Men självklart är det också då vår skyldighet att ådagalägga humanitet vid behandlingen av djuren. Enligt min mening kan man tala om bristande humanitet, när man vill införa vårjakt ifråga om björn. Det fanns en tid, när man gjorde sig av med kattungar genom att lägga dem i en säck och sänka ner dem i en sjö. Ja, sådant praktiseras nog än i dag. Man ansåg detta brutalt och rätt, men det är en human handling i jämförelse med åtgärden att skjuta björnhonorna och låta ungarna dö i idet.

Med vad jag anfört, herr talman, ber jag att få hemställa att kammaren ville besluta, att utskottets yttrande från sid. 8 till sid. 12 i utskottets utlåtande utbytes mot följande: »Utskottet har icke funnit anledning till någon erinran mot föredragande statsrådets uttalanden i ämnet.»

Herr Lövgren: Herr talman! Naturskyddsvännerna äro ju ganska lågmälda i dagens debatt, och jag kan därför fatta mig ganska kort.

Så mycket har den utredning, som beslöts av riksdagen för ett par år sedan, åstadkommit, att man är på det klara med, att det här föreligger ett problem för befolkningen i lappmarken, och att man är tvungen taga större hänsyn till befolkningen än vad man gjort förut. Jag skall icke gå in så mycket på frågan om den skadegörelse, som björnarna göra, eftersom föregående talare dokumenterat den i rikt mått. Men jag kan ändå få säga, att jag har känt mig ganska upprörd över det nonchalanta sätt, på vilket man ifrån naturskyddsvännernas

Ändrade bestämmelser rörande fridlysning av björn och lo. (Forts.)
 sida argumenterat i denna fråga. I en ledare i Örebrokuriren, som sedan gått igen i en del andra tidningar, talade man helt nonchalant om björnen som en gammal fredlig gosse, som ej gjorde någon större skada; även om den tog sig någon koskrabba eller ren någon gång, så var det förlåtligt. Man kan inte se på saken så, om man som jag varit i tillfälle bevista de två senaste lapprikdagarna i Arvidsjaur. Nu senast i oktober månad förlidet år sammanträdde där på kallelse av en statens utredningsman ombud för samtliga lappbyar i riket för att diskutera befolkningens angelägenheter. Bland annat ägnade man en dag åt rovdjursplågan. Medlemmarna i björnutredningen voro också närvarande, och de, liksom lappfogdar och andra som deltog, hade då tillfälle höra de vittnesmål som avgåvos och som för övrigt bestyrktes av lappfogdarna. När man hört denna diskussion och sedan ser det lättvindiga och nonchalanta sätt, på vilket man argumenterar från naturskyddsvännernas sida, då känner man sig beklämd. Man säger, att vi ha 200 å 300 björnar här i landet, och att landets areal är 450,000 kvadratkilometer. Vad spelar björnarna då för roll, då vi ha en björn på varje 2,250 kvadratkilometer? Ja, med sådan argumentering kan man komma vart som helst. Det är i alla fall befolkningen inom vår i alla fall begränsade fjällvärld, som får dras med hela denna plåga. Jag är övertygad, att om det fanns lika många örnar i Skåne som det finns inom Norrbottens lappmark, så skulle skåningarna vara lika starka anhängare av rätten att skjuta örn som vad jag, den lapska befolkningen och hemmansägarna i lappmarken äro, och detsamma gäller för björnarna. När man talar om dessa rovdjursfortvaro som en oerhörd tillgång ur naturskyddssynpunkt, kan jag inte annat än säga mig, att jag inte har kunnat upptäcka att man här i Stockholms län eller i mellersta Sverige i övrigt lider något särskilt men av att man saknar dessa rovdjur. Det förefaller, som om befolkningen här skulle känna sig ganska tillfredsställd med livet, trots att dessa rovdjur äro utrotade här. Häromåret när det var stark köld och blev is mellan nationalparken Gotska Sandön och Gotland, lirkade en räv sig över till Gotska Sandön, och då blev det fart på naturskyddarna, som genast ville ha det där rovdjuret utrotat från Gotska Sandön, ty då var rovdjuret farligt för naturen.

Det är nog inte, som den siste talaren sade, några fantasier, som ligga till grund för fjällbefolkningens synpunkter. Jag har här referat från rovdjursdebatten i Arvidsjaur sistlidna oktober. Jag kan nämna några exempel ur det. Jouvas Spik, renvårdare inom Jokkmokks socken, meddelade att det finns ett 40-tal björnar inom socknen och dessutom många örnar och lodjur. Han var säker på att det var minst 6 eller 7 lodjur. Som ett exempel på örnarnas framfart omtalade han, att en filmare, som under en veckas tid med filmkamera bevakat ett örnbö, kunnat konstatera att örnen på denna tid fört med sig till boet 22 renkalvar samt desutom harar, rävar och ett får.

En annan, Anders Åhlén från Frostviken säger: Vi ha brottats med lodjur så länge jag kan minnas. Då jag och ett par kamrater i 15—16-årsåldern åkte i skogen, hittade vi 16 renar som rivits av lodjur. Då frågade mina kamrater, om det alltid brukade vara på det sättet. Jag förstod att de måste känna sig modlösa att se hur resultatet av ett hårt arbete tillspillogives. Man undrar inte på att ungdomen tycker, att det är hopplöst att under sådana förhållanden stanna kvar vid renskötsel. I sommar ha ögonvittnen omtalat, hur örn tagit ren. — Han fortsätter och säger, att det är inte mycket glädje med att staten beviljar lån åt lappar för att de skola anskaffa livrenar, när sedan örn, lodjur och björn äta upp kalvarna, så att renhjorden i alla fall inte kan vidmakthållas. Det är ju egentligen att få låna av staten för att bli ännu fattigare. Så fortgår det vittnesmål efter vittnesmål.

Lappordningsmannen Nylander från Västerbotten omtalar, att han på Mars-

Ändrade bestämmelser rörande fridlysning av björn och lo. (Forts.)

fjället sett, hur en björn slog 10 renar, och under ett örnbo hade han hittat skallarna av 37 renkalvar. Det är inga fantasier, och det är heller ingen skräck för dessa rovdjur hos den lapska befolkningen, men det är ett ekonomiskt intresse, som kammarens ledamöter ha anledning att beakta. I detta sammanhang skall jag be att till statsrådet få framföra en sak, som är ganska viktig.

Det är ju så, när det gäller tjuvskytte på älg, att domstolarna mäta ut en skadeersättning av tjuvskytten för avelsvärdet av älg, och det blir, såvitt jag kan förstå, 4 eller 5 gånger så högt som slaktvärdet. Om man skulle lägga avelsvärdet till grund, när det gäller att bedöma de skador, som lodjuren göra på renar, får och andra djur, så bleve det helt andra siffror. Det bleve också en rättvis ersättning, ty om en renägare får, låt oss säga 20 kronor för en kalv eller en fårägare får 25—30 kronor för ett får, är det ju ingen ersättning som kan hålla honom skadeslös för den uteblivna tillväxten av hjorden, som han hade kunnat räkna med, om han inte hade lidit den där förlusten. Därför menar jag att ersättningsbestämmelserna böra avfattas med hänsyn till avelsvärdet. Det kanske man inte kan göra, när det gäller större kreatur som kor och hästar — det är ju också ett fåtal av dem som bli slagna, men det är i alla fall inte någon bagatell det heller. Om herrarna ville se på sidorna 12 och 13 i propositionen så finna ni där en statistik, och den ger vid handen att inte mindre än 19 hästar ha blivit slagna av björn under tiden efter 1936 samt 14 kor, 839 får och 173 renar. Men ni kunna vara övertygade om, att därest i fråga om alla renkalvar, som tagits av rovdjur, detta kunnat ledas i bevis och ersättning krävas därför, så skulle antalet ha blivit mångdubbelt. Det är emellertid praktiskt taget omöjligt för en renägare att visa, att han blivit av med renkalvar, ty björn, lo eller örn lämna inga spår efter sig, när de slå renkalvarna. Det är alltså en ganska viktig sak att man får avelsvärdet som beräkningsgrund, när det gäller dessa skador.

Det är klart att jag skulle varit mest intresserad av att få ett bifall till den motion, som jag tillsammans med herr Jacobson har varit med om att väcka, men såsom saken nu ligger till räknar jag inte med att andra kammaren skulle vilja sträcka sig så långt. Därför skall jag heller inte upptaga tiden längre utan låta det bero med det jag här har sagt. Det är ett visst framsteg, som ligger däruti, att nödvärnsrätten utvidgats och även att man får en jakträtt, som tillkommer ortsbefolkningen. Den opinionsbildningen som varit ute här och resonerat för ett bibehållande av licensjakten ger jag inte mycket för. Den har ju tidigare blivit karakteriserad.

Jag kan alltså, herr talman, sluta med att instämma i det yrkande, som har framställts av herr Jacobson. Sedan, om det visar sig nödvändigt — och det tror jag att det kommer att göra — får jag väl återkomma längre fram med yrkande om att man skall ta allvarligare på örnplågan än vad man gjort i propositionen och i utskottets betänkande, ty där föreligger nog en oegentlighet som bör rättas till. Men örnen har, som sagt, kommit bort i den här debatten i mycket hög grad, och det kan man inte göra någon ändring på just nu, såvitt jag förstår.

Herr statsrådet **Domö**: Herr talman! Jag begärde ordet när såväl herr Ericsson i Sörsjön som den siste ärade talaren drog fram spørsmålet om bevisföringen, då det gäller att erhålla ersättning för dödade tamdjur.

Det är så, att det är en mycket generös tillämpning, när det gäller utbetalande av ersättningar för dödade tamdjur. Om det visas, att det är sannolikt att djuret dödats av rovdjur, får ägaren i regel ersättning.

Därtill vill jag säga, att vid ersättningarnas lämnande tas det också hänsyn

Ändrade bestämmelser rörande fridlysning av björn och lo. (Forts.)
till avelsvärdet i den mån det framgår av handlingarna, att det är särskilt värdefulla djur, även om det inte kan tas full hänsyn härtill. Det utslag, som herr Lövgren åberopade angående skadestånd för en fälld älg, lär hänföra sig till en underrätt och är ännu inte prövat i högre instans, så man vet inte hur det kommer att gå.

När det gäller utskottets förslag till yttrande vill jag säga, att jag är litet betänksam över den utvidgning, som utskottet har gjort, och det gäller i båda de avseenden som utvidgningen avser. Beträffande nödvärnsrättens utsträckning till den bofasta befolkningen kan man ju tycka, att det är inte mer än riktigt att den likaväl som lapparna skall få fullfölja en jakt, som är orsakad av direkt överfall, men det ger å andra sidan rum för en del jakter, som kunna sägas hänföra sig till ett sådant överfall, fastän det inte alltid är så säkert att de göra det. Därför är jag tveksam, om den förändringen bör komma till stånd. Den förlängning av jakttiden med en halv månad, som utskottet uttalar sig för, är också tvivelaktig. Jag undrar om det är lyckligt, när man nu inför allmän jakträtt, att då ha en så lång jakttid som två månader. Jag tycker att det hade varit bättre om man stannat vid $1\frac{1}{2}$. Nu måste det givetvis, när dessa föreskrifter skola utfärdas, tas hänsyn till alla omständigheter, som man vid den tidpunkten kan ha någon överblick över, och därför få ju de olika tiderna vägas mot varandra. Det har ju sagts, att det yttrande, som riksdagen här gör, är av den art att det ligger i Kungl. Maj:ts hand att pröva efter omständigheterna och fastställa den ena eller andra tiden. Klart är att det gäller att nu i början med yttersta försiktighet gå in för denna allmänna jakttid, och vad på mig ankommer kommer jag att mycket noggrant överväga de olika omständigheterna, innan de nya jaktbestämmelserna komma att av mig föreslås.

I fråga om vårjakten vill jag säga, att jag tycker, att det är en jakt som man skall försöka undvika. Det kan inte vara förenligt med humanitet mot djuren att införa allmän jakttid under en tid, då de ha ungar. Att skjuta björnhonor och lämna deras hjälplösa ungar att svälta ihjäl i idet, förefaller mig minst sagt brutalt. Jag tror inte att förhållandena nu äro så svåra att man skall behöva tillgripa ett så hårt sätt. Men jag har också blivit övertygad om under den tid, som dessa undersökningar pågått och jag haft att handlägga dessa ärenden, att ökningen av björnstammen är av den omfattning, att det är nödvändigt att det göres något för att bättre tillgodose befolkningens intressen. Här kan, såvitt jag förstår, tillgodoses såväl naturskyddets intresse att bevara en livsduglig björnstam som befolkningens berättigade intresse att decimera björnstammen just i de trakter, där den nu gör mest skada och där björnstammen är bemängd med en hel del särskilt rovlystna exemplar.

Jag vill i anledning av herr Lövgrens karakteristik av naturskyddsvännerna säga, att det knappast är riktigt att draga likhetstecken mellan herrar Åkerberg, Lindström och alla naturskyddsvänner, ty det är på det sättet, att Svenska naturskyddsföreningen har förordat det framlagda förslaget. Ökad förståelse för naturskyddet — inklusive björnskydd — visar sig även bland befolkningen i Norrlands björntrakter, men man anser där med fog att naturskydd kan förenas med åtgärder för viss minskning av björnstammen. Jag anser man bör vara angelägen om att taga hänsyn till föreliggande omständigheter genom att ansluta sig till detta, som jag kallar det, måttfulla förslag, som regeringen här framlagt och jag hoppas att genom bifall därtill de gamla »björnstriderna» skola tillhöra det förflutna.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till utskottets hemställan med den ändring i avseende å motiveringen, som under överläggningen

Ändrade bestämmelser rörande fridlysnings av björn och lo. (Forts.)
föreslagits av herr Jacobson; samt 3:o) bifall till utskottets hemställan med den ändring beträffande motiveringen, som under överläggningen föreslagits av herr Sköldin; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 11.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 34, i anledning av väckt motion angående främjande av nyodlingsverksamhet och samhällsbildning inom Norrbotten. *Motion angående främjande av nyodlingsverksamhet och samhällsbildning inom Norrbotten.*

I en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion, nr 271, av herrar *Viklund* och *Grym* hade anhållits, »att riksdagen beslutar hemställa, att Kungl. Maj:t måtte låta inventera inom Norrbotten befintliga, enskilda och sammanslutningar tillhöriga jordförekomster, som äro lämpliga för nyodling i sådana större sammanhängande områden, att ny samhällsbildning skapas samt att därvid villkoren för förvärvande av sådana jordområden utrönas ävensom det undersökes på vilket sätt och efter vilka grunder, staten lämpligen skulle främja en sådan nyodlingsverksamhet och samhällsbildning».

Utskottet hemställde, att motionen II: 271 måtte anses besvarad med vad utskottet i sin motivering anfört.

Reservation hade avgivits av herr *Jacobson*, vilken ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till motionen II: 271.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr *Grym*: Herr talman! Jag skall icke upptaga kammarens tid i många minuter. — Jordbruksutskottets utlåtande behandlar en av herr *Viklund* och mig väckt motion, vari vi anhållit, att statsmakterna skulle medverka till en inventering av inom Norrbotten befintliga enskilda och sammanslutningar tillhöriga jordförekomster, som äro lämpliga för nyodling i sådana större sammanhängande områden, att ny samhällsbildning skapas, samt att därvid villkoren för förvärvande av sådana jordområden utrönas, ävensom undersökes, på vilket sätt och efter vilka grunder staten lämpligen skulle kunna främja en sådan nyodlingsverksamhet och samhällsbildning. Utskottet avstyrker nu bifall till motionen. Vid behandlingen har utskottet inhämtat yttranden från ett par myndigheter, nämligen lantbruksstyrelsen och egnahemsstyrelsen, vilka båda avstyrka vårt förslag. Jordbruksutskottets utlåtande är praktiskt taget en sammanfattning av den avvisande argumenteringen i de båda yttrandena, och utskottet hemställer, att motionen måtte anses besvarad med vad utskottet sålunda anfört.

Lantbruksstyrelsen för sin del anser de föreslagna åtgärderna närmast onödiga. Inventering av odlingsjord är verkställd på kronoskogarna, och detta räcker, tycker lantbruksstyrelsen. Ny samhällsbildning bör anslutas till redan befintlig bygd, och allt är gjort, som behöver göras. Skulle några ytterligare åtgärder erfordras, sköter egnahemsnämnden om den saken. Därför avvisas motionen i snäva ordvändningar.

Egnahemsstyrelsen ställer sig något mera förstående till spörsmålet. Styrelsen delar i många stycken motionärernas synpunkter, men i förlitande på att den s. k. Norrlandsutredningen skall ha även denna fråga utredd och klar före nästa kris, anser styrelsen, att den bör ställa sig avvaktande. Överraskande är emellertid egnahemsstyrelsens inställning i ett avseende. Den förklarar sig icke kunna intaga någon principiell ståndpunkt till spörsmålet, i vilken ut-

Motion angående främjande av nyodlingsverksamhet och samhällsbildning inom Norrbotten. (Forts.)

sträckning en nyodlingsverksamhet är ekonomiskt och socialt motiverad i Norrbotten.

Man tycker verkligen, att det skulle ha varit värdefullt för belysning av frågan, om t. ex. egnahemsnämnden och hushållningssällskapet i Norrbotten hade fått tillfälle yttra sig i detta ärende. Säkert är, att dessa lokala organ skulle ha givit till känna en annan mening än den de centrala organen på området förfäktat. Vi ha i vår hand bevis för hur egnahemsnämnden i Luleå under många år brottats med dessa problem. Egnahemsdirektören däruppe, som i hithörande frågor besitter sakkännedom som knappast någon annan och har nedlagt ett oerhört arbete på lösningen av spörsmålen, har i detta sammanhang yttrat följande. »Motionen kan, om den bifalles, bli inkörsporten till de omskiftningar för stora delar av Norrbottens kustland, som jordbruksbefolkningen häruppe behöver för att rationalisera sitt jordbruk och få det mera lönsamt. Ty endast om hemmanens utmarker bli tagna i anspråk och uppodlas, finnas enligt mitt förmenande grundförutsättning för omskiftning, ägoutbyte, komplettering och sammanläggningar. Vad detta kan betyda för redan befintliga jordbruk i Norrbottens län ligger i öppen dag. Men härtill kommer, att ett förverkligande av motionen även skulle lägga en solid grund för den jordbruksnybildning, som är ofrånkomlig i Norrbotten för att länets av arbetslöshet hårt drabbade folk skall kunna försörja sig självt på ett varaktigt sätt. Jordbruket utgör alltså en reserv för det befolkningsöverskott, som industrien av skilda orsaker ej kan assimilera. Den statliga egnahemsorganisationens jordförmedlingsföretag i länet utgör endast en droppe i havet. Med andra ord: nämnda organisation räcker ej till för det direkta handhavandet av de väldiga uppgifter, som det här är fråga om. Den kan endast giva några vägledande exempel på hur det skall gå till och i övrigt söka leda utvecklingen i rätt riktning. Skola arbetsresultaten något så när motsvara behovet, måste verksamheten läggas på bredare basis än hittills varit möjligt.» Så långt egnahemsdirektören.

När man tager del av de olika meningar, som sålunda kunna råda i en sak som denna, undrar man, om det icke vore nödvändigt med en centraliserad statlig organisation för handläggning av hithörande spörsmål, så att man finge en klar arbetslinje uppifrån och ned. Såsom synes, är det en snårskog av motstridiga meningar, där alla initiativ fastna och lösningen av snart sagt varje fråga möter oöverkomliga hinder. Särskilt synes en sådan samordning nödvändig, då riksdagen ju för sitt ställningstagande är så beroende av hörda instansers ståndpunkt.

Motionen är närmast uttryck för den oro vi känna i denna landsända inför den kristid, som med sannolikhet följer på kriget och drabbar Norrbottens län. Under kriget är det goda tider även i Norrbotten, ty folk saknar icke arbete, och förtjänsterna äro icke dåliga. Under s. k. normala tider ha vi däremot permanent kris i försörjningsfrågan, och svårigheterna skärpas i betydande grad genom den snabba folkökningen. Vi få komma ihåg, att i Norrbotten födas årligen mellan 5,000 och 6,000 barn och att den årliga folkökningen där uppgår till nära 4,000. Utvecklingen av näringslivet förmår icke hålla jämn takt med denna folkökning. Att industrien skulle kunna absorbera de årsklasser, som undan för undan växa fram till arbetsför ålder är otänkbart. Den sammanlagda folkökningen på tre år motsvarar ungefär antalet inom länet anställda inom industri och handel enligt den sista folkräkningen.

Jag skall dock icke vid detta tillfälle närmare ingå i detalj på dessa frågor. Det skulle föra alldeles för långt, och det kan bli tillfälle att någon annan gång få återkomma. Jordbruksutskottets ärade ledamöter skola emellertid

Motion angående främjande av nyodlingsverksamhet och samhällsbildning inom Norrbotten. (Forts.)

icke känna sig förvånade över att vi motionärer blevo mycket besvikna, då vi fingo se utskottets utlåtande. Utskottet skjuter egentligen ifrån sig frågan utan att alls närmare ingå på den. Som nykomling i riksdagen vågar jag icke ställa stora fordringar, men jag vågar dock säga så mycket, att ett bättre öde och en bättre behandling hade väl ändå vår motion varit värd. Det problem, som motionen berör, är dock av den sociala räckvidd, att statsmakterna bli nödsakade ge sig i kast med det. Svårare och kostsammare blir det att lösa problemet, ju längre man söker komma ifrån det. Därför yrkar jag, herr talman, bifall till den reservation, som av herr Jacobson fogats till utskottets utlåtande, och sålunda bifall till motionen.

Herr **Mäler**: Herr talman! Motionären anför, att utskottet skjutit ifrån sig frågan, och anser, att motionen hade varit värd ett bättre öde och en bättre behandling än den fått. Jag skulle då vilja erinra om att själva klämman har den rätt ovanliga och formellt kanske diskutabla innebörden, att utskottet icke avstyrker motionen utan hemställer, att motionen måtte anses besvarad med vad utskottet anför. Redan därav framgår, att utskottet intager en ganska välvillig inställning till motionen. Men bortsett från detta vill jag motivera utskottets ställningstagande på det sättet, att utskottet anser, att de problem motionen ställer fram redan äro föremål för utredningar i den ena eller andra formen. Utskottet har då icke ansett sig kunna tjäna saken genom att nu förordna en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om ytterligare utredning.

Jag vill påpeka, att lantbruksstyrelsen och egnahemsstyrelsen båda på begäran av riksdagen syssla med en utredning om en rationaliserad nyodlingsverksamhet i landet. Den önskade inventeringen av odlingsjord har påbörjats på kronoparkerna och i viss mån även företagits på enskilda marker, och möjlighet att fortsätta den inventeringen föreligger. Vidare pågår en utredning, som avser att förhindra den uppdelning av jordbrukslägenheter, som varit till så stor skada både i Norrbotten och i andra landsdelar. Slutligen vill jag framhålla vad som kanske är allra viktigast, nämligen det stora behovet av en expropriationslagstiftning, som möjliggör förvärv av de områden, som lämpa sig för nyodling, antingen det gäller komplettering av äldre jordbruk eller nybildning. Frågan om en sådan expropriationslagstiftning har egnahemsstyrelsen i uppdrag att utreda, och vi hade, tror jag, här i kammaren ganska allmänt väntat, att redan till årets riksdag skulle komma fram ett förslag i det hänseendet. Så har icke kunnat ske av vissa skäl. Men man kan icke forcera den frågan genom att i nu föreliggande ärende skriva till Kungl. Maj:t.

Till sist vill jag erinra om den Norrlandsutredning, som på grund av riksdagens beslut tillsatts. Man kan icke komma förbi den, och jag vill begagna tillfället att rikta en vädjan till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, att han ser till att utredningsarbetet om möjligt forceras, så att man får fram riktlinjer för arbetets bedrivande. Då kan man lättare ställa sådana uppslag som detta i förhållande till den stora utredningen.

Sedan jag påpekat alla dessa omständigheter, tror jag att det är befogat att säga, att utskottet har till fullo behjärtat betydelsen av det ärende, som motionärerna här fört fram, och att utskottet så långt det är möjligt är berett att förordna åtgärder, som kunna främja deras strävanden. Under nuvarande förhållanden och med hänsyn till alla dessa specialutredningar kan man nog icke behandla motionen välvilligare.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Andra kammarens protokoll 1943. Nr 18.

Motion angående främjande av nyodlingsverksamhet och samhällsbildning inom Norrbotten. (Forts.)

Herr Grym: Herr talman! Jag måste för min del säga, att utskottets kläm är intetsägande. Och utlåtandet i övrigt är bara en upprepning av vad egnahemsstyrelsen och lantbruksstyrelsen sagt och ingenting annat.

Vad Norrlandsutredningen beträffar, befarar jag att den närmast är avsedd som en begravningsplats.

Nu talas det såväl i utlåtandet som i lantbruksstyrelsens och egnahemsstyrelsens yttranden om jordinventering å kronoparker. Vi ha aldrig sagt någonting om den saken, ty vi veta att en sådan inventering är gjord för länge sedan. Den är icke igångsatt nu utan för åtminstone ett tiotal år sedan. Men jordförekomster, lämpliga till odlingsmarker, förekomma icke å kronoparker i Norrland. Dessa äro belägna inne i landet, men det är i kustbygderna och utefter älvdalarna man har odlingsmarker. Har domänverket bekostat inventering av jordförekomster å kronoparkerna, nog borde staten då också kunna kosta på en utredning angående de enskilda markerna. De utgöra en mycket mindre procent än kronoparkerna däruppe.

Jag måste ännu en gång säga, att statsmakterna nog äro tvungna att vidtaga åtgärder på detta område. Det är bedrövligt att se, hur hemmanen stycas. Ingen vill flytta ut från byarna. Arbetarsmåbruken förekomma alltid på den knappa inägojorden, och det är olämpligt. Jag skall taga en jämförelse. Om jag icke missminner mig, har Uppsala län i medeltal 17 hektar per brukningsenhet. Norrbottens län har däremot 2.8 hektar per brukningsenhet. Då förstår man resultatet, när det styckas undan för undan. Det blir till slut bara vad jag skulle vilja kalla hungerborgar av alltsammans.

Herr Gustafson i Vimmerby: Herr talman! Jag skall icke förlänga debatten. Jag skulle egentligen kunna instämma i allt vad herr Mäler anfört. Men det synes mig, som om motionären icke har fullt riktigt givit uttryck för vad egnahemsstyrelsen uttalat i sitt yttrande. Den värdesättning herr Grym gjorde av detta var egendomlig. Det är ju ändå så, att egnahemsstyrelsen instämt med motionärerna rörande önskvärdheten av att man förhindrar sönderdelning av jordbruken i Norrland genom bildandet av nya jordbruk. Man har också understrukt motionärernas synpunkter, att man hellre bör söka sig ut till nya odlingsområden för att förhindra en sådan uppdelning.

Herr Grym talade om att han var tämligen ny i kammaren. Därför har han kanske heller icke alldeles klart för sig riksdagens arbetsformer, när det gäller ett ståndpunktstagande i ett fall som detta. Vad både egnahemsstyrelsen och jordbruksutskottet låtit vara vägledande är det som faktiskt är vägledande för oss i riksdagen, nämligen att man icke skriver till Kungl. Maj:t och begär utredningar i frågor, beträffande vilka utredning redan pågår. Nu säger herr Grym, att den stora Norrlandsutredningen skulle vara en begravningsplats för alla propäer i de norrländska jordfrågorna. Det må nu vara herr Gryms uppfattning. Emellertid ha vi icke kunnat se det så, vare sig egnahemsstyrelsen eller jordbruksutskottet.

Till slut bara ett par ord ytterligare. Enligt min personliga mening — och den har jag också givit uttryck åt i utskottet — innehåller motionen många beaktansvärda uppslag. Den är en vederhäftig och sakligt starkt motiverad motion.

Herr talman! Jag ber att med detta få ansluta mig till yrkandet om bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bi-

Motion angående främjande av nyodlingsverksamhet och samhällsbildning inom Norrbotten. (Forts.)

fall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 12.

Föredrogos vart efter annat jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 35 i anledning av väckt motion angående utredning om de norrländska ägostyckningsinnehavarnas levnadsförhållanden och försörjningsbetingelser;

nr 36, i anledning av väckt motion angående förbud mot export av hästar;

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande att försälja viss kronan tillhörig fast egendom; och

nr 38, i anledning av väckt motion angående utredning av frågan om att avgiftsfritt utarrendera myrslättern under domänverkets förvaltning åt mindre jordbrukare.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 13.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 39, i anledning av väckt motion angående utredning om ökat statligt stöd för myrutdikning.

Motion angående utredning om ökat statligt stöd för myrutdikning.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Andersson** i Gisselås: Herr talman! I jordbruksutskottets ifrågavarande utlåtande nr 39 hemställas, att motionen II: 38, avseende anhållan om utredning angående ökat stöd för utdikning av myrmarker i syfte att dels minska frostländigheten och dels nyttiggöra mark för uppodling och skogsbörd, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I utskottets utlåtande hänvisas till yttranden av dels lanbruksstyrelsen och dels skogsstyrelsen.

I lanbruksstyrelsens yttrande gives uttryck för samma uppfattning rörande utdikningsföretagens ringa betydelse ur frostminskningssynpunkt, som blev avgörande för »allmänna frostminskningsanslagets» indragning vid 1926 års riksdag. Lanbruksstyrelsen stöder sig därvid allt fort på de uttalanden, som år 1907 avgåvos av dåvarande sakkunniga i vetenskapsakademien, professorerna H. A. Hildebrand och H. E. Hamberg, som gingo ut på att nämnvärd minskning av frostländigheten icke stod att vinna enbart genom markers utdikning, vilken åsikt syntes hava bekräftats av senare fortsatta vetenskapliga undersökningar, varvid åberopas av doktor A. Ångström år 1921 verkställda observationer.

Visserligen anför doktor Ångström att torrläggning av fuktig och sank mark sannolikt vore av betydelse för minskning av dess egen och närliggande markers frostländighet under våren, men dikningen hade befunnits utöva ringa eller ingen inverkan på höstfroster. Doktor Ångström anmärker dock att det material, som tjänat till underlag för hans ifrågavarande rapport, ej var av det omfång att det berättigade till alltför stor säkerhet. Undersökningen verkställdes för övrigt vid Mora i Dalarna, varför densamma knappast kan anses utslagsgivande för förhållandena i t. ex. Norrlands vidsträckta myrmarksområden. I ett annat arbete »Norrlands klimat», utgivet år 1942, säger doktor Ångström: »Det synes sannolikt att vattensjuk mark i regel är mera utsatt för frost på våren än torr mark, men att förhållandena på hösten och sensommaren säkert i vissa fall kunna vara omkastade. Huruvida höstfroster minskas eller ej genom en torrläggning blir beroende på så många faktorer i fråga

Motion angående utredning om ökat stalligt stöd för myrutdikning. (Forts.) om avdunstning, ledning, värmekapacitet och vegetationstäcke, att ett generellt avgörande i ena eller andra riktningen icke är möjligt. Ett sådant bedömande måste grundas på undersökning i varje särskilt fall.»

Mera positivt uttalar sig föreståndaren för statens försöksgård i Jämtland, agronom M. Stenberg, i Svenska Mosskulturforeningens tidskrift häfte 3 år 1923, där han säger bland annat, att i vissa fall kröndikningen medfört betydande minskning av frostfaran för sädesodlingen. Detta uttalande överensstämmer helt med erfarenheter som jordbrukets utövare alltid givit uttryck åt. Det är därför riktigt, som lantbruksstyrelsen anmärker, att utdikningsföretagens betydelse ur frostminskningssynpunkt sedan lång tid tillbaka varit omstridd.

Slutsatsen borde därför bliva, att ett så omstritt problem numera vore moget för en slutgiltig utredning, så mycket mer som frostfaran alltid haft och fortfarande har ett hämmande inflytande på växtodlingen i de myrrika trakterna, speciellt i Norrland.

Skogsstyrelsen hänvisar i sitt yttrande till de möjligheter till anslag för utdikning av försumpade marker, som redan finnas att tillgå i dels statens avdikningsanslag och dels statens skogsutdikningsanslag m. fl. Dessa anslag komma dock, så vitt jag vet, i huvudsak till användning endast för torrläggning av försumpad åker, slätter- och betesvall eller produktiv men försumpad skogsmark. De stora myrkomplexen kunna därför i allmänhet icke angripas med dessa anslag. Däremot har dikning under dessa anslagsformer i många fall möjliggjorts tack vare de tidigare utförda kröndikningarna, som tillhandahållit de nödiga avloppskanalerna. Skogsstyrelsen framhåller även, att när det blir fråga om utdikning av frostförande marker, det rör sig om så ofantliga arealer, att de arealer försumpad mark, som årligen skulle kunna utdikas med understöd av statsmedel, skulle bli av så försvinnande liten omfattning att något egentligt resultat, annat än möjligen högst lokalt, icke kan förväntas inom överskådlig tid. Detta förhållande borde emellertid enligt min mening snarast mana till en ökning av utdikningsverksamheten, när en gång tillgången på arbetskraft gör detta möjligt, så mycket mer som dessa ofantliga arealer, som skogsstyrelsen talar om, till större delen kunna göras produktiva åtminstone för skogsbörd. Därför är enligt min mening framställningen om ökat stöd för myrutdikning synnerligen befogad.

Detta har också den år 1937 tillsatta »Torrläggningsskommittén» vid sina undersökningar i Norrland insett. Den säger bland annat i sitt den 6 december 1941 avgivna betänkande:

»I Jämtlands län finnas väldiga vidder utmärkt jord på kalkgrund, som av naturen är starkt vattensjuk och alltjämt ligger oanvänd. Efter genomförande av en ordentlig torrläggning skulle mark direkt kunna tagas i bruk såsom åker. Sådant är det stora under nr 183 i förteckningen upptagna området inom Ströms, Hammerdals, Gåxsjö och Föllinge socknar. Det är även gynnat därigenom att goda allmänna vägar genomkorsa detsamma, så att en nyodling med kolonisation kan utgå från dessa vägar och därefter undan för undan vidgas i de med hänsyn till markernas läge och beskaffenhet lämpligaste riktningarna. Tydligt vore det synnerligen fördelaktigt i ett sådant fall, om staten låte uppgöra nödiga torrläggningsplaner för vissa komplex, stora nog för ordentliga byar, och därefter undan för undan gjorde i ordning ett flertal till en by sammanförda gårdar med torrläggning av marken och uppförande av vissa byggnader samt därefter på uppmuntrande villkor samtidigt överläte gårdarna inom varje dylik by till respektive kolonisatorer. Hittills gjorda, mindre gynnsamma erfarenheter från försök med upplåtelse av ett nybygge eller ett par i

Motion angående utredning om ökat statligt stöd för myrutdikning. (Forts.)
taget inom ett kolonat på i övrigt ofta nog ganska tyngande villkor synas visa, att kraftigare och mera systematisk hjälp till självhjälp erfordras. Kommittén anser också, att gårdarna skulle göras större än i dylika kolonat, så att verkliga bondgårdar kunde uppstå. Om saken för övrigt ordnades på ovan skisserade sätt, borde den önskvärda utvecklingen av ortens bondestam kunna bättre tillgodoses, varigenom också staten skulle kunna erhålla en tillräcklig och kanske rent av god valuta för gjorda uppoffringar.»

När jordbruksutskottet hänvisar till 1942 års torrläggningssakkunniga är jag givetvis tacksam därför, men när det gäller utredningen rörande torrläggningens betydelse ur frostminskningssynpunkt hade det enligt min mening varit mera tacknämligt, om de statens institutioner och tjänstemän, som under en lång följd av år haft sin uppmärksamhet riktad på detta problem, fått tillfälle att åtminstone medverka till utredningen med sina redan gjorda iakttagelser. Jag åsyftar därvid byrådirektören i statens meteorologiska anstalt, doktor A. Ångström och föreståndaren för statens försöksgård i Jämtland, agronom M. Stenberg, av vilka den förre åtminstone i tvenne olika arbeten framlagt sina iakttagelser och den senare allt sedan 1920-talet med uppmärksamhet följt de så kallade krondikningarnas inverkan på frostländigheten. Det är väl närmast avsaknaden av nödiga instrument vid försöksgården, som hittills förhindrat en mera ingående undersökning därstädes.

Skall en slutgiltig utredning rörande frostproblemet komma till stånd, borde densamma förläggas till en plats, som i möjligaste mån är representativ för landets största myrområden, och i detta avseende ligger statens försöksgård i Jämtland väl till. Trakten omkring försöksgården är väl en av de myrrikaste i vårt land och har därtill ett hårt klimat. Det skulle vara av stort gagn, om i försöksgårdens verksamhet, som bl. a. omfattar såväl dikningsförsök som växtodlingsförsök, kunde inordnas i den utredning, varom här är fråga. De vid försöksgården alltsedan densammas tillkomst dagligen gjorda meteorologiska observationerna och anteckningarna torde måhända även kunna giva ett material av visst värde för den mycket önskvärda utredningen.

Då utredningen av frostminskningsproblemet utan tvivel kommer att bli mycket tidskrävande, om verkligt resultat skall ernås, är det min förhoppning, att 1942 års torrläggningssakkunniga söka kontakt med och även medverka av dem, som, enligt vad jag här ovan relaterat, redan sitta inne med värdefullt material för problemets lösning. Under den förutsättningen, herr talman, har jag intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr Eriesson i Sörsjön: Herr talman! Jag har begärt ordet egentligen därför att jag känner ett behov av att understryka de synpunkter som herr Andersson har anfört såväl nu som ock i den av honom avlämnade motionen. I likhet med honom hyser jag den uppfattningen, att utdikning av myrmarker intill bebyggda ställen medför en fördelaktig inverkan i klimatiskt avseende och att frostländigheten efter utdikningen i viss mån avtar. Denna uppfattning är grundad väsentligen på egna erfarenheter och iakttagelser i min egen hemtrakt, vilka säkerligen sammanfalla med vad ett stort antal andra personer funnit. Det har emellertid icke ansetts nödvändigt att hemställa om någon skrivelse till Kungl. Maj:t i anledning av den väckta motionen. Utskottet har nämligen den uppfattningen, att 1942 års torrläggningssakkunniga ha möjlighet och befogenhet att uppta alla till torrläggningsverksamheten hörande frågor till utredning och behandling. Jag vill därför uttala den förhoppningen, att Kungl. Maj:t skall beakta vad utskottet här har anfört och sålunda gå i författning om att vidtaga sådana åtgärder, varigenom det skall bli möjligt att

Motion angående utredning om ökat statligt stöd för myrutdikning. (Forts.) framdeles lämna statsbidrag för torrläggning, som avser minskande av frostilligheten.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr förste vice talmannen **Magnusson**: Herr talman! Jag tillät mig för ett par år sedan att i dagspressen publicera en artikel om det norrländska myrodlingens problemet, en artikel som sedermera återkom här i riksdagen i form av en motion, i vilken jag påyrkade viss utredning angående detta mycket stora problem. Vad jag då anförde hänger ju delvis eller nära samman med den motion, som här föreligger till riksdagens prövning och som jag för övrigt underskrivit. Den motion, som jag själv frambar blev ju delvis bifallen i samband med det framställda kravet på viss utredning om komplettering av de norrländska jordbruken.

Det kan kanske synas litet överflödigt att nu särskilt sysselsätta sig med detta mycket stora problem, men man kan icke undgå att vid en resa genom de norrländska markerna se de utomordentligt stora vidderna av i visst hänseende mycket frukbara myrar; myrarna äro ju nämligen i regel mycket näringsrika. Man måste då göra sig det spörsmålet, huruvida de icke skulle kunna nyttiggöras, och huruvida icke en kolonisation skulle kunna åstadkommas i anslutning till dessa myrar.

Nu vet jag fuller väl, att människornas krav på livet och möjligheterna till försörjning äro mycket större nu än tidigare, men det kan ju hända att vi efter kriget komma i ett läge med minskade försörjningsmöjligheter och minskade arbetstillfällena, och då kunde frågan om ett nyttiggörande av åtminstone de bästa av de norrländska myrarna vara värt att ta under allvarligt övervägande. Men detta är en sak, som man icke kan överväga och ta under behandling på kort tid, utan den förutsätter en lång och ingående utredning. Därför hade jag tänkt mig, att man skulle kunna göra en utredning och låta denna leda till det resultat, som den rimligen kan ge, men en utredning om de bästa myrarna och möjligheterna av deras uppodling och kolonisation, så att dessa planer kunde vara klara att sätta i verket, därest förhållandena i vårt land skulle gestalta sig så att man funne det förnuftigt att använda myrarna. Jag har velat erinra om och något efterlysa vad som skett i anledning av riksdagens tidigare fattade beslut. Jag skall med hänsyn till tiden icke använda mera än dessa få minuter.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 14.

Föredrogos vart efter annat jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder till stöd för de renskötande lapparna m. m.; och

nr 41, i anledning av väckt motion angående viss ändring i kungörelsen angående frivilligt bekämpande av tuberkulos hos nötkreatur.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 15.

Föredrogos andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 6, i anledning av väckt motion angående vidtagande av åtgärder för en effektiviserad yrkesvägledning för ungdom.

Utskottets hemställan bifölls; och skulle, jämlikt § 63 riksdagsordningen, detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 16.

Föredrogs andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 7, i anledning av väckt motion angående åstadkommande av bättre vägledning för den studerande ungdomen vid dess val av levnadsbana.

Utskottets hemställan bifölls; och skulle, jämlikt § 63 riksdagsordningen, detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 17.

Föredrogs andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 8, i anledning av motion angående avveckling av systemet med riksarbetarna i skogsbruket. *Motion angående avveckling av systemet med riksarbetare i skogsbruket.*

I en inom andra kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 277, hade herr *Gustafsson* i *Lekåsa* hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa, att frågan om en avveckling av systemet med riksarbetarna i skogsbruket toges under övervägande.

Utskottet hemställde, att motionen II: 277 ej måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Persson* i *Norrby*, *Fröderberg* och *Hansson* i *Skediga*, som ansett, att utskottets motivering i viss del bort hava annan, i reservationen angiven lydelse.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Persson** i *Norrby*: Herr talman! Vid utskottets behandling av förevarande motion har utskottet infordrat yttranden från arbetsmarknadskommissionen, bränslekommissionen och domänstyrelsen samt berett arbetsgivareföreningen, landsorganisationen, riksförbundet landsbygdens folk, skogs- och flottningsarbetareförbundet, skogsägareförbundet och skogsägareföreningarnas riksförbund tillfälle att inkomma med yttranden. Samtliga ha inkommit med yttranden och samtliga ha även avstyrkt motionen i fråga. Riksförbundet landsbygdens folk håller för troligt, att med hänsyn till vedproduktionen systemet med riksarbetare måste bibehållas, men anser, att en omläggning bör ske i fråga om bidragen. Skogsägareföreningarnas riksförbund anser, att systemet icke kan helt avvecklas, men att ersättning och lönevillkor böra justeras. I anslutning just till de särskilda yttrandena av riksförbundet landsbygdens folk och skogsägareföreningarnas riksförbund har jag tillika med två andra utskottsledamöter anfört reservation. Vi anse, i likhet med utskottet i övrigt, att det svårigen går att helt avveckla det här systemet med riksarbetare, allra minst som det kan inträffa, att importen av bränsle från utlandet kan bli ytterligare försvårad. Men vi anse för vår del att en omläggning bör ske i fråga om de särskilda förutsättningar och särskilda bidrag, som hittills gällt för riksarbetare. Dessa förhållanden ha ju väckt mycken »ond blod», icke minst bland de egentliga skogsarbetarna.

Jag ber för den skull att med vad jag här anfört få yrka bifall till utskottets förslag. I fråga om motiveringen yrkar jag dock bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Motion angående avveckling av systemet med riksarbetare i skogsbruket.
(Forts.)

Herr Nilsson i Stockholm: Herr talman! Utskottet är enigt beträffande systemet med riksarbetare, som utskottet säger sig betrakta som en nödfallsutväg men som utskottet med hänsyn till förhållandena på bränslemarknaden icke anser bör avskaffas, då alla möjliga anordningar kunna behövas i en framtida situation för att klara av bränsleproblemet, därest detta skulle komma i ett otrevligt läge. Reellt har det hela för närvarande ingen särskild betydelse. Endast 471 riksarbetare befinna sig för närvarande i skogarna. Med hänsyn till vad utskottet sagt om systemet som sådant kan man väl säga, att skillnaden mellan utskottets ståndpunktstagande och reservanternas egentligen är ganska hårfin. Jag hemställer därför, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring i avseende å motiveringen, som föreslagits i den vid utlåandet fogade reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 18.

Föredrogs andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 11, i anledning av väckt motion om viss ändring i kungörelsen angående utlänningsvistelse i vissa delar av riket.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 19.

*Utredning
angående åtgärder för
införande av
deltidstjänst.*

Föredrogs andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 12, i anledning av väckt motion om utredning angående åtgärder för införande av deltidstjänst.

I en inom andra kammaren väckt och till dess tredje tillfälliga utskott hänvisad motion nr 281 hade herr *Håstad* och fröken *Andersson* hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående åtgärder för införande av deltidstjänst i första hand i det allmännas verk, varvid avseende icke minst måtte fästas vid befolkningspolitiska och familjesociala synpunkter.

Utskottet hemställde, att andra kammaren måtte för sin del besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om en förutsättningslös utredning angående åtgärder för att skapa ökade tillfällen till deltidarbete i allmän tjänst.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av fruarna *Skoglund-Lindblom* och *Linderoth-Andersson*.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fru *Linderoth-Andersson*: Herr talman! Till detta utlåtande ha fru *Skoglund-Lindblom* och jag anmält en blank reservation, och jag skall nu med några ord motivera denna.

Utskottsmajoritetens skäl i följd för sitt avstyrkande av en utredning om deltidarbete voro dels att utredningen begränsats till att gälla endast gifta kvinnor, dels att tidpunkten för en utredning med hänsyn till förhållandena på arbetsmarknaden var mindre väl vald. Det första skälet för avslag har ju bortfallit, då motionärerna i klämman icke särskilt sagt ut, att utredningen skall

Utredning angående åtgärder för införande av deltidstjänst. (Forts.)
omfatta endast de gifta kvinnorna, även om motionärerna anse, att frågan om deltidarbete alltid måste bli mest betydelsefull för de gifta kvinnorna, och hela deras motivering går ut på detta. Det andra skälet, nämligen den olämpliga tidpunkten, kvarstår dock alltjämt. Vi leva just nu i en tid, då efterfrågan på kvinnlig arbetskraft på grund av inkallelserna och krigsindustrin är onormalt stor. Och det är för närvarande svårt att bedöma hur utvecklingen på arbetsmarknaden kommer att se sig efter kriget. Därför lär det bli svårt att nu verkställa en utredning, som skulle bli normgivande för mera normala tidskedan. Det kan visserligen invändas, att tidsförhållandena inte inverka i samma grad på den allmänna som den enskilda tjänsten. Men motionärerna förutsätta ju att även åt betingelserna för deltidarbete i enskild tjänst ägnas uppmärksamhet. På de arbetsområden, där dessa betingelser finnas, förekommer ju redan deltidarbete i viss utsträckning. Arbetsgivareföreningen anser ju emellertid, att betingelserna för deltidarbete inom industrin äro mycket små och även statskontoret anser att möjligheterna att anordna deltidstjänster utan olägenheter för arbetet och försämring av arbetseffekten äro ganska begränsade. Resultatet av en utredning skulle av dessa och andra yttranden att döma inte kunna bli så värst stort.

Kvinnornas ställning på arbetsmarknaden är också så osäker, att det kan vara ett plus till denna osäkerhet att framskapa en ny arbetsform för dem. Vi ha i färskt minne, vilken opinion det var mot gift kvinnas innehav av statstjänst under förra arbetslöshetskrisen. Få vi nu en ny arbetslöshetskris efter kriget, kan det tänkas att en utredning om deltidarbete skulle kunna bli de reaktionära krafterna en hjälp att tvinga de heltidsarbetande kvinnorna till deltidarbete.

Låt oss därför vänta med en utredning, tills förhållandena på arbetsmarknaden stabiliserat sig. Tiden har då kanske också i övrigt blivit mera mogen för deltidarbetet, och utredningen skulle då kunna ge ett bättre resultat. Jag ber, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Häruti instämde fru *Skoglund-Lindblom*.

Herr *Andersson* i Göteborg: Herr talman! Jag skall icke gå in på någon sakk Diskussion i frågan. Den ärade reservanten har ju icke direkt tagit upp någon sådan.

Reservanterna ha gjort gällande, att det numera finns kvar ett skäl för avslag på en utredning, och det skälet skulle vara, att tidpunkten nu är olämplig. För min del kan jag icke anse, att detta är något bärande skäl för avslag. Utskottet har i varje fall icke funnit det vid sin prövning av frågan. Vad som inträffat sedan i fjol, när denna fråga behandlades, är ju, att motionärerna ha rättat sig efter de invändningar som gjorts i kammaren och som bidrogo till att någon utredning då icke beslöts. Man har ju nu i motionen och även från utskottets sida föreslagit, att utredningen skall omfatta både gifta och ogifta kvinnor samt män, precis som man ifrån oppositionens sida i fjol framhöll, och man har dessutom begränsat förslaget om utredning till att gälla endast allmän tjänst. Därmed anser majoriteten i utskottet, att motionärerna ha tillmötesgått den mening i andra kammaren som kom till uttryck i fjol, och de skäl, på vilka förslaget om utredning i fjol avslogs, ha bortfallit. Det är anledningen till att utskottet i år har kunnat bifalla förslaget om utredning.

Nu säga reservanterna, att det är sant, att motionärerna ha rättat sig efter de invändningar som framställdes i fjol, men tidpunkten för en utredning är olämplig, och därför bör man avslå förslaget. För min del måste jag säga, att vi nog icke ha någon möjlighet att avgöra, om tidpunkten är lämplig eller

Utredning angående åtgärder för införande av deltidstjänst. (Forts.)
 olämplig. Jag tror visserligen icke, att denna fråga är av så stor betydelse i det aktuella läget. Anledningen till att utskottsmajoriteten anser, att det dock finns skäl för en utredning av frågan om deltidsarbete, är bland annat, att deltidsarbete redan nu förekommer i viss utsträckning, och att det är under mycket oreglerade förhållanden som framför allt mödrar ha sådan tjänst. För att åstadkomma om möjligt reglerade förhållanden d. v. s. reglerad semester, sjukersättning o. s. v. bör en utredning komma till stånd. Personligen ansåg jag, att denna även borde utsträckas till enskild tjänst, men utskottet har i likhet med motionärerna stannat vid, att det bör tillsvidare gälla allmän tjänst, närmast för att tillmötesgå en mening, som var förhärskande i denna kammare i fjol.

Under åberopande av dessa synpunkter, herr talman, vill jag bara kort och gott yrka bifall till utskottets hemställan.

Fröken Andersson: Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort. — Det har redan påpekats av en ärad talare, och i det utskottsutlåtande, som avgivits, har betonats, att efter den diskussion, som fördes i fjol i detta ärende, har man gjort erfarenheter, som ytterligare peka hän mot behovet av en utredning om deltidstjänsterna icke bara för gifta kvinnor utan även för andra kategorier medborgare. Det är klart, att det är en till synes kanske onödigt begränsning att låta denna fråga främst gälla allmän tjänst, men jag tror, även om jag personligen erkänner detta som en brist, att, om man därvidlag kan göra vissa erfarenheter, så komma dessa att få betydelse även för de enskilda företagens del.

Man talar nu så mycket om, att tidpunkten icke är lämplig för en sådan här utredning, men jag är rädd att den tid, som kommer efter freden, kommer att bli om möjligt ännu mindre lämplig. Beträffande lämplighet eller icke kan jag hänvisa till att man ju i England av omständigheterna tvingats att införa deltidsarbete i ett mycket stort antal företag, både offentliga och enskilda. Jag har i dagarna läst en bok, som heter »People in production», i vilken betonas, att de erfarenheter man gör under nuvarande tider kunna komma att medföra att man sedermera, om man vill bevara deltidsarbetet i större eller mindre utsträckning, kan använda sig av de erfarenheter man där gjort. Ty, säger man, det är dock så att vissa gemensamma stora problem gälla för olika tider liksom också för olika företag.

En sak, som jag icke kan underlåta att i förbigående påpeka, är den risk som ligger däri, att man — såsom framhållits i något av yttrandena över motionen — anser det lämpligt att invänta erfarenheterna av deltidsarbete för den partiella arbetskraften innan man tar itu med här föreliggande problem. Jag tror, att man, om man vill inta en positiv inställning till denna fråga, gör denna den största otjänst genom att dra just denna parallell. Ty å ena sidan är det fråga om fullgod arbetskraft, som av en hel del skäl icke kan vara helt tillgänglig på den öppna marknaden, och å andra sidan är det fråga om icke fullgod arbetskraft, alltså arbetskraft, som har mindre kapacitet per tidsenhet. Därför menar jag, att det är mycket farligt att göra denna jämförelse. Det har betonats också i något uttalande, och det är även en sak, som jag vill beröra här, att motionärerna i allt för hög grad eller »på ett mindre lämpligt sätt», som det heter, betonat de gifta kvinnornas särställning. Jag tycker icke att man i denna debatt skall sticka under stol med att det främst gäller och främst måste gälla de gifta kvinnorna, även om det är alldeles riktigt att det finns andra kategorier, som kunna behöva och vilja ha deltidsarbete. Jag läste senast i går en liten bok, som nyss kommit ut, nämligen »Den förvärsarbetande husmodern». I denna finns ett kapitel, som heter »Hur reder man upp

Utredning angående åtgärder för införande av deltidstjänst. (Forts.)
dubbelarbete?». Den som läser detta kapitel får till fullo klart för sig vilken oerhörd börda, som måste komma på dessa kvinnor, en börda som är till nackdel icke bara för kvinnorna utan även för hemmen, och jag kan tillägga också till nackdel för deras arbete på arbetsmarknaden. Detta sistnämnda faktum måste i ännu högre grad än om deltidsarbete införes medföra en nedpressning av de kvinnliga arbetarnas löner över lag.

Jag skall här nämna en siffra, som visar i hur hög grad efterfrågan på deltidarbete förekommer. Folkskoledirektionen i Stockholm annonserade en del lediga platser, nämligen 17 halvtids- och 3 heltidstjänster. Dessa tjänster söktes av sammanlagt 333 personer, övervägande antalet kvinnor. Av dessa sökte icke mindre än 239 kvinnor halvtidstjänst, och av dessa 239 voro icke mindre än 197 gifta. Detta exempel i all sin enkelhet visar, att det föreligger mycket stort behov och stor efterfrågan på dylika tjänster. Men, och det vill jag också framhålla, det finns också liknande behov från andra kategoriers sida. Jag kommer i min personliga verksamhet dagligen i kontakt med hundratals studenter, manliga och kvinnliga. Gång på gång får jag höra från deras sida, att de skulle vara väl betjänta av om det kunde ordnas ett större antal deltidstjänster för dem. Då säga de, skulle de slippa släpa på dessa väldiga skulder, som de nu få göra. Nu tvingas många att ha fulltidstjänst, ett förhållande som gör att icke bara det dagliga arbetet utan även studierna i mycket, mycket hög grad komma att bli lidande.

Jag förstår emellertid den fruktan, som från en del håll framföres för att nedvärdering av all kvinnlig arbetskraft skulle bli följderna av deltidarbete för vissa grupper. Det var inte så värst många år sedan, jag hade den inställningen själv, men ju mer jag studerat dessa frågor, desto mer har jag blivit övertygad om att man får icke längre sticka huvudet i busken, utan jag tror, att man i längden vinner mera både för kvinnornas och samhällets del av att se verkligheten sådan den är och ställa sig på denna verklighets grund. Jag tror, att alla parter tjäna på det.

Till slut vill jag bara påpeka det faktum, att utredningen ju förutsättes skola bli förutsättningslös. Om utredningen blir fullt objektiv, vilket också jag hoppas, är ju sannolikheten för att motionärerna skola få orätt lika stor som att deras motståndare skola få orätt. Därför kan jag icke förstå, att de, som nu så kraftigt tala mot detta förslag, äro så rädda för denna undersökning. Rädslan för denna objektiva undersökning kanske är ett uttryck för att vederbörande äro litet tveksamma i fråga om tyngden av de argument, som de själva framföra.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr *Håstad*.

Fru **Rydh Munck af Rosenschöld**: Herr talman! Frågan om deltidarbete är ett dubbelsidigt problem. Det gäller å ena sidan att för arbetsmarknaden ta vara på sådan arbetskraft, som icke kan stå till förfogande för heltidsarbete, å andra sidan är det fråga om att ge en alltför hårt pressad arbetskraft möjlighet att frigöra en del av sin kraft och få sätta in den på andra uppgifter. Ur sistnämnda synpunkt är frågan framför allt en fråga, jag skulle icke vilja säga endast för gifta kvinnor utan för kvinnor med barn, och då är det icke längre bara ett arbetsmarknadsproblem utan måste även ges ett annat perspektiv framför allt ur befolkningsfrågans synpunkt.

Jag vill kraftigt understryka vad fröken Andersson nyss sade, att det hjälper icke att alltjämt sticka huvudet i busken och icke vilja se problemet i hela dess räckvidd. Många kvinnor kunna helt enkelt icke längre bära den

Utredning angående åtgärder för införande av deltidstjänst. (Forts.)
 stora pressande arbetsböda, som både ett yrkesarbete och ett arbete i hemmet, ett arbete som mor, innebära. Jag vill icke ta kammarens tid i anspråk med att lägga upp hela detta stora problem, som enligt min mening har en större räckvidd och djupare bakgrund än vi till dagligdags besinna. Vi måste komma ihåg, att problemet om kvinnornas yrkesarbete utanför hemmet icke kommit fram som något slags emancipationssträvande från kvinnornas sida. Utvecklingens gång har drivit dem dit, och vi måste nu se till att de ha möjlighet lösa både denna uppgift och uppgiften att vara mödrar.

Om det är en vilja hos det stora flertalet yrkesarbetande kvinnor med barn att få ägna mera tid åt hemmet, så kan man ju fråga sig, varför så starka skäl mot deltidarbete framförts från de yrkesarbetande kvinnornas egen sida. Vi ha nu fått höra, och utskottet har också berört det, att det beror på kvinnornas fruktan för sin ställning på arbetsmarknaden, och det är enligt min mening just kärnpunkten i det hela. Kvinnorna ha varit vana vid att ha skäl att frukta för sin ställning. Mycket ofta när frågor beröras, som tangerar kvinnornas förhållanden — det må gälla på yrkesområdet eller i hemarbetet — löser man problemen med ett penndrag, utan att det sitter kvinnor med i de församlingar, som ha frågorna under debatt, eller i varje fall äro kvinnorna där i stor minoritet. Kvinnorna få ofta vara kastbollar på arbetsmarknaden och vädra därför lätt argan list varje gång ett förslag kommer fram, vars följd de icke tycka sig klart kunna överblicka.

Vad nu förevarande fråga angår, måste utskottets understrykande av, att deltidarbete blott skall förekomma efter frivillig överenskommelse, bli normgivande. Frågan om deltidarbetet är emellertid enligt min mening av så stor vikt, att den måste lösas. Den kan just bli provostenen på samhällets goda vilja, här ges tillfälle att låta kvinnorna få ett bevis på att de icke längre behöva känna otrygghet och fruktan, när de gå att fylla den viktiga funktion, som de ha som mödrar och utan vilken samhället icke kan bestå. Denna fråga är främst ett problem för städer och större samhällen. Men det finns motsvarande frågor för landsbygdens kvinnor, där nya provostenar kunna komma på tal. Jag hoppas, att vi äro på väg in i en tid, då kvinnornas insatser överhuvud taget skola bli så uppfattade, att de icke längre komma att känna oro, när deras problem komma på tal.

Med dessa ord, vill jag, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Fröken Hesselgren: Herr talman! Vid föregående tillfällen har jag röstat mot en sådan utredning som här föreslås. I dag kommer jag att rösta för den, beroende på det sätt varpå utskottet denna gång tagit upp frågan. Utskottet har icke gjort den till enbart en kvinnofråga utan till en fråga, som gäller alla dem, som ha behov av att få förkortad arbetstid, och det gör det möjligt för mig att rösta för utredningen.

Det är nog så med dessa frågor, att de i alla fall tränga sig fram. Har man börjat taga upp saken måste man till slut utreda den. Det har anmärkts, att det icke skulle vara lämpligt att sammanblanda den med frågan om den partiella arbetskraften. Jag skulle vilja säga, att en av orsakerna till att jag gått med på en utredning är, att man tagit upp den i hela dess vidd, både när det gäller den partiella arbetskraften, de studerande och kvinnorna. Man får ju på det sättet möjligheter att undersöka olika former av arbeten, där denna arbetstid kan användas. Det man i första hand måste gå ut ifrån är om *arbetet* är sådant, att det är betjänt av att man använder halvtid eller korttid; är det en sak som är nyttig för arbetet blir den också bra för dem, som ha behov av denna form av arbete. När utskottet därför föreslår en förut-

Utredning angående åtgärder för införande av deltidstjänst. (Forts.)
sättningslös utredning, menar jag, att alla dessa olika saker böra debatteras. Jag hoppas att vi slutligen skola komma till en lösning, som kommer alla till godo.

Herr talman! Jag röstar för utskottets förslag.

Fru **Ekendahl**: Herr talman! Jag är starkt medveten om att det är en otacksam uppgift att tala emot en utredning. Jag kan ändå inte underlåta att anföra några synpunkter, som i stort sett sammanfalla med dem, som reservanten fru Linderoth-Andersson framförde. Jag tycker att man alldeles för litet beaktat den viktiga frågan i detta sammanhang, nämligen försörjningsfrågan. Det är väl ändå inte på det sättet, att man tänker sig att de personer, det här rör sig om, inte behöva lägga någon försörjningssynpunkt på frågan, d. v. s. att man endast skulle anlägga de synpunkter, som här framförts av fru Rydh och fröken Andersson. Jag känner till att det finns många, som äro tvungna att lägga försörjningssynpunkten på frågan. Det är just dessa kvinnor, som äro rädda för att man genom denna utredning kommer att liksom legalisera deltidslönet, och att detta kommer att medföra att man icke som hittills kan få ha heltidsarbete. De skulle alltså riskera att få ta deltidslönet med dess mindre förtjänster. Eftersom utskottet i sin kommentar till motionerna visat hän på exempelvis ogifta mödrar, skulle jag vilja säga att de om några behöva, om icke heltidsarbete, så dock heltidsarbetets förtjänst för att kunna klara sig. Eftersom man tagit upp de partiellt arbetsföra i kommentaren till motionerna och tagit med dem i motiveringen för sitt yrkande på en utredning, tycker jag att man kunde sammanföra detta med den utredning på detta område, som redan är beslutad beträffande de partiellt arbetsföra. Jag känner icke till om detta går för sig, men jag har i alla fall velat visa på denna väg. Det skulle ha varit intressant att säga något om herr Anderssons i Göteborg motivering för att en utredning bör komma till stånd, men jag nöjer mig nu med att endast instämma i fru Linderoth-Anderssons avslagsyrkande.

Fru **Rydh Munck af Rosenschöld**: Herr talman! Jag förkortade nyss i hög grad vad jag hade tänkt säga endast för att inte taga den långt framskridna tiden för mycket i anspråk. Jag tror att ingen av oss är omedveten om att detta är ett mycket viktigt försörjningsproblem. Man skulle ha mycket att säga om vad som har skett i samhället genom industrialismens genombrott och produktionens omläggning från hemmet till arbetsplatsen utanför hemmet o. s. v., vilket hade till nödvändig följd kvinnornas förvärvsarbete. För egen och familjens försörjning måste de nu ha en förtjänst i pengar i stället för den in naturaförtjänst, som deras arbete i hemmet förut gav. Samtidigt åvilar kvinnorna alltjämt ett hemarbete och vi finna ofta hur oerhört pressande denna dubbla uppgift är. När vi i nuvarande befolkningsläge alldeles särskilt måste tänka på större familjebildning, tror jag att det skulle uppstå olidliga förhållanden, om vi inte försöka på olika vägar lösa kvinnornas arbetsproblem. Vi måste ge kvinnorna möjlighet att under vissa år taga sådant arbete, där de kunna få bedriva förvärvsarbete till viss del, samtidigt som de få ge mera av sin kraft i hemmet för att sedan — när barnen vuxit till — eventuellt återgå till yrkesarbete i full utsträckning. Kvinnorna böra våga ta en sådan möjlighet, utan att de samtidigt skola behöva vädra något försåt mot deras ställning på arbetsmarknaden. Jag hoppas att det skall få göras ett prov med deltidslönet. Utredningen gäller ju inte industriarbetarna men kan bli just en prövosten för hela frågan, innan vi äro framme vid deras led.

Utredning angående åtgärder för införande av deltidstjänst. (Forts.)

Herr Hansson i Rubbestad: Herr talman! Jag kan inte underlåta att framhålla ett par synpunkter i detta sammanhang. Jag har mycket svårt att förstå motionärernas och utskottets syftemål i detta fall. Om detta är att bereda möjligheter för sådana kvinnor, som vilja ha deltidstjänst, att få sådan, förefinns ju den möjligheten redan nu. Jag förstår att man här syftar till att få vissa avlönings-, pensions- och befolkningsfrågor m. m. lösta. Jag har mycket svårt att föreställa mig, hur det i statens tjänst skall kunna vara möjligt att anordna deltidstjänst. Är det meningen att vissa tjänster skola dubbleras, d. v. s. att en person skall arbeta före middagen och en efter middagen? Dessa skola sedan ha viss pensionsrätt och viss rätt till sjukledighet o. dyl. Är det sådana saker, man avsett, att få reglerade med denna motion och det yrkande, som utskottet här framlägger, måste jag säga, att jag har svårt att förstå att detta skulle kunna lösas på ett sätt, som å ena sidan kan tillfredsställa statens synpunkter och å andra sidan tillgodose kvinnornas synpunkter. Det har här av ett par kvinnliga ledamöter betonats, att det är framför allt befolkningsfrågan, som bör vara avgörande i detta fall. Man tänker väl då i främsta rummet på barnantalet. Jag tycker att de gifta kvinnornas mest väsentliga uppgift bör vara att sköta om hemmet och barnen. Deras uppgift är inte bara att sätta så många barn till världen som möjligt, utan barnen skola också fostras till dugliga människor. Det är inte meningen att sätta vilken barnjungfru som helst att sköta barnen, utan modern skall vara i hemmet och sköta om dem. — Löneförhållandena äro numera i regel avpassade på det sättet, att det inte är personlön utan familjelön, som utbetalas till alla befattningshavare. Det kan alltså inte göras gällande att man av ekonomiska skäl skall införa ett nytt system.

Herr talman! Jag kan inte finna annat än att kammaren gör klokast i att avslå denna motion och utskottets föreliggande förslag.

Herr Andersson i Göteborg: Herr talman! Herr Hansson i Rubbestad tornade upp alla de svårigheter, vilka, såsom utskottet mycket väl känner till, föreligga beträffande denna fråga, för vilken utskottet därför föreslår utredning. Särskilt är det problem, som herr Hansson berörde i början av sitt anförande, avsett att bli föremål för utredning. Beträffande herr Hanssons inställning i övrigt till kvinnans ställning i samhället uppmärksammar jag, att herr Hansson framförde samma synpunkter som i fjol när denna fråga behandlades. Jag måste säga, att de synpunkter herr Hansson framförde tyda på att herr Hansson inte är med sin tid i dessa frågor. Han gjorde sig enligt min uppfattning till tolk för rent reaktionära synpunkter. Det fanns en grupp i ett annat land, nämligen Tyskland, som förde fram just dessa synpunkter, innan den kom till makten. När den sedan kom till makten måste den på grund av de förhållanden som voro förhanden ändra uppfattning. Vi känna till, att kvinnorna nu i Tyskland icke blott äro hemma och sköta barnen utan även delta i förvärsarbetet, där de utgöra en mycket stor del av arbetskraften.

Förhållandena äro inte sådana, att vi kunna undvara kvinnorna på arbetsmarknaden. Utvecklingen har medfört, att den kvinnliga arbetskraften i allt större utsträckning tas i anspråk i produktionen. Därvid ha de förhållanden uppstått, som motionärerna ha pekat på, nämligen att det för många kvinnor, framför allt mödrar, är svårt att förena arbete i hemmet med fullt förvärsarbete. För min del ömmar jag framför allt för dessa unga mödrar, som vid sidan av ett förvärsarbete bittida och sent måste sköta hemmet. De slitas ut i förtid, och jag måste säga, att även jag har den uppfattningen, att man kan lägga familjesociala och befolkningspolitiska synpunkter på denna fråga, även om jag tidigare inte velat föra fram detta i kammaren.

Utredning angående åtgärder för införande av deltidstjänst. (Forts.)

Det gäller emellertid nu i första hand frågan om en utredning i syfte att finna de praktiska former för den deltidstjänstgöring, som vi redan ha i verkligheten, och frågan om man eventuellt kan finna former i fortsättningen för deltidarbete för vissa grupper av kvinnor och män. Något annat gäller det inte. För min del tror jag, att en eventuell utredning kommer att visa, att detta är ett av de mest svårlösta samhällsproblem, som vi överhuvud taget ha att brottas med. Men vi komma ändå inte ifrån själva kärnpunkten, nämligen den roll framför allt mödrarna skola spela i samhällslivet, särskilt om utvecklingen, efter vad som är att förmoda, leder till en ökad brist på arbetskraft på grund av nedgången i födelsetalet.

Herr talman! Jag vill med vad jag anfört ännu en gång yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru **Ronnebäck**: Herr talman! Då denna fråga behandlades i riksdagen i fjol, tillhörde jag dem, som talade emot motionärernas yrkande om utredning angående införande av deltidstjänst för gifta kvinnor.

Mitt ställningstagande vid detta tillfälle grundade sig dels och i främsta rummet på min uppfattning om att frågan om deltidarbetet inte är av sådan storleksordning som det vid första påseende kan se ut. Jag anförde i debatten i fjol, att jag inte trodde på att en utredning om deltidarbetet skulle komma att få någon större praktisk betydelse för det stora flertalet av yrkesarbetande kvinnor. Jag reagerade vidare emot att yrkandet i motionen begränsats till att gälla endast de gifta kvinnorna.

I sistnämnda avseende ha ju motionärerna i år tillmötesgått den i fjol framförda kritiken och nu tagit upp frågan i det större sammanhang, som då efterlystes. Frågan har därigenom i viss mån kommit i ett annat läge.

Jag måste emellertid deklarerera, att jag i själva sakfrågan alltjämt har den uppfattningen, att frågan om deltidarbetet kommit att få alltför stora proportioner i förhållande till det praktiska resultat, som kan antagas utvinnas, om en utredning skulle komma till stånd. Jag anser också alltjämt, att det för ett överväldigande flertal av de yrkesarbetande kvinnorna är av ojämförligt större betydelse att samhället genom sociala åtgärder av olika slag och genom en familjeskyddande befolkningspolitik ger de gifta kvinnorna möjlighet att utan dubbelbelastning med risk för överansträngning och psykiska påfrestningar förena moderskap och förvärvsarbete.

Jag tror att vi skulle vinna mycket mera med att exempelvis försöka lösa den sedan länge brännande frågan om hemhjälp, och jag vill i detta sammanhang göra mig till tolk för både yrkesarbetande och hemarbetande kvinnors ivriga förväntan, att denna fråga skall kunna bringas till en snar lösning.

Nu kan man naturligtvis invända, att det ena inte behöver utesluta det andra och att man vill ha både deltidarbete och en lösning av hemhjälpfrågan. Detta är givetvis riktigt, och jag är nog också medveten om att möjligheten att erhålla ett deltidarbete skulle innebära lättnad och hjälp för många yrkesarbetande kvinnor — dock icke, därom är jag övertygad, i den utsträckning motionärerna tyckas tro. Om det skulle visa sig praktiskt genomförbart att ge denna möjlighet till de kvinnor, som önska begagna sig av den, utan att samtidigt åstadkomma olyckliga konsekvenser för kvinnornas ställning på arbetsmarknaden överhuvud taget, så anser jag att man inte bör förvägra vederbörande chansen att få en sådan möjlighet. Jag delar även fröken Hesselgrens uppfattning, att vi i längden inte kunna skjuta ifrån oss denna fråga, som återkommer år efter år med allt större styrka. Jag kommer därför att i år rösta för en utredning. Givetvis förutsätter jag som en självklar sak, att utredningen skall vara helt förutsättningslös och att vid densamma skall beredas möjlighet för olika berörda kvinnogrupper att genom egna repre-

Utredning angående åtgärder för införande av deltidstjänst. (Forts.)
 sentanter deltaga i utredningsarbetet och ge sin mening tillkänna. Från sådana utgångspunkter anser jag mig så mycket mer kunna rösta för en utredning, som det ju inte får anses uteslutet, att en eventuell utredning kommer att påvisa dels deltidens relativt begränsade räckvidd, dels också de många betydande praktiska olägenheter och konsekvenser, som följa med på köpet. När allt kommer omkring, så kommer måhända utredningen att utvisa, att när man ser problemet i dess stora sammanhang, nackdelarna äro större än fördelarna, och i så fall vore det ju en betydande vinst att få detta konstaterat och kunna bringa denna diskussion ur världen, så att vi med så mycket större kraft kunna söka oss fram på andra mera framkomliga stigar för att jämna vägen för kvinnorna att förena moderskap och förvärsarbete.

Utifrån dessa synpunkter är det alltså som jag, herr talman, ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag å såväl utskottets hemställan som den i ämnet väckta motionen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Linderoth-Andersson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 12, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit såväl utskottets berörda hemställan som den i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 20.

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 116, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag; och

nr 117, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till kontrollstyrelsen.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 21.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 118, i anledning av väckt motion om ersättning åt Lovisa Magnussons dödsbo för viss genom förskingring liden förlust.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade

Herr Isacson: Herr talman! Med anledning av att jag till detta utlåtande fogat en blank reservation, ber jag få meddela, dels att jag kommer att yrka

*Motion om
ersättning åt
Lovisa
Magnussons
dödsbo för
viss genom
förskingring
liden förlust.*

Motion om ersättning åt Lovisa Magnussons dödsbo för viss genom förskingring liden förlust. (Forts.)

bifall till utskottets hemställan och dels att detta beror på att vi, sedan vi behandlat detta ärende på avdelningen, fingo sådana upplysningar, att den minoritet, som tänkte yrka bifall till motionen, icke längre kunde hålla på sin ståndpunkt utan måste släppa denna.

Herr talman! Det är med anledning härav som jag endast har att yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 22.

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 119, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av statens järnvägar tillhöriga markområden i Södertälje och Luleå;

nr 120, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda förslag om anslag för budgetåret 1943/44 till oförutsedda utgifter; och

nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till ersättningar för skador vid eldsläckning.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 23.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden:

nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till bidrag till anordnande av skolbarnsbespisning jämte en i ämnet väckt motion;

nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 till ersättning för förfogande över vissa fartyg;

nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1943/44 till förlagskapital för inköp av förnödenheter m. m.;

nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till folkskoleväsendet för budgetåret 1943/44;

nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till Krigsrätterna: Avlöningar m. m.;

nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag för budgetåret 1943/44 till Yrkesinspektionen m. m.; och

nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till Statens sinnessjukhus: Avlöningar m. m.;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 27, i anledning av väckt motion angående lättande av ensamstående mindre inkomsttagares skattebörd;

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.;

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående omsättnings- och utskänkningskatt å spritdrycker, m. m., jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om särskilt undantag från skyldighet att utgiva lagfartsstämpel och skatt för gåva efter vissa lantmåteriförrättningar inom Kopparbergs län;

bankoutskottets utlåtande och memorial:

nr 55, i anledning av framställning från fullmäktige i riksbanken rörande tillämpningen av bankoreglementet; och

nr 56, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande utskottets utlåtande nr 48 i anledning av väckt motion angående viss ändring av sparbankslagen;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förskottering av underhållsbidrag till barn (bidragsförskottslag);

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser om äganderättsutredning och sammanläggning av fastigheter inom vissa byar i Kopparbergs län, m. m.;

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om krigsansvarighet för liv- och invaliditetsförsäkring; och

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av stadsplanelagen den 29 maj 1931 (nr 142) m. m.;

jordbruksutskottets utlåtande, nr 42, i anledning av väckt motion angående beredande av möjlighet för jordbruksarbetare att erhålla lån till övertagande av jordbruk på arrende;

andra särskilda utskottets memorial, nr 1, angående ersättning till kansli-personalen hos andra särskilda utskottet; samt

andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 8, i anledning av väckta motioner angående reformering av gällande bestämmelser om det svenska språkets stavning.

§ 24.

Anmäldes och godkändes sammansatta bevillnings- och första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 215, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till skattestrafflag, m. m.

§ 25.

Justerades protokollsutdrag.

§ 26.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herrar *Håstad* och *Kyling*, nr 408, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 235, angående vissa avlönings- m. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1943/44;

herr *Allard m. fl.*, nr 409, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 250, angående skjutfält för Bergslagens artilleriregemente m. m.; och

herr *Jansson* i Hällefors *m. fl.*, nr 410, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 250.

Vidare avgåvos följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 246, angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m., nämligen:

nr 411 av herr *Hansson* i Vännäsby *m. fl.*;

nr 412 av herr *Lindmark m. fl.*;
nr 413 av herr *Werner m. fl.*; och
nr 414 av herr *Andersson* i Tungelsta *m. fl.*

Härjämte avlämnades följande motioner, nämligen av:

herr *Andersson* i Malmö *m. fl.*, nr 415 och 416 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 223, med förslag till lag om allmänna vägar m. m.;

herr *Johansson* i Torp, nr 417, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 223;

herr *Andersson* i Gisselås *m. fl.*, nr 418, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 224, angående den statliga vägorganisationen samt vissa vägväsendet berörande anslagsfrågor; och

herr förste vice talmannen *Magnusson m. fl.*, nr 419, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 228, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 14 juni 1940 (nr 503) angående upplösning av vissa sammanslutningar m. m.

Samtliga dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5.30 e. m.

In fidem
Sune Norrman.
